

SIETÄMÄTÖN VÄLITILA
Tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta

Hanna-Reetta Ranta-Nilku

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntapolitiikan
pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2001

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

AVAUSPUHEENVUORO	1
1 MATKALLA LASTEN MAAILMAAN	3
1.1 Kohti lasten toimijuuden näkökulmaa	3
1.2 Todellisuuden ja tiedon tarkastelua	6
1.2.1 Todellisuuden versio	7
1.2.2 Kirjoittava subjekti	8
2 SUKUPUOLIKATSAUS	11
2.1 Sukupuolijärjestelmästä sukupuolijärjestyksiin	11
2.2 Sukupuolierottelua	13
3 KATSAUS VIHAAN JA VIHAIISIIN	16
3.1 Katse vihaan	16
3.2 Katse naisen ja miehen / tytön ja pojan aggressioon	19
3.3 Katse vihaiseen äitiin ja isään	20
4 METODOLOGISET RATKAISUT	24
4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	24
4.2 Eläytymismenetelmän soveltamista	25
4.3 Aineiston hankinta	27
4.4 Aineiston analysointi	31
4.4.1 Tarinoiden lukemista ja ihmettelyä	31
4.4.2 Syvemmin analyysiin	34
4.5 Taustatietoja	35
4.5.1 Tyttöjen ja poikien perhekuvia	35
4.5.2 Miltä tuntui kirjoittaa?	38
5 EETTISTEN KYSYMYSTEN TARKASTELUA	39
6 TARINOITA MAIJASTA JA MATISTA	42
6.1 Erilaisia tarinoita	43
6.2 Välitilassa	45
6.3 ”Isä ja äiti riitelevät taas”	47

6.4 Riita-asentoja	49
6.5 Riita-asetelmia	51
6.6 Ratkaisuna ero	54
7 KOTONA JA KODITTOMANA	57
7.1 Katsaus tilaan, paikkaan, kotiin	57
7.2 Turvapaikkana oma huone	60
7.3 Pelkoja ja kodittomuutta	62
7.3.1 Maijaa pelottaa	63
7.3.2 Yksinäinen Maija ja Matti	65
7.4 Äidin ja isän tiloja	68
8 MAIJAN JA MATIN TOIMIJUUS RIITATILANTEESSA	70
9 LÄPIKIRJOITETTUA TARINAA	74
9.1 Tarinaa tarinoista	74
9.1.1 Samanlaisia erilaisia tarinoita	74
9.1.2 Lapsen yksinäisyys	75
9.1.3 Lapset toimijoina	76
9.1.4 Paluu sukupuoleen	77
9.2 Loppukirjoitus	79
LÄHTEET	81
LIITTEET 1-5	

TIIVISTELMÄ

Hanna-Reetta Ranta-Nilkku

SIETÄMÄTÖN VÄLITILA. Tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta.

Ohjaaja: Eeva Jokinen

Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylän yliopisto. Kesäkuu 2001.

88 sivua + 5 liitettä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, ensinnäkin miten tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta ja toiseksi miten tytöt ja pojat kirjoittavat sukupuolta. Viha käsitetään tutkimuksessa laajasti eli siinä on mukana toiminta ja tunne eikä aggressiota ja vihaa eroteta toisistaan. Sukupuolen tarkastelussa pyritään näkemään ero sinänsä eikä tyttöjä ja poikia tai miehiä ja naisia nähdä toisilleen vastakkaisina.

Tutkimus toteutettiin eläytymismenetelmällä. 11-12 -vuotiaat tytöt ja pojat kirjoittivat kehystetyn pohjautuvan tarinan. Tarinoita on yhteensä 80, tyttöjen 64 ja poikien 58 tarinaa. Tytöt kirjoittivat Maijasta ja pojat Matista. Kehystetyn oli seuraavanlainen: Maija/Matti on 12-vuotias tyttö/poika. Hän on kotona äidin ja isän kanssa. Äiti ja isä riitelevät ja ovat vihaisia. Kuvittele tilanne mielessäsi ja kirjoita tarina. Kerro mitä Maija/Matti ajattelee ja miltä hänestä tuntuu, mitä on tapahtunut ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Tarinoita analysoitiin tyyppitelemällä, taulukoimalla ja teemoittelemalla.

Tyttöjen ja poikien tarinat jaettiin kolmeen tyyppiin: sovintotarinoihin, erotarinoihin ja epävarmuuden tarinoihin. Riitatilanteesta puhutaan sietämättömänä välitulana, josta on tarve päästä ratkaisuun joko sovintoon tai eroon. Riita- ja erotilanteessa nousee esille lapsen yksinäisyys ja kodittomuus sekä erityisesti tyttöjen tarinoissa pelko. Riitatilanteissa tulee näkyville lasten toimijuus, halu vaikuttaa riidan ratkaisuun.

Tutkimuksessa tytöt ja pojat nähdään subjekteina, kirjoittavina subjekteina. Tyttöjen ja poikien tarinoita voi sanoa yhdeksi versioksi todellisuudesta eli tarinoissa tulee esille kuva tyttöjen ja poikien kirjoitushetkellä luomastaan todellisuudesta. Tutkimus pohjautuu lähinnä konstruktivismiin, jonka taustalla on fenomenologinen filosofia.

Avainsanat: lapsuustutkimus, subjekti, sukupuoli, viha, tila, yksinäisyys, toimijuus

AVAUSPUHEENVUORO

Tunsin tulleeeni vieraan taloon, mutta astuin rohkeasti Maijan ja Matin kotiin. Maijan ja Matin äiti ja isä riitelevät ja ovat vihaisia. Aloitan kysyen, miten tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta. Kiinnostukseni tutkia viha-aihetta sai alkunsa lukiessani tenttiin teosta Pahan tyttäret (1994), jonka artikkelien mukaan pelko, viha ja väkivalta ovat sukupuolittuneet suomalaisessa kulttuurissa. Toisaalta olen joskus miettinyt, miltä lapsista tuntuu, kun äiti ja isä riitelevät. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on kuitenkin opinnäytetyön tekeminen, yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma.

Pyrkimykseni on saada lasten ääni kuuluviin. Lähtökohtanani on, että lapset ovat aktiivisia, tekstiä tuottavia, kokemuksistaan ja käsityksistään kirjoittavia tyttöjä ja poikia. Näen lapset toimintansa subjekteina ja kirjoittavina subjekteina, vaikka he voivat olla myös objekteja, toiminnan kohteena, vihan kohteena (ks. esim. Lallukka 2000). Tuon esille sukupuolen ”vaikutuksen” ja kohdistan katseeni sukupuolieroon. Kysymyksen miten tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta lisäksi kysyn, miten tytöt ja pojat kirjoittavat sukupuolta. Sukupuolen tarkastelussani lähtökohtana on, etten tarkastele tyttöjen ja poikien kirjoituksia toisilleen vastakkaisina, vaan eroa sinänsä.

Keskusteluja käyn sukupuolen, vihan ja tilan käsitteiden kanssa. Näiden keskustelujen lomassa menen aineistooni, tyttöjen ja poikien tarinoihin. Keskustelusta ja aineistosta pyrin pääsemään kiinni laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Käyn seuraavassa lyhyesti läpi tutkimukseni lukujen sisältöä.

Ensimmäisessä luvussa alkaa matkani lasten maailmaan. Tutkimukseni on yhteiskunnallista lapsuustutkimusta. Tässä luvussa tarkastelen lapsuustutkimuksessa tapahtunutta muutosta. Lisäksi pohdin tieteenfilosofisia kysymyksiä. Tuon esille käsitykseni todellisuudesta, jonka nimeän yhdeksi versioiksi todellisuudesta ja tarkastelen kirjoittavan subjektin käsitettä.

Toisessa luvussa suuntaan katseeni sukupuoleen. Etenen tarkastelussani sukupuolijärjestelmästä sukupuolijärjestyksiin ja sukupuolierotteluun. Lopuksi tarkennan näkökulmaani sukupuolen tarkasteluun. Sukupuoli on tutkimuksessani keskeisenä osana, joka kulkee kaiken aikaa mukana.

Kolmannessa luvussa luon katsauksen vihaan ja vihaisiin teorian ja tutkimustulosten kautta. En pyri määrittelemään, mitä viha on, vaan tuon esille näkökulman, miten vihaa lähestyn omassa tutkimuksessani. Otan myös kosketuspintaa aineistooni.

Neljännessä luvussa esittelen eläytymismenetelmää ja kerron, miten sitä tutkimuksessani hyödynnän. Kerron lisäksi aineiston hankinnasta ja analysoinnista. Viidennessä luvussa pohdin eettisiä kysymyksiä. Pidän eettisten kysymysten pohtimista erittäin tärkeänä ja näin olen halunnut tuoda niitä voimakkaasti näkyville myös raportoinnin yhteydessä. Eettisten kysymysten pohdinta tutkimuksessa nousee entistä tärkeämmäksi, kun kyseessä on lapsiin kohdistuva tutkimus.

Seuraavaksi menen aineistooni. Aineistoon mennessäni otan sukupuolen tarkasteluun seuraavat näkökulmat: miten tytöt kirjoittavat äidistä ja Maijasta, miten tytöt kirjoittavat isästä, miten pojat kirjoittavat äidistä, miten pojat kirjoittavat isästä ja Matista. Kuudennessa luvussa kysyn ensin, millaisia tarinoita tytöt ja pojat kirjoittavat ja luokittelen tarinat. Toiseksi tuon tässä luvussa esille tyttöjen ja poikien riitelytapahtumaan liittämiä asioita. Seitsemännessä luvussa tarkastellen aineistoani konkreettisten paikkojen ja metaforisten tilojen kautta. Kahdeksannessa luvussa kohdistan katseeni Maijan ja Matin toimijuuteen eri näkökulmista. Tutkimuskysymykset tarkennan kunkin kappaleen alussa.

Viimeisessä luvussa kirjoitan tyttöjen ja poikien tarinioiden läpikirjoitettua tarinaa. Tämä luku on diskussio, jossa teen yhteenvetoa tutkimukseni tuloksista ja pyrin käymään keskustelua tulosten ja teorian välillä sekä pohtimaan laajemmin yhteiskunnallisesta näkökulmasta tutkimukseni tuloksia. Jatkan myös eettisen päiväkirjani kirjoittamista, johon päätän läpikirjoitetun tarinani.

Matti tulee kotiin

ja äiti ja isä riitelevät.

He ovat riidelleet koko päivän.

Matista ei tunnu mukavalta.

Hän menee omaan huoneeseen itkemään.

Hän hokee itsekseen: ”Miksi, Miksi”.

Matti huutaa: RIITA POIKKI !

Äiti ja isä havahtuvat ja sanovat:

Mistä me riitelimme?

Näin riita sovittiin.

LOPPU HYVIN KAIKKI HYVIN! (MI58)

1 MATKALLA LASTEN MAAILMAAN

Tutkimukseni on yhteiskunnallista lapsuustutkimusta. Tässä tutkimuksessa pyrkimykseni on saada lasten ääni kuuluviin ja näin omalta osaltani vahvistamaan lasten asemaa tutkimuksessa.

1.1 Kohti lasten toimijuuden näkökulmaa

Leena Alanen (1994) toteaa, että lapsuus on yhteiskunnallinen ilmiö. Alanen liittää Philippe Arièsin tutkielman mukaisesti lapsuuden 'keksimisen' modernin aikakauden ilmiöksi. Keskiajalla lapset olivat pieniä aikuisia. Lapsuuden keksimisen myötä lapsiin kiinnitettiin erityistä huomiota ja pitkän prosessin myötä lapset on samalla ohjattu aikuisten yhteiskunnan ulkopuolelle, yhteiskunnan odotushuoneeseen. (Alanen 1994, 15-17.)

Lapsuustutkimuksen kritiikki on kohdistunut kehityspsykologisten selitysmallien hallitsevaan asemaan lasten ja nuorten tutkimuksessa ja kasvatustyössä. Kehityspsykologisessa mallissa korostuu luonnollinen kasvu evolutionaarisen mallin mukaisesti: yksinkertaisesta monimutkaiseen, irrationaalisesta rationaaliseen. Psykologisista malleista käännyttiin sosiologiseen selittämiseen sosialisaatioteorioiden myötä 1950-luvulla. Sosialisaatioteorioissa lapset ja aikuiset asetetaan vastakkain: aikuiset ovat kypsiä, rationaalisia, kyvykkäitä, sosiaalisia, autonomisia ja vastaavasti lapset ovat epäkypsiä, irrationaalisia, kyvyttömiä ja asosiaalisia. Sosialisaatio-käsitteessä korostuu teorianmuodostus, joka liitetään lapsuuden jälkeiseen aikaan, jolloin lapsuus tilana, rakenteena, toimintana tai sosiaalisena kokemusmaailmana jää tarkastelun ulkopuolelle. Lapsuus määrittyy negatiivisesti, kun se nähdään joksikin toiseksi tulemisena, siirtymisenä kohti aikuisuutta. (Aapola 1999, 62-63.) On kritisoitu, että lapsinäkökulmasta lähtevä tutkimus puutteellista, sillä lasten ja aikuisten välisiä asetelmia ja suhteita ei ole problematisoitu tarpeeksi (Alanen 1992; Kiili 1998, 11).

Tutkimuksissa on korostettu aikuisnäkökulmaa ja lapset on nähty "Toisina" eikä lapsia ole nähty tutkimuksessa subjekteina, toimijoina (Aapola 1999, 62). Alasen (1992, 1994) mukaan naistutkimuksen myötä yhteiskuntatieteet ovat löytäneet enemmän sanottavaa naisista ja lapsen näkökulmasta tarkastellen on otettava uusi tutkiva näkökulma lapsuuteen. Lapset tulisi nähdä aikuisten ohella yhteiskunnallisia

toimijoita ja lapsuus kuten lasten asemat, tekemiset, kokemukset, panokset ja saavutukset monimuotoisempina ilmiöinä ja lapset itse aktiivisina tuottajina tässä moninaisuudessa. Tällainen keskustelu voimistui 1980-luvun loppupuolella, puhutaan ”uudesta lapsuustutkimuksesta”. (Alanen 1992, 2-6; Alanen 1994, 18-19.) Uudessa lapsuustutkimuksessa painotetaan, että erilaisissa kulttuurisissa ja sosiaalisissa konteksteissa lapsen biologiselle kypsyttömyydelle annetaan vaihtelevia merkityksiä. On alettu nähdä lapsuus on sosiaalisesti ja kulttuurisesti muotoiltuna ilmiönä. (Alanen 1992, 5, 8-9; Aapola 1999, 63.)

Sosiologian näkökulmasta sosialisatio on yhteiskunnan keino ylläpitää jatkuvuutta ja se toteutuu yhteiskunnan instituutioiden kautta. Giddensin mukaan vasta sosialisatioprosessin tuloksena ihmisellä on sellaisia taitoja, jotka ovat tyypillisiä kulttuurille, jossa hän on syntynyt. Sosialisatio antaa kuitenkin melko kapean tarkastelunäkökulman lapsuuteen. Siinä jää näkemättä, että lapsi on ensimmäisistä kokemuksistaan lähtien aktiivinen vaikuttaja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Lehtinen 2000, 19.) Alanen (1992, 6) huomauttaa, että lasten perinteisissä instituutioissa kuten perhe tapahtuu myös muutoksia esimerkiksi avioeron ja uuden av(i)oliiton myötä. Samoin ’kansainvälistyminen’ vaikuttaa lapsiin.

Lasten toimijuuden tarkastelussa irtaudutaan kehitysajattelusta ja keskiössä on lasten sosiaaliset maailmat ja suhteet aikuisiin ja toisiin lapsiin. Lapset eivät ole vain passiivisia vastaanottajia, vaan heillä on hallussaan ja käytössään arkielämän voimavaroja. Toisaalta lasten mahdollisuudet toimia ovat erilaiset erilaisissa sosiaalisissa maailmoissa kuten kotona ja koulussa. Lasten ja vanhempien vuorovaikutus kotona on kokonaisvaltaista. (Lehtinen 2000, 19, 22.) Lapsilla samoin kuin aikuisilla tunteiden kuten vihan ilmaisuun kotona voi olla erilaiset mahdollisuudet tai se sallitaan helpommin yksityisissä tiloissa (ks. esim. Nykyri 1998, 82-83). Barrie Thorne (1993, 3) kuitenkin toteaa sekä vanhemman että koulututkijan näkökulmasta, että lapset vaikuttavat aikuisiin yhtäläillä kuin aikuiset lapsiin.

Yhteiskunnallisen lapsuustutkimuksen pohjalta on luokiteltu erilaisia tapoja käsitellä lapsuutta. James, Jenks ja Prout jakavat lapsuustutkimuksen suuntaukset 1) sosiaalisesti konstruoitu lapsi (socially constructed child), 2) sosiaalis-rakenteellinen lapsi (social structuralchild), 3) heimolapsi (tribal child) ja 4) lapsi vähemmistöryhmänä (minority group child). Nämä neljä tutkimussuuntausta ovat osittain toisistaan eriytyneitä ja ottavat kantaa yhteiskuntaa koskeviin teoreettisiin kysymyksiin kuten mikä on toimijan suhde yhteiskunnallisiin rakenteisiin, ja

tarkastellaanko ilmiöitä paikallisina vai maailmanlaajuisesti. Luokittelu ei kuitenkaan ole selvärajainen eikä yksittäistä tutkijaa voida sijoittaa suoraan jonkun kehikon alle. (Lehtinen 2000, 16-17, 211; Miettinen & Väänänen 1998, 71-73.)

Sosiaalisesti konstruoitu lapsi on näkökulma, jossa lasta tarkastellaan aikaan ja paikkaan sidottuna toimijana. Sosiaalis-rakenteellisesta näkökulmasta lapset nähdään yhteiskuntaelämän pysyvänä, rakenteellisena yhteiskuntaan kietoutuvana sosiaalisena ryhmänä. Tässä tarkastelussa näkökulma on globaalinen ja eri lapsuuksia yhdistävä. Tutkimuskysymykset voivat liittyä lapsuuden tulkintaan suhteessa aikuisuuteen tai elinolosuhteiden vaihtelevuuteen eri yhteiskunnissa. Heimolapsen näkökulmasta lasten toimijuutta tarkastellaan lasten omien sosiaalisten maailmojen kautta. Lapsia vähemmistöryhmänä tarkastelevan näkemyksen mukaan lapsi on aktiivinen toimija, osa yhteiskuntaa, sen kulttuuria ja poliittista toimintaa. Tarkastelunäkökulma on globaalinen ja yhdistää erilaisia lapsuuksia. (Lehtinen 2000, 16-17, 211; Miettinen & Väänänen 1998, 71-73.)

Yhteiskuntatieteellinen lapsuustutkimus on monitieteellistä, mutta yhteistä eri tutkimussuunnille on lapsuuden rakentaminen ja näkyväksi tekeminen (Lehtinen 2000, 15). Suomalaisia tutkimuksia, joissa lapset nähdään subjekteina ja elämänsä asiantuntijoina, on tehty 90-luvulla. Mainitsen joitakin esimerkkejä. Harriet Strandellin (1995) tutkimus ”Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana” kuvaa lasten sosiaalisia suhteita päiväkodissa. Johanna Kiilin (1998) tutkimuksessa ”Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina” pyritään saamaan lasten ja nuorten asiantuntemus esille. Sinikka Aapolan (1999) tutkimuksessa ”Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt” yhtenä aineiston osana ovat koululaisten kirjoitukset. Tutkimuksen kohteena on nuorten itse esittämät ikämäärittelyt. Anja-Riitta Lehtisen (2000) etnografisessa tutkimuksessa ”Lasten kesken” tarkastellaan lapsia toimijoina päiväkodissa.

1.2 Todellisuuden ja tiedon tarkastelua

Tutkimukseni voi nähdä pohjaavan lähinnä konstruktivismiin, jonka taustalta löytyy fenomenologinen filosofia (Jokinen ym. 1993, 9; Puuronen 1997, 203-205). Vesa Puuronen (1997, 212) tarkastelee Guban ja Lincolnin paradigmaattisen mallin pohjalta tutkimusta todeten, että ”tutkimuksissa metodien ja teorioiden ontologiat voivat kuitenkin olla yhteismitattomia ja jopa ristiriidassa keskenään, mistä johtuen jokainen tutkimus voidaan sijoittaa useaan paradigmaan”. Naukkarinen (1996) toteaaakin, että jos ontologisesti relativistista tutkimusta arvioidaan ontologisesti realismiin perustuvilla kriteereillä, saattaa seurata eettisiä ongelmia. Pohjaksi tälle tarkastelulle voidaan ottaa paradigmaerot ja käsitys todellisuuden luonteesta (Naukkarinen 1996, 120-122).

Puuronen (1997, 166) nostaa esille yhteiskuntatieteellisen nuorisotutkimuksen tarkastelussaan tieteenfilosofisia lähtökohtia ja kysymyksiä. Muutin Puurosen esittämät kysymykset omaan tutkimukseeni sopiviksi.

Pyrin vastaamaan ensinnäkin seuraaviin todellisuuden luonnetta koskeviin (ontologisiin) kysymyksiin:

- 1) Minkälaisen maailman olen tuottanut teoria- ja metodivalinnoillani?
- 2) Minkälaisiksi olen käsittänyt tutkimuskohteitteni (yksittäiset tytöt ja pojat) suhteet yhteiskunnan rakenteisiin? Olenko käsittänyt heidät yhteiskunnallisesti määräytyneiksi, reagoiviksi objekteiksi vai tietäviksi, aktiivisiksi toimijoiksi?

Toiseksi seuraaviin tietoa koskeviin (epistemologisiin) kysymyksiin:

- 3) Miten olen hankkinut tietoa tutkimuskohteistani?
- 4) Minkälainen on ollut minun ja tutkimuskohteiden välinen suhde tutkimuksessani? Olenko tarkastellut tyttöjä ja poikia ikäänkuin nämä olisivat objekteja vai onko heitä tarkasteltu toimijoina, jotka tietävät jotakin maailmasta ja joiden kanssa on pyrittävä kommunikoimaan?

Lisäksi:

- 5) Missä määrin olen ollut metodologisesti ja teoreettisesti refleksiivinen eli missä määrin olen pohtinut metodologisia ja teoreettisia ongelmia?

Pyrin tulevien lukujen myötä vastaamaan edellä esitettyihin kysymyksiin. Ensin otan tarkasteltavakseni, miten näen tutkimuksessani tarinoiden todellisuuden. Näen tarinoiden todellisuuden yhdeksi versioksi todellisuudesta. Toiseksi tarkastelen tyttöjä ja poikia kirjoittavina subjekteina eli he ovat subjekteja tutkimuksessa ja yhtä päteviä kuin aikuisetkin tiedonkantajina (ks. Lehtinen 2000, 57). Metodologisia kysymyksiä pohdin tarkastellessani käyttämäni tutkimusmenetelmää ja pohtiessani eettisiä kysymyksiä.

1.2.1 Todellisuuden versio

Lähden tarkastelussani liikkeelle representaatioista. Kysymys representaatioista eli kielen, tekstin ja ”todellisuuden” suhteesta nousee esille pohdittaessa naisen (oman tutkimukseni näkökulmasta tyttöjen ja poikien) kokemuksia, suhdetta kieleen, niiden jäsentymistä ja muotoutumista kielessä. Representaatio-käsitteellä viitataan ajatusmalliin, jossa oletetaan, että ”todellisuuteen” ei ole suoraa pääsyä, vaan se näyttäytyy meille, saa merkityksensä ja se tulkitaan representaatioissa (kielenkäyttö, ajattelutavat ja kuvat). Kaikki ei välttämättä ole kieltä tai tekstiä, vaan pikemminkin todellisuus näyttäytyy ja rakentuu representaatioiden kautta aina osittaisena, valikoidusta näkökulmasta ja näin epätäydellisenä. Näin representaatioiden väliset suhteet ovat jännitteisiä. (Koivunen 1996, 51.)

Koivusen (1996, 51) mukaan representaatio-termille ei ole hyvää suomenkielistä vastinetta: ”se sekä esittää että edustaa jotakin, joka kuitenkin on olemassa ja saa merkityksensä vain representaatioiden kautta. Näin representaatio merkitsee jonkin asian tai ilmiön jäsentämistä (artikuloimista) sen merkityksellistämistä ja ymmärrettäväksi tekemistä suhteessa muihin representaatioihin.”

Edellä tuli esille, miten kysymys representaatioista nousee oleellisesti esille pohdittaessanaisten kokemusten suhdetta kieleen, niiden jäsentymistä ja muotoutumista kielessä. Oman tutkimukseni näkökulmasta voisi sanoa kokemusten suhdetta tarinaan. Omassa työssäni on pohdittava tyttöjen ja poikien kokemusten suhdetta tarinaan. Eräs tytöistä kirjoitti vastaukseksi kysymykseen, miltä tuntui kirjoittaa tarinaa: *”Tämä oli aika helppo tehtävä, koska olen monissa TV-ohjelmissa nähnyt tämän.”* Tämän tytön kommentin kautta voi päätellä, miten myös televisio, kirjat, lehdet osaltaan vaikuttavat kirjoitelmiin. Ritva-Sini Härkönen (1992, 202-203) väittää, että lapsilta puuttuvat aidot kokemukset, ja heillä on paljon mediaalisia

kokemuksia. Mediaaliset kokemukset ovat tulossa todellisia todellisemmiksi ja näin luovat epärealistisia käsityksiä arkielämästä todellisuuden ja tarun sekoittuessa.

Eskolan (1997, 5-6) mukaan eläytymismenetelmällä kootussa aineistossa kirjoittajien tarinat eivät välttämättä kuvaa todellisuutta, vaan tarinoita siitä, mikä mahdollisesti toteutuu tai eri asioiden merkityksestä. Tiina Kirmanen (1999, 199-200) pohtii haastattelututkimuksen näkökulmasta miten osapuolten antamaa tietoa ei voida pitää vääränä tai oikeana, ja miten aikuiset eivät välttämättä osaa katsoa asioita lasten näkökulmasta (ks. Thorne 1993, 163). Kirmasen mielestä olisikin muistettava, että lapsi ei välttämättä ymmärrä asioita samalla tavalla kuin haastattelija, mutta hän ymmärtää kuitenkin ”oikealla” tavalla.

Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 9) mukaan kielen käytön analysointiin on karkeasti kaksi näkökulmaa: todellisuuden kuva tai todellisuuden rakentaminen. Ensimmäinen näkökulma on realistinen ja sen mukaan kielen käyttö on väline saada tietoa olemassa olevista faktoista. Toisen näkökulman mukaan kielen käyttöä tarkastellaan osana todellisuutta itseään ja tämä näkökulma on konstruktivistinen. Oman tutkimukseni näkökulmasta jälkimmäinen, todellisuuden rakentaminen, on relevantti. Tyttöjen ja poikien tarinoita voikin sanoa yhdeksi versioiksi todellisuudesta.

1.2.2 Kirjoittava subjekti

Seuraavassa siirryn tarkastelemaan lasten subjektiutta tutkimuksessa ja miten omassa tutkimuksessani käsitteellistän subjektin. Voiko tutkittava olla subjekti tutkimuksessa vai onko hänet esineellistetty, objektivoitu tutkimuksen kohteena (esim. Varto 2000)? Voi ajatella, että tutkittavat, tässä tapauksessa lapset, ovat tutkimuksen kohteena ja objekteina, mutta päädyn kuitenkin ajatukseen, että tutkimuksessani lapset ovat subjekteja ja he ovat nimenomaan kirjoittavia subjekteja. Lainaan Vilkolta kirjoittavan subjektin -käsitettä (vrt. Kristeva 1993a). Miten tätä perustelen?

Tytöt ja pojat ovat kirjoittavia subjekteja. He kirjoittavat tarinan toisen tekstin (kehyskertomuksen) lävitse ja he kirjoittavat myös oman elämäkokemuksensa lävitse. Kirjoittava subjekti lukee toista kirjoitusta eli tässä tapauksessa kehyskertomusta ja elämäkokemusta ja kirjoittaa oman tarinansa. Elämäkokemukseen katson kuuluvaksi todellisen elämän tapahtumien lisäksi

median ja kirjallisuuden. He kirjoittavat myös lukijalle (tutkijalle) ja sisäislukijalle (ks. Vilkkonen 1997, 78). Kirjoittava subjekti siis käy näin monitahoista dialogia kirjoittaessaan tarinaa. Erilaisia tarinoita on yhtä monta kuin on kirjoittajia. Kuitenkin näistä tarinoista löytyy yhteneväisiä piirteitä kuten myöhemmin tulee esille aineiston analysoinnin yhteydessä. Kirjoitan myös itse oman tarinani, jota voi sanoa tyttöjen ja poikien tarinoiden läpikirjoitetuksi tarinaksi (vrt. päällepuhuttu, Kuivakangas 1997, 73-76).

Tytöt ja pojat kirjoittavat Matista ja Maijasta ja yleensä kirjoittavat kolmannessa persoonassa, Matti, Maija tai hän. Jotkut kirjoittavat minä-muodossa. Persoonaa voi myös vaihtua tarinan kuluessa. Otan esimerkiksi katkelman eräästä tytön tarinasta. (Lukuohjeeksi: lainauksissa MI (Matti) tarkoittaa pojan kirjoittamaa tarinaa ja MA (Maija) tytön kirjoittamaa tarinaa. Merkki --- tarkoittaa, että lainaus on katkelma.)

--- Maijaa pelottaa.

Riita on kova.

Hän itkee keittiön oven takana.

Samassa toinen sisarista tulee kotiin.

Kuulen, kun isä huutaa:

”Nyt on asiat huonosti, vie Maija pois!”

Sisar nostaa Maijan syliinsä ja vie omaan huoneeseensa.

Sisar ottaa syliin ja rauhoittelee

”Kyllä asiat järjestyy”...

Maija ei enää itke yhtä paljon,

mutta Maijaa pelottaa.---

(MA617)

Kuitenkin tytöt ja pojat ovat subjekteja, tarinaa kirjoittavia subjekteja huolimatta siitä, missä persoonamuodossa kirjoittavat tarinan. Tarinoiden sisällön osalta voi tarkastella erikseen, miten Maija, Matti tai minä-kertoja sijoittuu, toiminnan subjektina vai objektina tai molempina. Sivenius (1993, 9) esittää, miten Kristevan mukaan kukin puhuja viittaamalla itseensä ”minänä”, tekee itsestään subjektin. Uskallan kuitenkin väittää, että tutkimukseen osallistuvat lapset ovat subjekteja huolimatta siitä, kirjoittavatko he minä-muodossa vai Maija ja Matti-muodossa. Tämän voi ajatella johtuvan siitä, että kirjoittaja eläytyy voimakkaasti tarinan mukaan ja/tai tarinassa voi olla mukana myös omakohtaista kokemusta, jolloin kirjoittaja huomaamattaan kirjoittaa minä-muodossa. Seuraavan tarinan kirjoittanut

tyttö kirjoittaa minä-muodossa. Hän kertoi taustatiedoissaan perheessään meneillään olevasta eroprosessista.

*Isä ja äiti riitelee taas
olen tullut aika hermostuneeksi
koulutyöt ei oikein suju
eikä oikein mikään muukaan
minua pelottaa
en tahtoisi että perheemme hajoaa
riitaa vaan tulee viikosta viikkoon
asiat ovat kääntyneet huonoon päin
luulen että kaikki tämä johtaa silkkään eroon
olen hiukan masentunut
mikään ei oikein kiinnosta
miksi muilla menee niin hyvin kotona
ja minulla kaikki on niin huonosti.
Onneksi minulla on edes hyviä kavereita joille voin puhua.
Ja joihin voin luottaa. (MA53)*

Tutkimuksessani lapset ovat aktiivisia, tekstiä tuottavia, kokemuksistaan ja käsityksistään kirjoittavia tyttöjä ja poikia. Näen lapset toimintansa subjekteina, vaikka he voivat olla myös objekteja (ks. esim. Lallukka 2000), toiminnan kohteena, vihan kohteena. Vilkkonen (1997, 78) puhuu kirjoittavan subjektin -käsitteestä, johon liittyy kertojan nykyinen elämäntilanne olennaisine merkityksineen ja toiseksi myös kertomuksen motiivit ja funktiot. Lisäksi korostuu kertojan suhde tahoon, jolle kerrotaan.

Kehyskertomuksen pohjalta tarinan kirjoittavalla (tarinan kirjoittaja) toiminnan motiivit ja funktiot ovat todennäköisesti erilaiset kuin elämäntarinan kirjoittajalla. Elämäntarinan kirjoittajalla ovat ensisijaisesti omat elämäntapahtumat käsittelyssä ja toissijaisesti häntä ympäröivä yhteiskunta (Vilkkonen 1997, 76). Tarinan kirjoittajalla voisi nähdä omien elämäntapahtumien ja yhteiskunnan vaikuttavan samanaikaisesti. Tarinan kirjoittajalla samoin kuin elämäntarinan kirjoittajalla korostuu suhde siihen tahoon, jolle kerrotaan ja perusolettamuksena on, että kirjoittaja luo kertomukselleen sisäislukijan (ks. Vilkkonen 1997, 78).

Tutkimuksessani tytöt ja pojat kirjoittivat omat tarinansa, joihin vaikutin kehyskertomuksen kautta ja todennäköisesti myös kuviteltuna lukijana. Millainen asetelma on kirjoittajan vallan näkökulmasta (ks. Väliverronen 1999)? Voidaan ajatella, että kirjoittajalla on kaikki valta, joten tytöillä ja pojilla tarinoita kirjoittaessaan on kaikki valta. Kun tarinat siirtyvät minulle (tutkijalle), niiden mukana siirtyy myös valta minulle. Niin kauan kuin tutkielmani on vielä kirjoitusvaiheessa, kaikki valta on itselläni kirjoittajana. Kaikesta vallasta huolimatta tarinan kirjoittajalla on lukija/sisäislukija läsnä kirjoitusvaiheessa ja vastaavasti lukijalla tarinan kirjoittaja on läsnä lukiessa tarinoita. Voidaan puhua tarinan tuotanto- ja tulkintaehdoista (ks. Vilkkonen 1997, 81). Toisin sanoen en näe itseäni tutkijana kaikkivaltiaana, vaan käyn keskustelua tarinan kirjoittaneiden tyttöjen ja poikien kanssa.

2 SUKUPUOLIKATSAUS

Sukupuoli on keskeinen käsite tutkimuksessani. Sukupuolikatsauksen lopuksi tuon näkyville tarkastelunäkökulmani sukupuoleen.

2.1 Sukupuolijärjestelmästä sukupuolijärjestyksiin

Jako biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen muodostui feministisen teorian puhettavaksi. ”Sex” viittaa miesten ja naisten väliseen anatomis-fysiologisiin eroihin, kun taas ”gender” tarkoittaa kahden vastakkaisen termin tai tiettyjen oliotyyppien (miehet ja naiset) yhdistelmää. Näiden välinen ”ero” voidaan käsittää ennen kaikkea ihmiskategorioiden tietyksi ominaisuuskokonaisuuksiksi. (Liljeström 1996, 115-116.)

Kaksijakoiseen käsitteeseen on feministisessä keskustelussa lisätty myös ”symbolinen” sukupuoli. Nämä käsitteet esitetään usein hierarkisessa järjestyksessä eli ”biologinen” on ns. primäärinen tai määräävä, kun taas ”symbolisen” johdannaisena pidetään ”sosiaalista”. ”Symbolisen” katsotaan olevan luonteeltaan tertiäärinen, ”kaiken yläpuolella oleva”. Näiden eri elementtien katsotaan olevan vahvasti toisiinsa kietoutuneita ja toisistaan riippuvaisia. (Liljeström 1996.)

Julia Kristeva (1993c) puhuu symbolisesta. Kristevan sanoin: ”*Sukupuoliero on seikka, joka on uusintamisessa suhteessa biologiaan ja fysiologiaan, mutta se heijastaa eroa, joka vallitsee subjektin suhteessa symboliseen sopimukseen, joka on aina sosiaalinen sopimus. On täsmennettävä miesten ja naisten välinen ero suhteessa valtaan, kieleen ja merkitykseen.*” Kristeva toteaa, että sukupuolinen tasa-arvo muodostaa ongelman ja näyttää *olennaiselta* uuden sukupolven taistelussa (kurs. Kristevan). Kristevan mukaan taistelu ei ole enää tasa-arvon etsimistä, vaan eron ja erityisyyden puolustamista. (Kristeva 1993c, 171-172.)

Perusteluina biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erillään pitämiselle oli, että on esimerkkejä yhteiskunnista, joissa roolit ja tiettyyn sukupuoleen kuuluminen eivät käy yksiin. Symbolisen erottamista biologisesta korostettiin myös siksi, että ”yhteiskunnan valtarakenne tai sukupuolijärjestelmä eivät voi perustua ruumiillisille toiminnoille tai selittyä niillä sen vuoksi, että tällaiset biologiset ominaisuudet eivät itsessään oikeastaan merkitse mitään. (Liljeström 1996, 116.)

Judith Butler (1990) kritisoi biologian luonnollisuutta ja on todennut, että jos ”sex” on jo alusta lähtien sukupuolitettu, niin ei ole tarpeen erottaa biologista (sex) ja sosiaalista (gender) sukupuolta (sosiaalikonstruktion kritiikki). Butler arveleekin, että ehkäpä ”sex”, samoin kuin sosiaalinen sukupuoli, on kulttuurisesti tuotettu. (Butler 1990, 7.) Johdonmukaisesti ajateltuna sosiaalikonstruktionismissa sosiaalinen sukupuoli rakentuu biologisen perustalle, jonne päästään sosiaalisen kautta. Tavallaan sosiaalinen sukupuoli on korvannut biologisen imemällä sen itseensä. (Liljeström 1996, 120.) Tuija Pulkkinen (2000, 43) mukaan ”butlerlaisuuden” keskeiset ajatukset ovat, että ”sukupuoli ei palaudu miehen ja naisen väliseen ruumiilliseen eroon eikä itse asiassa mihinkään alkuperään ja että sukupuoli ei ole olemista vaan tekemistä”. Nämä ajatukset tunnetaan genealogiana ja performatiivisuutena. (Pulkinen 2000, 43.)

Sukupuolijärjestelmä-käsitteellä viitataan siihen, että sukupuoli järjestyy yhteiskunnassa monitasoisesti ja toisaalta myös järjestää maailmaa (Rantalaiho 1994, 10). Sukupuolijärjestelmän sijaan voidaan puhua sukupuolijärjestyksistä, mitä Jokinen (1997) pitää täsmällisempänä ilmaisuna sille vallankäytölle ja vallitseville tiedontuotannon ehdoille heteroseksistisessä patriarkaatissa (ks. Irigaray 1984; Sivenius 1984, 45). Sukupuolijärjestyksillä voidaan viitata miehen ja naisen väliseen hierarkiseen eroon ja myös tilallisiin järjestyksiin. Tilallisia järjestyksiä tarkastellessa pohditaan, mille alueille naisten ja miesten elämä on osoitettu tai

rajautunut kuten koti/kapakka, yksityinen/julkinen. Toiset tilat ja asennot ovat toisia tärkeämpiä eli järjestyksiin liittyy tärkeysjärjestys. (Jokinen 1997, 13.)

Järjestyksiä voidaan tarkastella sukupuoli-järjestyksiä laajemmassa mielessä yhteiskunnallisen järjestyksen ja sosiaalisen järjestyksen käsittein. Jokinen (1997) esimerkkinä Douglasin analyysin liasta ja järjestyksistä: esineet ja asiat ovat kulttuurisesti väärässä paikassa, jolloin lika syntyy. Toisena esimerkkinä Stallybrassin ja Whiten analyysi, joka kohdistuu erityisen alhaiseen ja korkeaan järjestykseen. Tämän analyysin mukaan korkean ja alhaisen oppositio on perusta järjestykselle, ja mielekkyyden kokemiselle eurooppalaisissa kulttuureissa niin ruumiin, psyyken kuin yhteiskunnallisen järjestyksen alueella. (Jokinen 1997, 13.)

2.2 Sukupuolierottelua

Teresa de Lauretixen (1987) kirjan nimi Sukupuolen teknologiat (Technologies of gender) kertoo osaltaan, miten sukupuoli on monien yhteiskunnallisten teknologioitten tuote ja prosessi. De Lauretixen mukaan Foucaultin teoria sisältää näkökohtia sosiaaliseen sukupuoleen. De Lauretis on kehittänyt Foucault'n ajatuksia tarkastellen, miten sukupuolta tuotetaan erilaisissa sukupuolen teknologioissa (esim. elokuvat) ja institutionaalisissa diskursseissa (esim. tiede). Foucaultin ajatuksia on kritisoitu sukupuoleettomuudesta, vaikka hänen voidaan todeta olleen tietoinen tästä paradoksista. Sukupuoli voidaan ilmaista tutkimuksissa neutraalina kuten käsitteillä ”spouse abuse” (puolison herjaus) tai ”marital violence” (väkivalta avioliitossa) tai voidaan puhua naisten elokuvasta, jota ilmaisee kielessä ja kulttuurissa englannin kielen de-etuliite (suom. ei-). (de Lauretis 1987, 3, 34, 146.)

Kielentutkijat ovat havainneet eroa naisten ja miesten puheen välillä. Naiset aloittavat esitelmänsä kirjoittamalla ensin erilaisia näkemyksiä, minkä jälkeen vähitellen esittelevät oman kantansa, joka on tullut tekstissä perusteltua. Miehet aloittavat ”Seuraavassa väitän, että...” ja perustelevat tämän jälkeen mielipiteensä tai puolustautuvat kuviteltuja hyökkääjiä vastaan. Pulkkinen (1989) pohtii, miten naiset ovat kohteliaampia muita kohtaan, kun taas miehillä on enemmän rohkeutta esittää oma mielipiteensä ja pysyä siinä. (Pulkkinen 1989, 38.) Voikin kysyä syyllistyvätkö naiset itsekin tuottamaan ”sukupuolensa mukaista” käyttäytymistä.

Honkatukia (1998) tutkimuksessaan ”Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset” osoittaa, miten perheissä tuotetaan sukupuolta varsin perinteisesti. Vanhempien tyttöihin ja poikiin kohdistama kontrolli ilmenee sukupuolispesifinä. Vanhemmat asettavat useammin tyttärille kuin pojille kotiintuloaikoja ja sääntöjä ja toisaalta tyttöjen kohdalla niitä myös valvotaan tiukemmin. Sukupuoliero tulee erille myös äidin ja isän arvovalta-asemassa perheessä. Tyttöjen mukaan isän panostus perheen tunnetalouteen on vähäinen, kun vastaavasti äiti on läheinen ja henkisen tuen antaja. Isällä on perheessä viimekätinen auktoriteettiasema. Perheiden arjessa tuotetaan perinteistä sukupuolten välistä työnjakoa ja isän arvovalta-asemaa. (Honkatukia 1999, 128-132.)

Tutkimusten mukaan viime vuosikymmeninä isän arvovalta-asema on vähentynyt, tästä huolimatta perheen tunnesuhteiden hoitamisesta isät eivät ole saaneet juurikaan vastuuta. (Honkatukia 1998, 130-131.) Perheissä tosiasiallinen työnjako alkaa yleensä vastata sisäistä työnjakoa. Kotityöt ovat usein perheen äidin vastuulla ja samalla hän myös hallitsee kotia. (Notko 2000, 27; ks. Näre 1994, 145; ks. Ziehe 1991.)

Marianne Notko (2000) toteaa, miten naisten ja miesten olemuksesta ja sukupuolenmukaisesta käyttäytymisestä ilmenevät käsitykset luovat pahimmillaan rajaavia stereotyyppioita, mutta parhaimmillaan ne auttavat ymmärtämään merkittäviä eroja. Parisuhteen ja väkivallan tarkastelun yhteydessä on tarpeen huomioida sukupuolten paikat suhteessa toisiinsa ja ympäröivään yhteiskuntaan, sillä yksityisen ja julkisen rajat toisissa kohdoin selvät ja toisissa hämärtyneet. Parisuhde ja perhe ovat olleet voimakkaasti yksityistä aluetta. Parisuhdeväkivalta on tapahtunut neljän seinän sisällä, yksityisellä alueella eikä ole kuulunut ulkopuolelle. (Notko 2000, 20-21; ks. Hearn 1998, 8-10; Roos 1987.) Kuitenkin naisen vaarallisin paikka on sisällä, omassa kodissa, työpaikalla, vapaa-ajanviettopaikoissa ja suurimman vaaran tuottaa naisen tuntema mies, joko oman perheenjäsen tai tuttava (Stanko 1993, 155; Hearn 1998, 5).

Soile Pohjosen (1994) mukaan yhteiskunnassa vallitsee valtaetiikka ja kotona rakkauden etiikka ja vastaavasti miehet toimivat valtaetiikan ja naiset rakkauden etiikan mukaan (ks. Heinämaa & Näre 1994, 5-14). Tämän ajattelun mukaista on käsitys, että naiseen kohdistuva väkivalta on yksityinen tapahtuma, johon valtion ei pitäisi puuttua eikä naisen tulisi sen takia hajoittaa perhettään. (Pohjonen 1994, 74-75; ks. Hearn 1998, 8-10.)

Edellä kirjoitetusta voi lukea, miten sukupuoli tavallaan tuottaa tietynlaisen ongelmakohdan. Joan W. Scottin määritelmän mukaan sukupuolen käsite on tiiviissä yhteistyössä olevien sortotekijöiden nimittäjä. Scott puhuu siitä, miten tutkijoiden ensisijainen tehtävä on purkaa yhteyksien ja vaikutusten verkostoa erilaisissa historiallisissa konteksteissa, tiedon tuottamisen analysointi sekä miten erojen kautta tuotetaan identiteetikategorioiden (miehet/naiset) subjektiivisia ja kollektiivisia merkityksiä. (Liljeström 1996, 130-131.)

Itse haluan tarkastella erikseen tyttöjen ja poikien kirjoituksia. Tutkimuksessani näen tytöt ja pojat monitasoisina ja -ulotteisina toimivina subjekteina ja tarkastelen tyttöjen ja poikien välisten erojen lisäksi tyttöjen ja poikien keskinäisiä eroja. Oman työni kehyskertomuksessa näkyy sekä äiti että isä, minkä näen osaltaan avartavan sukupuolen tarkastelua. Johanna Kuivakangas (1997) johdatteli kirjoittamaan äitikeskeisesti ja toisaalta hän ei halunnut myöskään tuoda esille tyttö-poika-jaottelua (mt., 77), vaan puhuu yleisesti lapsista. Kuitenkin esimerkiksi Marjatta Tarmo (1992, 294-295) havaitsi tasa-arvona pidetyn sukupuolineutraalisuuden murtuneen haastattelun aikana.

Käsitteellistän sukupuolen eron näkökulmasta. Johanna Oksala (1999) tarkastelee sukupuolten välistä eroa ja toisaalta sukupuolieroa. Sukupuolten välinen ero on bipolaarinen käsite ja tuo esille termien opposition ja ristiriidan. Sukupuoliero vastaavasti on erityinen eron käsite, joka kuvaa itse eron laatua, eroa sinänsä. Sukupuolieron käsite ei viittaa dualismeihin kuten sukupuolten välinen ero. (Oksala 1999, 71; vrt. Sivenius 1984, 49-50.) Tutkimuksessani en halua asettaa tyttöjä ja poikia ja toisaalta naisia ja miehiä vastakkain, vaan pyrin tarkastelemaan eroa sinänsä.

Sukupuoliero on laadullinen ero, jota valaisen seuraavalla esimerkillä. Jos tarkastelen sukupuolieron näkökulmasta tyttöjen ja poikien välistä eroa, niin en tuo korostetusti esille, että tytöt käyttävät enemmän kuin pojat epäsuoraa aggressiota, vaan millaista on tyttöjen ja poikien käyttämä epäsuora aggressio ja onko siinä eroa. Tällöin korostuu eron laadun tarkastelu.

3 KATSAUS VIHAAN JA VIHAIISIIN

Kehyskertomuksessa tulee näkyville, miten Maijan ja Matin vanhemmat ovat vihaisia, joten on tarpeen tarkastella vihan käsitettä. Tässä luvussa tarkastelen, miten vihaa on määritelty ja nostan esille joitakin tutkimustuloksia. Tuon näkyville oman tarkastelunäkökulmani vihaan tämän tutkimuksen osalta.

3.1 Katse vihaan

Kirsti Lagerspetzin (1998) mukaan hyökkäyksellä tarkoitetaan toisen kimppuun käymistä. Suuttumus eli aggressiotila kuvaa lyhytaikaista tunteen kuohahdusta. Viha viittaa sisäiseen tunnetilaan, ja usein se tarkoittaa yksilön pitkäaikaista kieltaista suhtautumistatoiseen ihmiseen tai ympäristöön. Vihaava yksilö on aggressiotilassa ainoastaan silloin, kun vihan kohde tulee hänen mieleensä. (Lagerspetz 1998, 19.)

Kristeva (1993b, 157) kirjoittaa samasta asiasta hiukan toisin sanoin: *”miten viha muuttuu suopeaksi välinpitämättömyydeksi ilman vastaanottajaa, joka olisi sen voimakkuuden veroinen. Tai olen kuohuksissani hänelle, toiselle, hänen jääräpäisyydestään, siitä että hän uskoo poikkeavansa muista, olen raivoissani hänen vaatimuksestaan kääntää huomio puoleensa, ja vain ikuisessa, sokeitten ja kuurojen, mutta peräänantamattomien voimantuuskien ja vihanleimahdusten paluussa saan lepotauon.”*

Lagerspetzin (1998, 19) mukaan aggressio määritellään psykologisessa kirjallisuudessa ”toisen henkilön tai ympäristön tahalliseksi vahingoittamiseksi tai häiritsemiseksi”. Kuitenkin Lagerspetzin mielestä tuota määritelmää on syytä tarkastella lähemmin. Hänen mukaansa vahingoittamisella tarkoitetaan toimintaa, jonka kohde tuntee tuskallisena, muuten epämiellyttävänä ja tahtonsa vastaisena. Aggression kohteelle voidaan tuottaa tuolloin joko ruumiillista tai henkistä kärsimystä. Tämä eroaa ei-aggressiivisesta kärsimyksen tuottamisesta, jollaisesta on kysymys, kun esimerkiksi hammaslääkäri hoitaa potilastaan. Hammaslääkärin tarkoitus on edistää potilaan hyvinvointia. Lagerspetz huomauttaakin, että tahallisuus on syytä ottaa mukaan määritelmään erotukseksi vahingossa tapahtuneesta vahingoittamisesta, jolloin vahingossa tapahtunutta vahingoittamista ei pidetä aggressiona. Tahallisuus viittaa myös tarkoitukselliseen käyttäytymiseen. (Lagerspetz 1998, 19-20.)

Lagerspetz (1998, 22) päätyy määrittelemään aggression seuraavasti: ”Aggressio on toisen yksilön tai ympäristön tahallista vahingoittamista tai häiritsemistä ja/tai tällaiseen toimintaan sisällöllisesti liittyvä tunnetila.” Tämä määritelmä on kaksijakoinen siten, että aggression riittää joko käyttäytyminen tai tunnetila. Vihamielisiin ajatuksiin viittaa sana ”sisällöllisesti”, ja fysiologiset prosessit ja tunne-elämykset kattaa käsite ”tunnetila. Tässä määritelmässä Lagerspetz ei tee eroa hyökkäävän ja puolustavan aggression välille, vaikka käytännössä ero olisikin keskeinen. Useinkaan ei voida tietää, milloin on kysymyksessä hyökkäys ja milloin puolustus. Tästä esimerkkinä lasten riidat ”kuka aloitti”. Lagerspetz pohtii hyvää ja pahaa aggressiota, mutta haluaa pitää aggression käsitteestä erillään eettiset ja moraaliset arvioinnit. Tämä ei kuitenkaan hänen mielestään estä syiden ja seurauksien tarkastelua tältä kannalta. (Lagerspetz 1998, 22-25.)

Väkivallan Lagerspetz (1998, 26) määrittelee ”toisen ruumiilliseksi vahingoittamiseksi tai pakottamiseksi johonkin vastoin hänen tahtoaan”. Väkivalta ei välttämättä ole sen kohteelle vahingollista kuten tilanteessa, jossa lapsi väkivalloin pakotetaan lääketieteelliseen toimenpiteeseen. Mutta usein väkivaltaan liittyy aggression tunne ja sen tarkoituksena on vahingoittaa kohdetta. Väkivalta voi olla myös kylmää, jolloin sillä pyritään vain joihinkin päämääriin. Tällöin kysymyksessä voi olla persoonallisuuden häiriö, mutta myös joissakin kulttuureissa ja alakulttuureissa väkivalta hyväksytään tai sitä jopa vaaditaan, esimerkiksi verikosto. Yhteiskunnallisen järjestyksen ylläpitäminen voi edellyttää väkivaltaa, esimerkiksi sotilaan velvollisuus tappaa sodassa. Lagerspetz toteaa myös, miten pelko ja turvallisuuden tarve niin yhteiskunnassa kuin yksilönkin elämässä voi aiheuttaa väkivaltaa ja jatkaa, miten osa väkivallasta liittyy laiminlyönteihin. (Lagerspetz 1998, 26-27.)

Lasta voidaan kurittaa kasvatuksen nimissä, mutta voi kysyä missä kulkee kurittamisen ja väkivallan ero (ks. Peltoniemi 1984, 75-77). Kurittamisen ja väkivallan eron tarkastelussa voi myös huomioida vanhemman tunnetilan (Notko 2000, 34-35; Nykyri 1998, 132-133). Perheiden sisällä järjestyksen pitämiseksi saatetaan hyväksyä kurittaminen, mutta voi kysyä, kuka sanelee, kenellä on valta. Onko kysymyksessä vahvemman valta heikompa kohtaan?

Väkivallan määrittelyssä voidaan myös käyttää jakoa fyysiseen ja psyykkiseen väkivaltaan. Fyysinen väkivalta on samalla psyykkistä väkivaltaa, kun taas psyykinen väkivalta ei välttämättä sisällä fyysistä väkivaltaa. Psyykkistä väkivaltaa on vaikea havaita ja se ilmenee hyvin moniulotteisesti kuten pelotteluna, uhkailuna, lapsen tekojen ja ajatusten vähättelynä, moittimisena, lapsen torjumisena, kiusaamisena tai naurunalaiseksi saattamisena. Voidaan katsoa, että lähes jokainen vanhemmista joskus syyllistyy tällaiseen, mutta vakavaksi se muuttuu väkivallan jatkuessa kauemmin. Lapsiin kohdistuva passiivinen perheväkivalta tarkoittaa fyysisen ja psyykkisen hoidon laiminlyömistä. (Lapseen kohdistuva..., 2; Notko 2000, 34.)

Perheväkivallan voi jakaa myös fyysiseen, henkiseen, seksuaaliseen, omaisuuteen kohdistuvaan ja piilevään. Fyysiseen väkivaltaan kuuluu kaikki voiman käyttö eli kiinniottaminen, töniminen, lyöminen. Henkistä väkivaltaa on uhkailu ja nimittely. Seksuaaliseen väkivaltaan kuuluu seksuaalisen uhan ilmapiiri, oman tahdon vastainen toiminta kiristyksestä raiskaukseen. Piilevällä väkivallalla tarkoitetaan uhan ilmapiirin olemassaoloa, joka aiheuttaa pelkoa ja muuttaa käyttäytymistä. (Hautamäki 1997, 21.)

Sariola (1990) jakaa lapsen kohdistuvat väkivaltaiset reaktiot: 1) symboliset aggression ilmaukset tai väkivallalla uhkaaminen, 2) lievä väkivalta (ns. traditionaalinen kuritus) ja 3) vakava väkivalta. Symboliseen aggressioon liitetään väkivallalla uhkaaminen, vanhempien murjottaminen tai kieltäytymistä puhumasta asioista, haukkuminen, nälviminen ja suutuksissaan esineiden heittäminen tai lyöminen. Lievään väkivaltaan voidaan katsoa kuuluvan piiskaaminen, läimäyttämisen, tukistamisen, vihaisesti tönimisen tai tyrkkimisen. Vakavassa väkivallassa on kysymys lyömisestä nyrkillä tai jollakin esineellä, potkiminen sekä veitsellä tai ampuma-aseella uhkaaminen tai niiden käyttäminen. (Sariola 1990, 39-40.) Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sukupuolittain aggressiota ja vihaa.

3.2 Katse naisen ja miehen / tytön ja pojan aggressioon

Kirsti Lagerspetz (1998) on tutkinut naisen aggressiota. Lagerspetzin mukaan aggression psykologiset teoriat on rakennettu miehen aggressiota silmälläpitäen. Naisten ja tyttöjen aggressiota on pidetty lievänä ja olemattomana, mutta on voitu todeta, että testimenetelmät ovat tuoneet tutkimuksissa selvemmin esille miehille ja pojille tyypillisiä kuin naisille ja tytöille tyypillisiä aggressiotyyplejä. Testeissä on mitattu suoraa ja hyökkäävää aggressiota. Tutkimusmenetelmänä on yleisesti käytetty observointia, jossa fyysinen ja verbaalinen aggressio tulevat selvemmin esille. Miehet ja pojat käyttävät yleensä enemmän fyysistä aggressiota. Verbaalisen aggression osalta ei ole tutkimustulosten mukaan ole eroa miesten ja naisten välillä. (Lagerspetz 2000, 1-2.)

Epäsuoran aggression alueella naiset tai ainakin tytöt osoittavat enemmän aggressiivisuutta. Epäsuoralla aggressiolla Lagerspetz (2000, 2) tarkoittaa ”aggression kohteen vahingoittamista ilman, että häneen suoraan kohdistetaan sanallisia ja fyysisiä hyökkäyksiä, vaan häntä vastaan hyökätään kiertoteitse, usein *sosiaalisen manipulaation* kautta”. Epäsuoran aggression katsotaan vaativan sosiaalista taitavuutta eikä tekijä itsekään välttämättä huomaa sitä ja se myös pyrkii pysymään piilossa, jotta tekijä säilyy kohteen vastahyökkäyksiltä. (Lagerspetz 2000, 2.) Lagerspetzin tulokset voi kiteyttää Anne Campbellin (1993, 19) sanoin, etteivät pojat ole sen aggressiivisempia kuin tytötkään, vaan he ovat eri tavalla aggressiivisia.

Honkatukian (1998,1999) mukaan tyttöjen empatian tunteet toisia kohtaan tekevät toisen ihmisen väkivaltaisen satuttamisen tytöille vastenmieliseksi. Toisaalta tyttöjen oletettu väkivaltaistuminen, alkoholin käyttö, tupakoiminen liitetään julkiseen elämänpäiriin, johon naiset ovat siirtyneet liike-elämän ja politiikan myötä (Honkatukia 1998, 195-197; 1999, 66.) Toisaalta vaikka tytöt eivät pidä väkivaltaa sopivana tytöille, niin he kuitenkin pitävät luonnollisena poikien välienselvittelyä tappelemalla. Tyttöjen mielestä tyttöjen tappelu on huvittavaa, mutta tappelevat pojat ovat sankareita. (Käyhty 1999; ks. Tarmo 1992, 291.) Honkatukia (1998, 204) pohtiikin sitä, että tytöt eivät näytä esiintyvän sankareina väkivaltaisen käyttäytymisen yhteydessä. Tyttöjen epäsuoraan aggressioon ei välttämättä suhtauduta myönteisesti, mitä voidaan pitää myös tyttöjen hyvien puolien vähättelynä (Tarmo 1992, 289, 296).

Honkatukia tuo esille, miten tyttöjä voidaan pitää ”ylisosiaalistuneina” ja ”ylikontrolloituina” eikä heitä suunnata riskinottoon kuten poikia. Sukupuolispesifi kontrolli näyttää suojaavan tyttöjä rikoksilta ja muilta kielletyiltä teoilta. Tyttöillä ilmenee omasta ja muiden hyvinvoinnista huolehtimista hoivaroolin kautta. (Honkatukia 1998, 147-148, 198; Näre & Lähteenmaa 1992.)

3.3 Katse vihaiseen äitiin ja isään

On huomattu, että lapset yhdistävät perheeseen useita (lähi)ympäristön aikuisia (ks. Kuivakangas 1997; Ritala-Koskinen 2001, 30-32, 125-126). Toisaalta ihmettelyä aiheuttaa, miten lapsille aikuinen on vain joko äiti, isä ja opettaja, jolloin todetaan, että aikuismallit puuttuvat (Härkönen 1992, 200; Siimes 1992, 206). Veli-Matti Tainio (1992) väittää, että ennen kaikkea isät ovat ymmällään: millainen on ”uuden isän” välittämä miehisuus lapsille? Pojat saattavat kapinoida liian ankaraa kasvatusta vastaan. Tainio viittaa Jari Sinkkoseen, jonka mukaan syitä poikien pahoinvointiin on ensinnäkin puuttuva isä ja toisaalta yhteiskunta ei kestä pojan aggressiota. (Tainio 1992, 91-92.)

Tainion (1992, 92) mukaan vanhemmat ovat nykyään enemmän hämillään esimerkiksi rajojen asettamisen suhteen. Epäillään voiko rajoja asettaa vai onko se väärin. Keskustelua on käyty, voivatko vanhemmat ja lapset olla keskenään kavereita vai onko vanhemman asetettava rajat. Voidaan todeta, että lapsi tarvitsee rajoja ja rakkautta. Tietysti olisi syytä täsmentää, mitä tarkoitetaan rajoilla ja rakkaudella.

Rajojen asettamisessa voidaan näin mennä niin pitkälle, että rakkaus loppuu. Terhi Pietarin (1999) mukaan lapsiaan pahoinpitelevillä vanhemmilla on autoritaarisia kasvatusasenteita ja -käytäntöjä. Vanhemman kasvatusasenteet ovat autoritaarisia, mikäli hän käyttäytyy vastuuntunnottomasti, mutta kuitenkin vaatii lapseltaan kohtuuttoman paljon. Autoritaarisen vanhemman toimintatavat ovat aikuiskeskeisiä ja toisaalta välinpitämättömiä ja lasta vähätteleviä. (Pietari 1999, 87)

Honkatukian (1998) tutkimuksen mukaan perheissä vallitsee perinteinen työjako: mies turvaa toimeentulon ja on viimekädessä auktoriteetti ”Odotas, kun isä tulee kotiin” -mentaliteetilla ja vastaavasti naisilla on vastuu arjen sujumisesta ja perheen tunnesuhteista. (Honkatukia 1998, 146-147.) Kimmo Jokisen (1996) mukaan edellämainitun kaltaista autoritaarista isärepresentaatiota on yhä vaikeampi pitää luonnollisena ja yleispätevänä. Sosiaalistajien joukko on kasvanut, kun on erilaisia

perheitä, kouluja ja muita instituutioita, nuorten vertaisryhmiä, kulttuuriteollisuuden tavara- ja idolituotantoa. Nämä astuvat perinteisten auktoriteettien kuten isän ja opettajan rinnalle tukien enemmän joustavuutta, testaushakuisuutta sekä tarve- ja arvomaailman muuntaumiskyvykkyyttä kuin alistumista, nöyryymistä, tunnollisuutta, tasaisuutta. Jokisen mielestä joillekin perinteinen ratkaisu, ydinperhe ja tuima isä, on toimiva, mutta uusien vaihtoehtojen ja perhemallien myötä se ei kaikille kelpaa. (Jokinen K. 1996, 126-127.)

Perhetyypeittäin tarkasteltuna väkivallan määrä oli yleisintä uusperheissä, kun taas kahden ja yhden huoltajan perheissä väkivalta oli määrällisesti samalla tasolla. (Sariola 1990, 45, 52-54; vrt. Ritola-Koskinen 2001, 38-40.) Useiden tutkimusten mukaan lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa ilmenee enemmän isän ja lievempää enemmän äidin taholta (vrt. Sariola 1990). Sariola (1990) esittää väkivallan on hyvin yleistä ja se on levinneen kaikkialle. Yleisyydellä mitattuna väkivaltaa voitaisiin pitää normaalina kasvatuksessa. Ja perheen stressin lisääntyessä väkivalta lisääntyy. Ammattiryhmittäin tarkasteltuna eri väkivallan muodot olivat yleisimpiä työttömien ja eläkeläisten parissa. Sariolan mukaan näyttäisikin, että perheen heikko sosiaalinen asema lisää väkivallan esiintymisen todennäköisyyttä (ks. Haapasalo 1999). Väkivallan kierre (1999) -teoksen artikkeleiden mukaan väkivallan kierre jatkuu usein ylisukupolvisena.

Tuija Nykyri (1998) kertoo tutkimuksessaan, miten naiset ilmaisevat vihaa ja hän puhuu myös vihaisesta äidistä. Nykyrin haastattelemat naiset kertovat vihanpurkuksista sekä lapseen että mieheen. Vihanpurkaus mieheen aiheuttaa naisessa häpeää, kun taas lapseen kohdistuessa syyllisyyttä. Suuttuessaan lapselleen äiti saattaa menettää kontrollinsa täysin eikä välttämättä kykene jälkeinpäin muistamaan tilannetta. Yhteiskunnassa ei äitimyytin mukaan hyväksytä naisen aggressiivisuutta muulloin kuin äidin puolustaessa lapsiaan. Toisaalta äiti voi olla samaan aikaan hyökkäävä ja suojeleva. (Nykyri 1998, 130-152.)

Nykyrin (1998) haastattelevat naiset palaavat lapsuudenaikaisiin kokemuksiin. Eräs äiti kertoo omaan äitiin liittyvistä pelottavista muistoista, niin että hän suorastaan jähmettyy ja ajattelee, että sellaista hän ei voisi lapselleen tehdä. Jotkut naiset haluaisivat luopua dominoivien äitien toimintamalleista (ks. Jokinen E. 1996, 43-44, korjaava äitiys). Verrattaessa naisten suhdetta äitiin ja isään, niin suhteessa isään ilmeni sekä myönteisiä että kielteisiä kuvauksia. Vastaavasti suhde äitiin painottuu kielteisemmin tai arkisena ja neutraalina. (Nykyri 1998, 134, 155-156.)

Kristeva (1993b, 156) kirjoittaa äidin vihasta (toisaalta on myös muisto äidin levollisesta läheisyydestä): *”Paitsi ehkä myöhemmin riitojen kaiku: hänen ärtymyksensä, kyllästyneisyytensä, vihansa. Ei koskaan suoraa, aina hillittyä, ja vaikka niskoitteleva lapsi olisikin sen ansainnut, on kuin äidillinen viha ei olisikaan tarkoitettu tyttärelle, eikä tämä voisi ottaa sitä vastaan.”*

Otan seuraavassa tarinan Matista. Matti kokee monitahoista psyykkistä väkivaltaa, mutta siitäkin huolimatta hän yrittää ymmärtää äitiä ja isää ja selittää omaa toimintaansa tyhmäksi.

-”Matti!!” äiti karjaisi

-”Hetä huoneeseesi!”

Matti totteli koska tiesi että on turha väittää vastaan.

Huoneessaan Matti alkoi ajatella.

Hän oli vain kysynyt mitä ruokaa on tarjolla.

No... tarkemmin ajateltuna kysymys oli aika tyhmä.

Hänen stressaantunut äitinsä

ja pelkästä rahasta kiinnostunut isä olivat juuri riidelleet

että kumpi menisi kauppaan ostamaan ruokaa.

Eräänä päivänä kun Matti

käveli olohuoneen poikki

hän kuuli kun äiti ja isä jälleen riitelivät.

Matti pysähtyi ja muuttui vitivalikoiseksi

kun hän kuuli tämän kinastelun lopun:

-”Ai miten niin minun pitäisi viedä se räpäle-Matti jääkiekkoharjoituksiin?!”

äiti sanoi.

-”No hyvä! Se on ohi nyt minä lähden!” isä rääkäisi.

Matti istahti tuolille ja katsoi

kun isä keräsi kiivaasti kaikki näkemänsä omat tavarat.

Matti tiesi että mikään hänen elämässään ei olisi enää samaa,

ei mikään asia.

Äidistä tuli yksinhuoltaja

ja Matti ei saanut enää mennä jalkapallo- ja jääkiekkoharjoituksiin

koska lisenssi maksoi liikaa.

Äiti myi talonsa

ja Matti näki isäänsä vain joka kolmas kuukausi.

Ensimmäiset kolme viikkoa äiti vain täytteli eropapereita

*ja puhui juristilleen
ja soitti tutuilleen ILQuutisen.*

*Isä muutti Ruotsiin
eikä äidillä ollut varaa pitää Matista huolta,
joten hän joutui orpokotiin.
(MI56)*

Matti joutui eroon sekä äidistään että isästään ja elämä muuttui täysin. Ahdistavinta tarinassa saattaa olla se, että tarinan loppu on niin surullinen. Yleensä saduissa, kirjallisuudessa, elokuvissa on onnellinen loppu. Sanotaan, että hyvässä sadussa on onnellinen loppu. Tarinan luettuani huomasin pohtivani, tapaako Matti enää vanhempiaan ja miten hän ylipäättään selviää kokemuksistaan. Tarinasta voi lukea yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen kokemuksia. Tähän teemaan palaan myöhemmin.

Omassa tutkimuksessani haluan tarkastella, miten tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän vihasta. Joudunkin vielä tarkemmin pohtimaan viha-käsitettä. Tuija Nykyri (1998, 11-12) käsittää vihan laajasti: ”*Puhumalla vihasta ja vihatilanteista tarkoitan hyvin monenlaisia tunteita: niin hetkellistä ärtymystä, kiukkua, aggressiota, suuttumista, vihastumista, raivostumista ja väkivaltaisuutta kuin pitkäaikaista vihaa ja katkeruuttakin.*” Nykyri toteaaakin, että pyrkii hämärtämään yksioikoisia käsitteellisiä erotteluja ylittämällä vihaa koskevan ajattelun perusjakoja. Näin Nykyri ei erota esimerkiksi vihaa ja aggressiota toisistaan ja väkivallan määrittelyssä hän tuo esille sekä ruumiillisen että symbolisen ja huomaamattoman puolen. (Nykyri 1998, 11-12.) Nykyri (1998, 12) tarkastelee työssään ”*miten naiset puhuvat ja kirjoittavat vihaa, aggressiota ja väkivaltaa*”. Hän voisi lyhyesti kysyä, miten naiset puhuvat ja kirjoittavat vihaa.

Lähden liikkeelle tutkimuksessani puhumalla (äidin ja isän) vihasta ja ymmärrän sen suunnilleen samoin kuin Lagerspetz (1998) määrittelee aggression eli siinä on mukana toiminta ja/tai tunnetila ja Nykyrin (1998) tavoin en erota vihaa aggressiosta. En kuitenkaan tässä vaiheessa määrittele viha-käsitettä tämän tarkemmin, vaan aineiston kautta se määrittyy tarkemmin. Mielestäni tutkimukseni luonteeseen sopii laaja käsitys vihasta, koska kehyskertomus antaa kirjoittajalle vapaat kädet käsitellä tilannetta, jossa vanhemmat riitelevät ja ovat vihaisia.

Lähtökohtanani on kuten Pirkka-lehden nuorten sivulla todetaan: ”Mitä viha sitten oikeastaan on: synti vai yksi perustunteistamme kuten rakkaus? Vihaa on vaikea pukea sanoiksi. Jokainen määrittelee omalla tavallaan vihantunteensa ja sen voimakkuuden. Tunteiden maailma on täynnä salaisuuksia, joiden tulkitseminen vaatii rohkeutta ja uskallusta. Niin vihaa kuin rakkauttakin voi osoittaa monin tavoin.” (Pirkka 10/2000, 80.)

4 METODOLOGISET RATKAISUT

4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Olen pienten lasten äiti ja vuosien mittaan olen nähnyt äityden ja perhe-elämän aren ja juhlan. Olen joskus (välillä aika usein) miettinyt, miltä lapsista tuntuu, kun äiti ja isä riitelevät. Kiinnostuin viha-aiheisesta tutkimuksesta lukiessani tenttiin Pahan tyttäret (1994) -kirjaa, jonka artikkelien mukaan pelko, viha ja väkivalta ovat sukupuolitettu suomalaisessa kulttuurissa.

Tutkimuksessani kysyn, miten tytöt ja pojat kirjoittavat vanhempien vihasta. Koska halusin sukupuolen näkökulman tutkimukseen mukaan, kysyn myös, miten tytöt ja pojat kirjoittavat sukupuolta. Eli tutkimustehtäväni on tarkastella, miten tytöt ja pojat kirjoittavat vanhempien vihasta ja miten he kirjoittavat sukupuolta? Sukupuolen tarkasteluun otan seuraavat näkökulmat: miten tytöt kirjoittavat äidistä ja Maijasta, miten tytöt kirjoittavat isästä, miten pojat kirjoittavat äidistä, miten pojat kirjoittavat isästä ja Matista. Muitakin näkökulmia saattaa olla (veli, sisko, ystävät), mutta rajaan tarkasteluni edellämäinittuihin näkökulmiin.

Tutkimuksen edetessä ja aineistoa läpikäydessäni olen tarkentanut tutkimuskysymyksiä. (Puhun mieluummin tutkimuskysymyksistä, vaikka tarkoitan niillä samaa kuin tutkimusongelmilla.) Tutkimuskysymykset tuon näkyville myös sen kappaleen alussa, jossa pyrin niihin vastaamaan.

Tutkimuskysymykset tarkentuivat seuraaviksi kysymyksiksi:

1) Millaisia tarinoita tytöt ja pojat kirjoittavat eli millaisiin loppuratkaisuihin tytöt ja pojat päätyvät tarinoissaan?

2) Mitä tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän riitelystä?

- Millaisia syitä ja seurauksia äidin ja isän riitelyllä on?
- Millaista riitelyä on ja miten riidellään?
- Miten tytöt ja pojat kokevat äidin ja isän vihan?

3) Miten tytöt ja pojat kirjoittavat tilakokemuksista?

- Millaisiin konkreettisiin tiloihin tytöt ja pojat asettavat äidin ja isän entä Maijan ja Matin?
- Millaisia Maijan ja Matin tilakokemukset ovat äidin ja isän riidellessä?

4) Millaista on Maijan ja Matin toimijuus?

- Miten Maija ja Matti asettuvat toimijoina eli toimivatko Maija ja Matti lopettaakseen riitelyn?
- Miten Maija ja Matti toimivat riitatilanteissa?

Seuraavassa käyn läpi tutkimusmenetelmän valintaan ja muihin eettisiin kysymyksiin liittyviä näkemyksiäni. Esittelen myös käyttämäni tutkimusmenetelmää ja analysointitapaa.

4.2 Eläytymismenetelmän soveltamista

Kvalitatiivinen tutkimusote oli itselleni selkeä valinta sen jälkeen, kun olin valinnut tutkimusaiheen. Miten päädyin eläytymismenetelmän käyttöön tutkimuksessani? Ajattelin ensin kerätä kirjoitelmia, joissa kysyisin tyttöjen ja poikien käsityksiä ja kokemuksia äidin ja isän (naisen ja miehen) vihasta. Seminaarissa, jossa ideapaperiani tarkasteltiin, sain vihjeen, etten ehkä voi noin suoraan kysyä lapsilta asioista, joihin haluan vastauksen. Seminaaria vetänyt professori kertoi, miten tällaisessa aiheessa eläytymismenetelmä saattaisi olla sopiva tapa kerätä aineistoa ja viittasi Johanna Kuivakankaan (1997) pro gradu -työhön, jota olinkin jo selannut muutoin ihan mielenkiinnon vuoksi. Huomasin itsekin, miten ajatus kysyä lapsilta suoraan kysymyksiä, joihin kuumeisesti haluan vastauksia, ei tunnu mielekkäältä. Kun tutkittavat ovat lapsia ja aiheena on vanhemman viha, niin on tarkkaan

mietittävä ratkaisuja. Päädyin eläytymismenetelmän käyttämiseen tutkimuksessani. Luettuani Johanna Kuivakankaan (1997) pro gradu -tutkielman ”Äidin ja lapsen päällepuhuttu tarina”, tulin vakuuttuneemmaksi eläytymismenetelmän sopivuudesta tutkimukseeni. Oletukseni oli, että tällaisen kuvitteellisen kertomuksen kirjoittaminen ei ole lapsille niin ahdistavaa kuin tietoisesti todellisesta elämästä kirjoittaminen. Jouduin kuitenkin pohtimaan, mikä on kuvitteellisen ja toden suhde tarinoissa, johon palaan myöhemmin.

Jari Eskolan (1997, 5) mukaan eläytymismenetelmällä tiedonhankintamenetelmänä ”tarkoitetaan pienten esseiden, lyhyehköjen tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan”. Vastaajille (kirjoittajille) annetaan kehyskertomus, jonka antamien mielikuvien mukaan he kirjoittavat tarinan. Kirjoittajat joko vievät kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta eteenpäin tai he kuvaavat tapahtumia ennen kehyskertomuksessa esitettyä tilannetta. Kirjoittajien tarinat eivät välttämättä kuvaa todellisuutta, vaan tarinoita siitä, mikä mahdollisesti toteutuu tai eri asioiden merkityksestä. (Eskola 1997, 5-7.)

Eläytymismenetelmässä keskeisenä on variointi, jolloin samasta peruskehyskertomuksesta on kaksi tai useampia versioita, joissa jokin keskeinen seikka poikkeaa. Keskeisenä menetelmän käytössä on tarkastella variointin vaikutuksia eli mikä vastauksissa muuttuu muutettaessa jotakin keskeistä elementtiä. Tämä kertomusten analysointi rinnakkain tuo erityisen annin. Menetelmästä on käytetty myös nimiä role-playing ja the method of empathybased stories (MEBS). (Eskola 1997, 6-7.)

Yhtenä esimerkkinä voivat olla seuraavat kehyskertomukset (Eskola 1997, 5):

”Eläytymismenetelmäoppaan” lukeminen vakuutti sinut siitä, että tulet ehdottomasti käyttämään eläytymismenetelmää pro gradu -tutkielmassasi. Mikähän menetelmässä ja teoksessa mahtoi olla näin innostavaa? Käytä mieleikuvitustasi ja kirjoita lyhyt tarina tapahtuneesta.

”Eläytymismenetelmäoppaan” lukeminen vakuutti sinut siitä, että ainakaan tätä menetelmää et tule käyttämään pro gradu -tutkielmassasi. Mikähän menetelmässä ja teoksessa mahtoi olla näin torjuvaa? Käytä mieleikuvitustasi ja kirjoita lyhyt tarina tapahtuneesta.

Itse en käytä tutkimuksessani variointia muutoin kuin tytöt kirjoittavat Maijasta ja pojat Matista. Pohdin mahdollisuutta varioida esimerkiksi tilaa, mutta päädyin kuitenkin sijoittamaan kehyskertomuksen kotiin. Kodilla on kuitenkin hyvin keskeinen merkitys ihmisen elämässä. Koti on eletty ja koettu tila ja näin tunnelatautunut käsite (Granfelt 1998, 103). Sanotaan, että kodin tulisi olla paikka, jossa tunteitaan voi näyttää vapaasti, niin rakkauden kuin vihankin (ks. esim. Notko 2000).

Lähtökohtanani on, että annan sukupuolen valmiina siten, että tytöt kirjoittavat Maijasta ja pojat Matista. Kehyskertomuksessa, jossa ovat Maija ja Matti tuon näkyviin sekä äidin että isän, kun vastaavasti Kuivakangas (1997, 71) johdatteli kirjoittamaan äitikeskeisesti ja keräsi sukupuolineutraaleja tarinoita tuomatta esille erikseen tyttöjä ja poikia, kun vastaavasti omassa tutkimuksessani sukupuolen tarkastelu on osa tutkimusta. Aapolan (1999) tutkimuksessa kirjoitelman aihe oli erikseen tytöille (kun minua sanottiin pikkutyttöksi / ”isoksi tytöksi” / naiseksi) ja pojille (kun minua sanottiin pikkupojaksi / ”isoksi pojaksi” / mieheksi). Lisäksi oli sukupuolineutraali muoto (kun minua sanottiin lapseksi / murrosikäiseksi / aikuiseksi). (Aapola 1999, 210.)

4.3 Aineiston hankinta

Toukokuussa 2000 tein esitutkimuksen. Otin yhteyttä yhteen keskisuomalaiseen kouluun, jonka valitsin, koska siellä oli tuttuja opettajia. Kysyin tutkimuslupaa ja johtaja suhtautui myönteisesti tutkimustani kohtaan. Päädyin kokoamaan esitutkimusaineiston kuudesluokkalaisilta (ks. Kiili 1998). Tutkimusaineistoni lapset ovat 11-12 -vuotiaita, mikä on mielenkiintoinen ikävaihe sikäli, että Lagerspetzin (1998) tutkimuksen mukaan eniten aggressiivisuuden muotoja esiintyy tuossa iässä.

Sovimme kuudennen luokan opettajan kanssa ajankohdan kirjoitelmien kirjoittamiselle, jolloin menin koululle. Opettaja kertoi, että käytettävissäni olisi kaksoistunti, mikäli aikaa tarvitsee enemmän kuin tunnin. Tunti riitti kuitenkin tässä tapauksessa oikein hyvin. Luokka jakaantui tasaisesti tyttöjen ja poikien kesken, sillä tyttöjä oli viisi ja poikia kuusi. Tällainen jako oli tutkimukseni kannalta oikein hyvä. Ennen kuin jaoin paperit luokalle, kerroin että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kaikki kyseisen luokan oppilaat kuitenkin halusivat osallistua tutkimukseen. Lisäksi kerroin, että käsittelen aineiston nimettömänä ja luottamuksellisesti ja kerroin, mitä se käytännössä tarkoittaa.

Tarinansa tytöt kirjoittivat Maijasta ja pojat Matista, muutoin kehyskertomus oli sama molemmilla. Varmistaakseni, että tytöt kirjoittavat Maijasta ja pojat Matista jaoin paperit yksitellen pojille ja tytöille (liite 1). Kehyskertomus on seuraavanlainen (tytöt): *Maija on 12-vuotias tyttö. Hän on kotona äidin ja isän kanssa. Äiti ja isä riitelevät ja ovat vihaisia. Kuvittele tilanne mielessäsi ja kirjoita tarina. Kerro mitä Maija ajattelee ja miltä hänestä tuntuu, mitä on tapahtunut ja mitä tapahtuu seuraavaksi.*

Kirjoittamistilanteessa itseni lisäksi myös opettaja oli mukana luokassa ja kertoi oppilaille, että tämä ei ole mikään koe, joka arvostellaan. Oppilaista osa aloitti innokkaasti, toisilla tuntui olevan vaikeuksia aloittaa, mutta kaikilta kuitenkin kertomus syntyi. Kun kaikki näyttivät olevan valmiina, ensimmäiset puolen tunnin kuluttua, toiset tunnin lopussa, pyysin heitä kirjoittamaan muutamalla sanalla, miltä kertomuksen kirjoittaminen tuntui. Tämän kysymyksen esittäminen tosin tuli mieleeni vasta istuessani luokassa ja seurattessani kertomusten kirjoittamista. Jälkeen päin huomasin, että tämän kysymyksen esittäminen oli merkittävä tutkimukseni kannalta.

Kun olin saanut esitutkimusaineiston käsiini ja ja lukenut tyttöjen ja poikien tarinoita, hämmästelini niiden pituutta ja rikkautta. Ne suorastaan tempaisivat mukaansa. Joissakin tarinoissa oli rajujakin juonteita. Voisihan ajatella, että tytöt ja pojat pelaavat eräänlaista roolipeliä kirjoittaessaan tarinoita Maijasta ja Matista (ks. Ziehe 1991, 126-129; Jokinen K. 1996, 125). Niissä tuli esille monia sellaisia asioita, joihin ei kehyskertomuksessa ollut viitattu. Mielestäni kehyskertomus oli toimiva tutkimukseni kannalta ja päädyin tekemään tutkimukseni säilyttäen kehyskertomuksen (liite 1) ennallaan.

Syyskuussa 2000 otin yhteyttä kahteen keskisuomalaiseen kouluun ja pyysin tutkimuslupaa. Toisen koulun rehtori asetti tutkimusluvan ehdoksi sen, että vanhemmilta kysytään lupa. Rehtori kertoi, että myöhemmin saattaisi tulla kysymys, mikä se tuollainen tutkimus on ollut ja toisaalta kysymyksessä oli hänen mielestään arka aihe, vanhemman viha.

Sovimme rehtorin kanssa, että laadin kirjeen vanhemmille. Yhdessä rehtorin kanssa katsoimme laatimaani kirjettä (liite 2) ja muutin sitä joiltakin osin hänen esittämiensä muutosehdotusten pohjalta. Rehtori toimitti kirjeet oppilaiden kautta vanhemmille, jotka palauttivat ne opettajalle. Opettaja kysyi niiltä oppilailta, joilla oli vanhempien lupa osallistua tutkimukseen, haluavatko he osallistua. Näin

tutkimusryhmä oli ”valmis” mennessäni koululle. Kerroin vielä ennen kirjoitustilannetta tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista. Myös toisella koululla, jossa keräsin aineistoa, lähestyttiin ensin vanhempia kirjeellä (liite 3). Opettaja oli etukäteen kysynyt luvansaaneilta oppilailta, haluavatko he osallistua ja näin tälläkin koululla tutkimusryhmä oli valmis koululle mennessäni. (ks. Lehtinen 2000, 48-49.)

Tarinoiden kirjoittaminen sujui samaan tapaan kuin esitutkimuksenkin yhteydessä. Aineistoa keräsin kolmelta kuutosluokalta ja kahdelta viitosluokalta. Yhdessä luokassa opettaja ja oppilaat, jotka eivät osallistuneet tutkimukseen, olivat samassa tilassa, mikä teki mielestäni tilanteesta rauhattoman. Kirjoitustilanne oli rauhallisempi muissa luokissa, joissa mukana oli vain tutkimukseen osallistujia. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tutkimukseen osallistuneiden määrää.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistuneiden määrän tarkastelua.

	tytöt	pojat	yhteensä
Esitutkimus	5	6	11
5 lk (kaikki)	24	20	44
Tutkimuksessa	19 (79 %)	12 (60 %)	31 (70 %)
6 lk (kaikki)	35	32	67
Tutkimuksessa	19 (54 %)	19 (59 %)	38 (56,5 %)
Yhteensä	64	58	122
Tutkimuksessa	43 (67 %)	37 (64 %)	80 (65,5 %)

Sain tarinoita viidesluokkalaisilta tytöiltä yhteensä 19 ja pojilta 12 ja vastaavasti kuudesluokkalaisilta tytöiltä 19 ja pojilta 19 eli yhteensä 69 tarinaa. Otin mukaan myös esitutkimuksen 11 tarinaa, joista viisi tytöiltä ja kuusi pojilta (koko luokka osallistui tutkimukseen). Näin tyttöjen tarinoita on yhteensä 43 ja poikien 37 eli yhteensä 80 tarinaa. (ks. Taulukko 1)

Edellisen pohjalta voi lukea, miten tyttöjen osuus osallistuneista on keskimääräisesti hiukan suurempi. Avoimeksi jää, kuinka moni lapsista kieltäytyi, vaikka heillä oli vanhempien lupa osallistua. Kieltäytyneiden määrän tietäminen olisi toki mielenkiintoista, mutta ei tutkimustulosten kannalta oleellista. Eräs opettajista kertoi, että eräs syy kieltäytymiseen on se, ettei pidä tarinoiden kirjoittamisesta (ks. esim. Lipponen 1992). Syynä voi olla myös perheessä käynnissä oleva eroproessi. Vanhemmat ovat eroamassa, joten joko vanhemmille tai lapselle itselleen kirjoittaminen vanhempien riitelystä tällaisessa tilanteessa on vaikeaa.

Mielestäni tarinoiden määrä tutkimukseni laajutta ajatellen on riittävä ja ajattelin tullessi aineistossa tietynlaiseen saturaatiopisteeseen (ks. Hirsjärvi 1997, 181). Saturaatiolla tarkoitetaan aineiston kylläntymistä, jolloin aineistoa kerätessä samat asiat alkavat kertautua. Sirkka Hirsjärvi kuitenkin huomauttaa saturaatio-ajatteluun liittyvistä ongelmista. Hirsjärven mukaan riippuu tutkijan oppineisuudesta, miten paljon ja uusia näkökulmia hän löytää. Toisaalta voi kysyä, milloin tutkija voi olla varma, että uutta informaatiota ei enää missään tapauksessa tule. (Hirsjärvi 1997, 181.)

Lähtökohtani onkin, etten voikaan olla varma, tuleeko enää uutta informaatiota ja tukeudunkin näkemykseen, jonka mukaan laadullisessa tutkimuksessa alkuperäinen ajatus on aristotelinen siten, että yksityisessä toistuu yleinen (Hirsjärvi 1997, 181). Ja joka tapauksessa aineiston kerääminen on jossakin vaiheessa lopetettava. Kaikesta huolimatta jokainen tarina on erilainen, oma tarinansa, vaikka yhteneväisyyttä ilmeneekin. Onhan samassa perheessä kasvaneilla sisaruksillakin kullakin oma, erilainen elämän käsikirjoituksensa, vaikka lähtökohdat ovatkin ”samanlaiset”. Laajemmin tarkastellen kuitenkin erilaisten väestö- ja ikäryhmien välillä voi havaita samanlaisuuksia kulttuuri- ja aikasidonaisuuden vuoksi ja toimintatavoissa saattaa ilmetä myös ylisukupolvisuutta (ks. esim. Haaspasalo 1999, 67; Nykyri 1998, 134).

4.4 Aineiston analysointi

4.4.1 Tarinoiden lukemista ja ihmettelyä

Kun aineisto oli koossa, ensimmäisessä vaiheessa luin tarinoita ja sen myötä alkoi ihmettely. Seuraavaksi kirjoitin tarinat puhtaaksi ja koodasin ne. Puhtaaksikirjoittamisessa noudatin tapaa, että kirjoitin yhdelle riville yhden lauseen tai yhden ajatuksen, vaikka tarina olisi alkuperäisessä muodossaan kirjoitettu lähes yhteen pötkyyn, jopa ilman välimerkkejä. Kirjoitustilanteessa olin huomauttanut, ettei oikeinkirjoitukseen tarvitse kiinnittää huomiota, vaan itse tarina on tärkein.

Tämän jälkeen lähdin tyttöjen ja poikien tarinoiden maailmaan lukien niitä ja ihmetellen. Tämä vaihe oli kaikkein sekavin, kun vain luin ja en oikein tiennyt, mistä löytäisin langanpäähän. Lukemisen jatkuessa löysin niistä ensin tarinat, jotka päättyvät eroon ja päädyin kaksiluokkaiseen jakoon: *erotarinat* ja *muut tarinat*. Tyttöjen kirjoittamia erotarinoita oli 10 (23%) ja muita tarinoita 33 (77%), ja poikien erotarinoita oli 10 (27%) ja muita tarinoita 27 (73%).

Jatkoin muiden tarinoiden ryhmään kuuluvien tarinoiden lukemista ja löysin kahdentyyppisiä tarinoita, jotka nimesin sovintotarinoiksi ja epävarmuuden tarinoiksi. Näin sain tyypiteltyä aineistoni kolmeen luokkaan: *sovintotarinat*, *erotarinat* ja *epävarmuuden tarinat*. Tarinat jakaantuivat seuraavasti. Tyttöjen kirjoittamista tarinoista on sovintotarinoita 23 (54%), erotarinoita 10 (23%) ja epävarmuuden tarinoita 10 (23%). Poikien kirjoittamista on sovintotarinoita 19 (51%), erotarinoita 8 (22%) ja epävarmuuden tarinoita 10 (27%). Tyttöjen ja poikien tarinoita yhdessä tarkastellen sovintotarinoita on 42 (52,5%), erotarinoita 18 (22,5%) ja epävarmuuden tarinoita 20 (25%).

On syytä kuitenkin huomata, että erokin voi tapahtua sovinnossa ja siihen päättyvää tarinaa voisi pitää sovintotarinaan. Mutta tarkoitan sovintotarinalla tarinaa, jossa eroa ei tule ja perhe jatkaa yhdessä. Maijan kokemus sovinnossa eroamisesta (tarinan loppuosa):

---Äiti huomaa Maijan ja pyytää häntä istumaan,
 isäkin tulee keittiöön.
 -"Maija meidän on puhuttava asioita" äiti aloittaa
 "Minä ja äitisi ollaan päätetty erota, mutta sovussa"
 Kuinka niin sovussa? Maija ajattelee.
 "Me muutamme lähekkäin jotta sinä voisit valita missä olet"
 Maija huokaa helpotuksesta,
 vaikka eihän se sama asia ole
 mutta ainakin voisi nähdä molemmat.
 "Toivottavasti totut ajatukseen Maija" äiti yrittää sanoa,
 "Mitä mieltä olet?"
 "Tota... noin... kyllä se käy, jos olette molemmat lähekkäin"
 Viimein rauha maassa! (MA613)

Aineistoa luokitellessa tutkijalle tulee usein eteen kysymys, mihin luokkaan joku tarina sijoitetaan. Seuraavan tarinan luokittelin ensin erotarinaksi, koska siinä Maija mainitsee äidin lähtevän, mutta kuitenkin päädyn sijoittamaan sen epävarmuuden tarinoihin (ks. rajatapaukset mm. Eskola & Suoranta 1998, 131).

Ajattelen joka päivä, että milloin tämä loppuu.
 Äiti lähtee välillä pois ja on yksinäistä.
 Tulisipa joku haltija ja taikoisi perheemme taas yhteen.
 Aina kun kysyn jotain, niin saan vastaukseksi "Et varmasti saa Maija!"
 Se ei tunnu hyvältä.
 Itken joka yö ja ilta, rukoilen ja toivon. Mutta ei, ei siitä ole apua.
 Voisinpa toivoa vain yhden toiveen
 sekin olisi: tulisipa perheestämme jälleen tavallinen.
 Talomme on iso ja se kaikuu hyvin.
 Kun äiti ja isi riitelee,
 ei voi mennä minnekään, kun talo kaikuu vain heidän huutoa.
 Joskus mietin, miksi juuri meidän perhe.
 Kirjoitan vain päiväkirjaani surullisia tekstejä.
 Talomme on sotkuinen, koska äiti eikä isi siivoa sitä,
 en saa ruokaa, jos en itse tee tai en osta,
 jääkaappi on tyhjä ja kuolen nälkään.
 Voisin tietysti mennä kertomaan jollekin, mutta mitä se hyödyttää.
 Tästä edespäin varmasti tämä on ohi.

*Koska äiti ei enää kestä, niin se lähtee.
 Äiti hommaa oman asunnon ja muuttaa.
 En tiedä kumman luo muutan vai asunko kumpienkin.
 Tämä on niin vaikeaa.
 Minun varmaan pitäisi puhua jonkun kaverini kanssa
 tai jotain muuta jossa voin purkaa ajatukseni.
 Aina kun he tappelevat, äidin sanat ovat:
 ”Ollakko vai eikö olla, siinäpä vasta pulma.”
 Näin ajatteli Maija.
 (MA4)*

Kertomuksen voi sijoittaa ero- ja sovintotarinoiden väliin. Samoin ensin luokittelin erotarinoiksi kertomukset, joissa vanhemmat pitävät pienen ”pausen”, joka kestää kaksi kuukautta (Miksi juuri kaksi kuukautta?). Kaksi poikaa kirjoitti tuollaisen tarinan. Päädyinkin luokittelemaan mainitut kaksi tarinaa sovintotarinoiksi, koska perhe lopulta päättyy niissä palaamaan yhteen.

*---Lopulta kun riitely jatkui viikkoja
 niin he päättivät pitää pienen pausen ja ottivat eron,
 kun eroa oli kulunut jo 2 kuukautta
 niin huomenna he muuttaisi taas yhteen
 ja kokeilisi onnistuisiko.
 Nyt olen jo 14-vuotta
 ja äiti ja isä asuvat onnellisina kanssani yhdessä
 ja elämä sujuu hyvin.
 Äiti sai takin ja isä ei enää juo,
 niin meillä on rahaa hyvin ja olemme onnellisia.
 (MI68)*

Jatkossa tarkastelen näitä kolmea tarinatyyppiä myös eri teemojen valossa. Käytän jatkossa kahdenlaista tapaa asiayhteydestä riippuen, puhun joko Maijasta ja Matista tai tyttöjen ja poikien tarinoista.

4.4.2 Syvemmin analyysiin

Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 131) esittelevät eläytymismenetelmäaineiston analysointia ja toteavat: *”Vaikka eläytymismenetelmä onkin mitä puhtainta laadullista aineistoa, niin siihen voi soveltaa myös määrällistä analyysiä. Voidaan tehdä taulukoita, ---”*.

Jatkoin analysointia tekemällä taulukoita kysyen, millaisia tuntemuksia Maijalla ja Matilla on vanhempien riidellessä. Ensimmäisessä vaiheessa listasin Maijan ja Matin tuntemuksia riitatilanteessa (liite 4). Toisella lukukerralla tein taulukkoa tarinatyypeittäin Maijan ja Matin tuntemuksista riitatilanteessa ja/tai (uhkaavassa) erotilanteessa (liite 5). Taulukointia käytin myös lukiessani tarinoista Maijan ja Matin kokemuksia erilaisissa loppuratkaisuissa eli eri tarinatyypeissä (ks. kohta Sietämätön välitila).

Tässä vaiheessa huomasin olevani oikeastaan vasta ihmettelyn alussa. Lukiessani taulukoita (ks. liitteet 4 ja 5) huomasin, että Matista ja Maijasta tuntuu kurjalta ja pahalta, mikä lienee luonnollinen lapsen kokemus riitatilanteessa. Oleellisempaa onkin kysyä, miksi riitely on kurjaa tai tuntuu pahalta. Maija tuntee myös pelkoa (ks. liite 4), mutta tämä tieto ei tunnu yksin riittävältä. Kysynkin, mitä ja miksi Maija pelkää.

Hyödynnän tutkimuksessani valta-analyysia, vaikka en etsikkään diskursseja, vaan kokemuksia ja tuntemuksia. Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993) toteavat valta-analyysin saavan uuden ulottuvuuden siirryttäessä diskursseja tunnistavista mitä-kysymyksistä miten-kysymyksiin (lue diskurssi-sanalla sana kokemus/tuntemus). Kysyn lisäksi, miten tunnistaa ja erottaa hegemoniset kokemukset ja tuntemukset muista kokemuksista ja tuntemuksista. Kysymykseen voidaan esittää kaksi vastausta (lue diskurssi-sanalla sana kokemus/tuntemus). Ensinnäkin *”mitä useammin ja useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat sen hegemonisemmasta diskurssista saattaa olla kyse”* ja toiseksi *”mitä itsestäänselvempänä ja vaihtoehdottomampana joku diskurssi esiintyy, sitä vahvempi se on, vaikka se ei lukumääräisesti aineistoa dominoisikaan. Tällöin muut, määrällisesti kenties useammin toistuvat diskurssit, voivat olla siihen nähden ikään kuin ’apupojan asemassa’, esimerkiksi legitimoimassa sen oikeutusta.”* (Jokinen ym. 1993, 81.) Valaisen edellistä oman aineistoni valossa. Maijan ja Matin kokema yksinäisyys voi nousta hegemonisemmaksi kuin se, että *”tuntuu pahalta”*, vaikka mainintoja yksinäisyydestä onkin vähemmän. Yksinäisyys on tavallaan

vaihtoehdoton ja selvä ja toisaalta se, että tuntuu pahalta ikään kuin määrittää yksinäisyyttä. Maija/Matti kokee yksinäisyyttä ja se tuntuu pahalta.

Analyysini eteni siten, että ensin luin tarinoita ja sitten tyypittelin ne. Tämän jälkeen luin tarinatyypeittäin ja tein taulukoita mitä-kysymysten pohjalta (esim. kokemukset, tuntemukset). Tämän jälkeen luin taulukoita ja niistä nousseiden kokemusten pohjalta esitin jatkokysymykset, miten ja miksi-kysymykset, jolloin siirryin teemoitteluun. Olen käyttänyt tutkimuksessani kolmea erilaista analysointitapaa, tyypittelyä, taulukointia ja tematisointia, jotka kietoutuvat toisiinsa eikä niitä voi pitää mitenkään selvärajaisina (ks. Eskola & Suoranta 1998, 131- 144). Omassa tutkimuksessani nuo kaikki analysointitavat ovat olleet merkityksellisiä ja jokainen vaihe on vienyt tutkimusta eteen päin.

4.5 Taustatietoja

4.5.1 Tyttöjen ja poikien perhekuvia

Ensin kysyin taustatietoja (ks. liite 1): Kerro lyhyesti millaisessa perheessä asut. Keitä siihen kuuluu? Mainitsin vielä erikseen paperit jaettuani, että perheenjäsenten nimiä ei tarvitse mainita.

Tytöistä enemmistö (34/43) asuu äidin ja isän kanssa, neljä äidin kanssa, kolme äidin ja isäpuolen kanssa ja yksi isän ja äiti puolen kanssa. Yhtään tyttöä ei kertonut asuvansa isänsä kanssa. Toisaalta on otettava huomioon, että välttämättä kaikki uusperheet eivät tule näkyviin, jos äiti- tai isäpuolta sanotaan äidiksi tai isäksi (ks. Ritala-Koskinen 2001, 144). Yksi tytöistä oli jättänyt äidin ja isän mainitsematta perheen määrittelystä. Olisiko niin, että vanhempia pidetään niin itsestäänselviä, että heitä ei edes mainita (näkyvämmät vanhemmat), kun kuitenkin sisarukset on mainittu. Sekä sisko/siskoja että veli/veljiä on 14 työllä, 11:lla sisko/siskoja, 14:llä veli/veljiä ja kahdella ei ole sisaruksia. Lemmikkejä on 18 tytön perheessä. Yksi tytöistä mainitsi sisarukset (ei erikseen siskoja ja veljiä ja yksi tytöistä ei ollut kirjoittanut perheestään.

Pojista suurin osa (34/37) kertoi, että perheessä asuu sekä äiti että isä. Yksi poika asuu äidin ja isäpuolen kanssa, yksi äidin ja yksi isän kanssa. Sisko/siskoja ja veli/veljiä on 12 pojalla, 11:llä sisko/siskoja, 10:llä veli/veljiä ja neljällä ei ole sisaruksia. Lemmikkieläimiä on 13 pojan perheessä. Seuraavissa taulukoissa 2 ja 3 näkyy yhteenvetona kenen kanssa asuu ja sisarukset.

TAULUKKO 2. Kenen kanssa asuu.

	Tytöt (n=43)	Pojat (n=37)
Äidin ja isän	34 (79%)	34 (92%)
Äidin	4 (9%)	1 (2,7%)
Isän	0	1 (2,7%)
Äidin ja isäpuolen	3 (7%)	1 (2,7%)
Isän ja äitipuolen	1 (2%)	0

TAULUKKO 3. Sisarukset.

	Tytöt	Pojat
Sisko/siskoja ja veli/veljiä	14	12
Sisko/siskoja	11	11
Veli/veljiä	14	10
Ei sisaruksia	2	4

Tyttöjen ja poikien perheistä todeta, että enemmistö asuu molempien, äidin ja isän kanssa. Tyttöjen osalta korostuu ”oman” äidin kanssa asuminen eli yleistäen voi todeta, että eron jälkeen lapset jäävät äidin kanssa asumaan (ks. Javanainen 2000, 25-26). Yksilapsisista perheistä on vajaa kymmenen prosenttia. Suurimmalla osalla on sisaruksia, mutta ei voi olla varma, onko kyseessä biologiset sisarukset vai sisarpuolet. (ks. O’Brien ym. 1996, 86-87.)

Vastauksissa tuli esille, että lemmikkieläinten katsotaan kuuluvan perheeseen (ks. Ritala-Koskinen 2001, 126).

*Perheeseeni kuuluu: Isä, äiti, isosisko ja kissa.
Asun mukavassa perheessä. (MI510)*

*Asun hyvässä perheessä.
Perheeseen kuuluu Äiti, isä ja pikkusisko.
Kuuluuhan perheeseen myös kissa ja koira. (MA3)*

Viisi poikaa kertoi asuvansa ”tavallisessa” tai ”normaalissa” perheessä. Poikien kuvaama normaali perhe on äiti, isä ja lapset ja lemmikkieläimet, jos niitä on perheessä.

*Äiti, isä, sisko, veli ja koira.
Eli normaali perhe. (MI6)*

Pojista kolmasosa (12) kertoo asuvansa ”kivassa”, ”mukavassa” tai ”hyvässä” perheessä, jota myös saatetaan täsmentää.

*Perheeseeni kuuluu äiti, isä ja minä.
Asun ihan kivassa perheessä eli meillä ei ole riitoja. (MI67)*

Vähän yli puolet (20) pojista ei määrittele perhettä, vaan kertoo vain, keitä perheeseen kuuluu. Kuusi pojista on maininnut jotakin lisää kuten: *Me elämme sovussa ja välillä tulee pientä riitaa. (MI55)*

Tytöistä viisi määrittelee asuvansa ”tavallisessa” perheessä, johon kuuluu äiti, isä, lapsi/lapsia ja mahdollinen lemmikkieläin. Näin yksi tytöistä: *Perheeseeni kuuluu minä, äiti, isä ja pikkusisko. Minulla on myös akvaario. Perheeni on aika tavallinen, mutta joskus on myös kinoja. Asun omakotitalossa. (MA69)* Tässä lainauksessa on mainittu omakotitalo, jonka mainitsi seitsemän tyttöä. Miksikähän pojat eivät maininneet?

Kahdeksan tyttöä asuu ”kivassa”, ”mukavassa”, ”huolehtivassa”, ”hyvässä” perheessä. Tytöistä 30 ei määrittele perhettä, vaan ainoastaan luettelee perheenjäsenet, näistä kuusi tyttöä kertoo jotakin lisää kuten missä veljet asuvat tai *Perheessäni kaikki tulee toimeen kaikkien kanssa. (MA4)* Yksi tyttö ei vastannut perhettä koskevaan

kysymykseen, mutta kommentoi: *Tarina oli vaikea kirjoittaa kun itse asuu rakastavassa perheessä. (MA61)*

Yhteenvetona voin todeta, että maininnat omasta perheestä ovat myönteisiä, mikäli perhettä kommentoidaan erikseen.

4.5.2 Miltä tuntui kirjoittaa ?

Esitutkimusaineistoa kootessani tuli mieleeni, että voisin pyytää kirjoittamaan, miltä kirjoittaminen tuntui. Tämä osoittautuikin varsin tärkeäksi kysymykseksi.

Neljän tytön mielestä aihe oli jollakin tapaa vaikea. Näistä kaksi tyttöä koki aiheen vaikeana, koska *”asuu rakastavassa perheessä” (MA61), ”perheessäni ei riidellä paljoa (vain pieniä riitoja)” (MA610)* Viisi tyttöä koki aiheen myönteisesti: *”Minusta tuntuu kirjoittaa tätä tarinaa hauskalta ja oli helppo keksiä (hyvä aihe!)” (MA68).*

Tytöistä suurin osa eli 35 (81 %) oli sitä mieltä, että oli *ihan kiva kirjoittaa* ja kahdesta *tuntui mielenkiintoiselta*. Tytöiltä tuli yksi kielteinen kommentti *”Tylsältä!” (MA513)* ja kommentti *”Tuntui oudolta” (MA51)*. Kaksi kommentoi, että kirjoittaminen oli toisaalta helppoa tai kivaa, mutta myös vaikeaa. Kommentin *”Itsestäni oli mukava kirjoittaa tällaista juttua, se oli ihan kuin tavallinen äidinkielen tarina. (Olen ennenkin kirjoittanut samantyyllisen tarinan)” (MA55)* kaltaisia vastauksia tuli kuudelta tytöltä, joista yksi koki kirjoittamisen mukavana haasteena. Kaksi tyttöä koki kirjoittamisen melkein pä terapeuttisena: *”Auttoi tavallaan ymmärtämään, miltä tuntuisi, jos vanhemmat riitelevät”* ja *”Oli kiva kirjoittaa ja miettiä miltä Maijasta tuntui”*.

Pojista 19 (51 %) oli sitä mieltä, että oli *ihan hauskaa* tai *mukavaa*. Kaksi poikaa kommentoi, että tutkimukseen on mukavaa osallistua. Yksi kommentoi, että *”sama kuin olisi tehnyt normaalia ainetta” (MI619)*. Neljä (11 %) poikaa kommentoi kielteiseen tyyliin, *”ei kivaa”*. Kolmella (8 %) oli hyvin neutraali kommentti kuten *”Ei mitään” (MI54)*.

Tarinoiden aiheesta tuli pojilta 11 kommenttia. Kuusi poikaa koki aiheen vaikeaksi. Näin yksi pojista: ”*En osannut kunnolla kirjoittaa, koska äiti ja isä eivät ole riidelleet*” (MI65) ja toinen ”*Aihe oli hankala, koska vanhempien riitely on aina vaikea asia puhua*”(MI64). Kolme poikaa piti aihetta helppona tai mielenkiintoisena. Yksi poika piti aihetta aika vakavana (MI1) ja yksi surullisena (MI66).

Miltä tuntui kirjoittaa -kommenteista nousee esille ensinnäkin, miten tytöt suurimmaksi osaksi kommentoivat ihan kivaa -tyyliin (ks. Metso 1992, 278-282; Tarmo 1992, 284, 292). Ja toiseksi, miten poikien kommentit jakaantuvat erilaisiin kommentteihin. Pojat myös esittävät tarinan aihetta kommentoidessaan tunnepitoisia vastauksia kuten vakava, vaikea, surullinen ja toisaalta heiltä tuli myös ei mitään -tyylisiä vastauksia.

Edellä esitettyjen kommenttien perusteella voi nähdä, että tytöt ja pojat kokevat kirjoittamisen suurimmaksi osaksi myönteisesti. Niissä tule esille, että tutkimukseen osallistuminen koettaisiin kielteisesti. Näistä kommenteista on luettavissa, miten kirjoittaessa haetaan todellisia kokemuksia kuten pojan toteamus, että en osannut kunnolla kirjoittaa, kun äiti ja isä eivät ole riidelleet.

5 EETTISTEN KYSYMYSTEN TARKASTELUA

Tutkija joutuu pohtimaan, onko eettisesti oikein tutkia jotakin ilmiötä. Voiko tutkimuksen tulosten julkaisemisella olla joitakin ikäviä seurauksia. Onko ylipäättään tarpeellista tutkia jotakin ilmiötä? Tällaisia pohdintoja olen käynyt läpi tutkimusta tehdessäni. Aiheeni käsittelee tunteita ja kokemuksia, joiden yhteydessä eettisten kysymysten tarkastelu nousee erityisesti esille. Naistutkimuksen piirissä on alettu 90-luvulla tutkia tunteita ja kokemuksia kuten naisten masennus ja viha, esille nousee myös kysymys mitä kaikkea saa tutkia (esim. Jokinen 2000; Varto 2000).

Jouduinkin pohtimaan, mitä voin lapsilta kysyä. Tämän pohdinnan seurauksena päädyin eläytymismenetelmän käyttöön suorien omaa elämää koskevien kysymysten sijaan. Ajattelisin, että tarinan kirjoittaminen ei ole niin ahdistavaa lapselle kuin jos hän kirjoittaisi omista, oikeista kokemuksista. Mielestäni tarinan kirjoittajana lapsi on ”enemmän” subjekti-asemassa kuin jos kysymyksessä olisivat suoraan omaa elämää koskevat kysymykset. Siis eläytymismenetelmää käyttäessään tutkija on

kehyskertomuksen varassa lapsen itse päättäessä mitä ja miten kirjoittaa, tavallaan tutkija ja lapsi ovat samalla viivalla, vaikka ovat toisilleen läsnä kuviteltuna lukijana ja kirjoittajana. Omaa elämää koskevien kysymysten osalta asetelma herkemmin on, että tutkija kysyy ja lapsi vastaa.

Voi myös ajatella, että lapset tarinaa kirjoittaessaan ovat joka tapauksessa tutkimuksessa mukana ja he myös itse tietävät sen. Parissa lasten miltä tuntui kirjoittaa -kommenteissa näkyi selvästi heidän kokemuksensa tutkimukseen osallistumisesta kuten tuntui ”*ihan hauskalta olla mukana tutkimuksessa (MI610)*”¹. Tosin joissakin kommenteissa tuli esille, miten osa koki tarinan kirjoittamisen aivan tavallisena äidinkielen tarinan kirjoittamisena.

Entä tutkijan näkökulmasta? Huomaan olevan itsellekin helpompaa, kun ei tarvitse ajatella, että tämä kirjoittaja on todella kokenut tällaista. Tavallaan tutkijana suojaudun suoraa kokemusta vastaan. Tutkimukseni lähtökohta on, että kirjoitelmat kuvaavat lasten omia oikeita kokemuksia ja käsityksiä. Ja myös siitä oletuksesta, että kirjoittavat tytöt ja pojat ovat kirjoittavia subjekteja, jotka kirjoittavat tarinoita, joissa on mukana oma elämäkokemus, jota he suodattavat tarinaansa tietäen tai tiedostamattaan. Tarinan kirjoittamisessa on tavallaan suoja eli lukija ei tiedä, onko tarina kirjoittajan ”todellista” elämää. Eli samoista lähtökohdista kuin Vilkkonen (1997, 76-77), joka toteaa elämäntarinoiden kuvaavan kirjoittajan todellisuutta hänen identiteettinsä kautta ja toisaalta hän toteaa myös että elämäntarinan kirjoittaja luo suodattavan näkökulman tekemään elämänsä jäsenyyttä. Näin tarinan kirjoittaminen voi olla myös terapeutista.

Eskolan (1997) mukaan eläytymismenetelmä on yksi vastaus tutkimuksen teon eettisiin ongelmiin. Eläytymismenetelmä on noussut laboratoriokokeita vastaan esitetystä kritiikistä. Eläytymismenetelmässä on haettu ihmisen arkielämässä käyttämiä toimintamekanismeja kuten harkintaa, eri vaihtoehtojen punnitsemista. Pyrkimyksenä on nähdä ihminen kulttuuriolentona ja aktiivisena toimijana tietoisuuden, kielen, pohdinnan, aktiivisen ajattelun välityksellä. Eläytymismenetelmän perusideat on pelkistetty kahteen ideaan. Ensinnäkin tarinoiden eläytymistilanteet ovat sosiaalisia tilanteita, joiden informaatiota vastaajien katsotaan kykeneviä havaitsemaan, erittelemään ja tulkitsemaan. Toiseksi ihmisen sosiaaliseen toimintaan kuuluu sääntöjä eikä ihmisen toimintalogiikka ole täysin sattumanvaraista. Näitä sääntörakenteita pyritään selvittämään eläytymismenetelmällä. (Eskola 1997, 12-15.)

Eläytymismenetelmän ei Eskolan (1997) mukaan voi katsoa suojaavan tutkittavaa tai tutkijaa, sillä hän toteaa, ettei eläytymismenetelmä ole eettisesti täysin ongelmaton. Eskola kertoo yhtenä esimerkkinä, miten annettu tehtävä on saanut aikaan ahdistuksen, joka on lähtöisin koulun ainekirjoitustunneilta, minkä vuoksi kirjoittamisesta ei tullut mitään. Hän kuitenkin huomauttaa, että tutkijalle tulee eteen tuollaisia tilanteita, joille ei voi mitään. (Eskola 1997, 13.) Omassa tutkimuksessani erään pojan kommentissa tulee esille näkemys, jonka voisi tulkita ahdistukseksikin: ”*Aihe oli hankala, koska vanhempien riitely on aina vaikea asia puhua (MI64)*”.

Tutkimuksen eettisestä näkökulmasta tarkastellen ydinsisältönä näyttää olevan, että tutkimukseen osallistuvilta yksilöiltä edellytetään asiaan perehtyneesti annettu suostumus (informed consent), johon sisältyy neljä seikkaa: 1) kaikki tärkeät näkökohdat (mitä tapahtuu tai saattaa tapahtua tutkimuksen kuluessa) on paljastettava tutkimukseen osallistuvalla, 2) tutkimukseen osallistuvan on ymmärrettävä saatu informaatio, 3) henkilön on oltava pätevä tekemään rationaalisia ja kypsiä ratkaisuja ja 4) suostumuksen osallistumiseen on oltava vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 1997, 28.) Matti Wibergin (1991, 212) mukaan yhteiskuntatieteilijöille vaatimus asiaan perehtyneesti annetusta suostumuksesta on liian tiukka. Asiaan perehtyneesti annettu suostumus on sitäkin tärkeämpi mitä suurempi riski tutkimukseen sisältyy (ks. Hirsjärvi ym. 1997, 28-29; Wiberg 1991, 221-224). Lapsuustutkimuksen eettiset kysymykset voidaan kietoa kolmeen ydinasiaan: informoidun suostumuksen saamiseen, luottamuksellisuuteen ja suojelemaan (Lehtinen 2000, 48).

Tutkija joutuu ratkaisemaan kysymyksen, keitä hän haluaa tutkia. Omassa tutkimuksessani päädyin 11-12 -vuotiaisiin tyttöihin ja poikiin. Tämän jälkeen saatoin vain todeta, että tutkittavia ei voi pakottaa osallistumaan tutkimukseen ja toisaalta miten saada tutkittavat suostumaan siihen. Tämän kysymyksen ratkaisin esitutkimuksen yhteydessä kertomalla lapsille vielä kirjoitustilanteen alkaessa, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kaikki kyseisen luokan oppilaat kuitenkin halusivat osallistua tutkimukseen. Saattaahan olla, että luokassa on lapsi, joka luulee tutkimukseen osallistumisen olevan pakollista tai että se jotenkin liittyy koulutyöhön. Siinä vaiheessa oli hiukan tyhjä olo, sillä saattaisihan olla että halukkaita ei olisi jäänytkään. (Vaikka ainahan innokkaita osallistujia piisaa!) Toisaalta vapaaehtoisuuden esilletuominen antoi kuitenkin itselle rauhallisemman olon, ettei ole toiminut eettisesti arveluttavalla tavalla ”pakottamalla” tutkimukseen mukaan. Metodioppaissa on kerrottu esimerkkejä, miten tutkittavia on suostuteltu tutkimuksiin, mutta toisaalta on myös pohdittu myös tuollaisen toiminnan

oikeellisuutta (esim. Hirsjärvi ym. 1997). Kerroin myös, että käsittelen aineiston nimettömänä ja luottamuksellisesti selittäen mitä tämä käytännössä tarkoittaa. (ks. Lehtinen 2000, 48-51.)

En kuitenkaan päässytkään eettisten kysymysten ohi vain kertomalla lapsille, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, vaan huomioon on otettava myös vanhemmat. Tämä on ihan olennainen asia, jota en itse ensin ottanut vakavasti, mutta yhden tutkimuksessa olleen koulun rehtori asetti tutkimusluvan ehdoksi sen, että vanhemmilta kysytään lupa. Tarkemmin ajatellen vanhemmilla on oikeus vaikuttaa, mihin heidän lapsensa osallistuvat. Mutta toisaalta voi kysyä, joutuuko lapsi jossakin tapauksessa osallistumaan tutkimukseen vain sen takia, että vanhempi haluaa hänen osallistuvan.

Tutkimuseettisistä syistä esitutkimusaineisto muodostui itselleni hiukan ongelmalliseksi, mutta päädyin kuitenkin ottamaan sen mukaan tutkimukseen, vaikka lupaa vanhemmilta ei oltukaan kysytty. Esitutkimuksessa olleita suojelen siten, etten tuo esille erikseen, onko aineisto esitutkimuksesta vai myöhemmin kerätystä.

6 TARINOITA MAIJASTA JA MATISTA

Tässä luvussa pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin. Millaisia tarinoita tytöt ja pojat kirjoittavat eli millaisiin loppuratkaisuihin tytöt ja pojat päätyvät tarinoissaan? Mitä tytöt ja pojat kirjoittavat äidin ja isän riitelystä, johon pyrin vastaamaan kysymyksillä seuraavilla kysymyksillä. Miten tytöt ja pojat kokevat äidin ja isän vihan? Millaisia syitä ja seurauksia äidin ja isän riitelyllä on? Millaista riitelyä on ja miten riidellään?

6.1 Erilaisia tarinoita

Jaan tarinat sovintotarinoihin, erotarinoihin ja epävarmuuden tarinoihin (ks. tarkemmin aineiston analyysistä). Tarkastelen ensin lukumääräisesti eri tarinatyyppejä. Tyttöjen kirjoittamista tarinoista on sovintotarinoita 23 (54%), erotarinoita 10 (23%) ja epävarmuuden tarinoita 10 (23%). Poikien kirjoittamista on sovintotarinoita 19 (51%), erotarinoita 8 (22%) ja epävarmuuden tarinoita 10 (27%). Tyttöjen ja poikien tarinoita yhdessä tarkastellen sovintotarinoita on 42 (52,5%), erotarinoita 18 (22,5%) ja epävarmuuden tarinoita 20 (25%).

Mitä edellä esitetyistä lukemista voi lukea? Aineistoni pohjalta voi nähdä, että tytöt ja pojat kirjoittavat samantyyppisiä tarinoita eli ei ole nähtävissä eroa asukupuolten välillä. Tarinatyypien määrän pohjalta ei ole mahdollista tehdä päätelmiä tarinoiden sisällöstä, josta varsinaisesti olen kiinnostunut eli miten tytöt ja pojat kirjoittavat.

Suurimmassa osassa tarinoita (n. 75%) on loppuratkaisu, joko sovinto tai ero. Tytöt ja pojat mieluummin haluavat päästä ratkaisuun kuin elää epävarmuudessa. Seuraavassa otteessa erään tytön tarinasta tulee selkeästi esille, miten helpottavaa on tietää, miten asiat etenevät.

--- *Mutta Maijaa ei pelota,*
koska hän tietää,
että kohta vanhemmat lopettavat huutamisen
ja ovat taas sovussa.
Ja niin käykin.
Kohta isä pyytää anteeksi ja halua äitiä.
Maija kurkkaa oven raosta ja näkee sen.
Silloin hän on iloinen. (MA57)

Seuraavassa tarkastelen tarinatyypeittäin, millaisia Maijan ja Matin kokemukset ovat tarinan lopussa (vrt. liite 5).

Maija:

Sovintotarinat	onnellinen/iloinen 11 helpottunut ei kommentteja 11
Epävarmuuden tarinat	ehkä asiat järjestyvät, haaveilu yrittää kestää vaikeaa ei kommentteja 6
Erotarinat	rauha maassa 2 ehkä joskus yhdessä 2 ehkä näin parempi järkytys kaikkeen tottuu joutuu ramppaamaan väliä (äidin luona-isän luona) katkerat muistot syyllisyys, pelko, suru (samassa tarinassa)

Matti:

Sovintotarinat	onnellinen, hyvä olo 6 loppu hyvin kaikki hyvin 3 ei kommentteja 10
Epävarmuuden tarinat	tuntuu surulliselta, pahalta 3 riitely loppuisi 2 vaikea päästä yli eivät tajua erota ei kommentteja
Erotarinat	tuntuu kurjalta, kamalalta 3 syyllisyys 2 rauha maassa 2 harmistunut kaikki muuttuu (huonommaksi) ei kommentteja

Sovintotarinoihin sekä tytöt että pojat kirjoittavat onnellisen ja iloisen lopun, ”loppu hyvin, kaikki hyvin”. Poikien ero- ja epävarmuuden tarinoissa on pyrkimys päästä ratkaisuun eli kun riitely loppuu tai kun tulee ero, niin on ”rauha maassa”. Tyttöjen ero- ja epävarmuuden tarinoissa ilmenee myös tarvetta ratkaisuun ja voimakkaasti tulee myös esille toive asioiden järjestymisestä entiselleen, ”ehkä joskus yhdessä” (ks. Wallerstein & Blakeslee 1991, 18).

6.2 Välitilassa

Edellä tuli esille, miten tytöt ja pojat pyrkivät pääsemään ratkaisuun tarinoissaan. Seuraavassa pysähdyn Maijan ja Matin kokemusten tarkasteluun riitatilanteessa. Tarinoissaan tytöt ja pojat kuvaavat riitatilanteita tai mahdollista eroa kielteiseen sävyyn (ks. liite 4). Maijan ja Matin mielestä riitely on kurjaa, tyhmää, sietämätöntä. Se suuttuttaa, tuntuu pahalta aiheuttaa syyllisyyden tunteita ja pelkoa. Sen vuoksi on hankala olla kotona tai keskittyä ja siitä ei uskalla puhua muille, se aiheuttaa yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen tuntemuksia. Maija ja Matti kokevat surua, syyllisyyttä ja vihaa.

*Maijasta on hirveää kun vanhemmat riitelevät.
Maija joutuu iltaisin itkemään itsensä uneen.
Hän mieltii usein että miksi juuri hän eikä joku muu.
Miksi tämän piti tapahtua juuri hänelle.
Maija on vihainen
mutta samalla myös surullinen.--- (MA64)*

Näen riitatilanteen välitilana. Michel Foucault (1980, 141) puhuu vankilasta kahden maailman, rikoksen sekä oikeaan ja hyvään palaamisen, välitilana (ks. myös Jokinen 1996, rajatila). Riitatilanne on ”entisen tilanteen” ja ”ratkaisun” välissä. Otan osan erään tytön tarinasta, jossa ratkaisuna on ero.

*--- Kaikki oli ennen hyvin
ja olimme kaikki yhdessä,
mutta nyt asiat eivät ole yhtä hyvin.
Kaikki alkoi eräänä kauniina lokakuisena aamuna,
kun heräsin kamalaan tömähdykseen ja kirkunaan.
Kun riensin alakertaan mistä ääni oli kuulunut,
oli äidin lempiruukku lattialla pirstaleina.*

*"Sinä auttamaton kömpelys!" huusi äitini,
ja riita oli valmis alkamaan.
Se oli kuudes riita sillä viikolla.
Kamalaa.*

Minusta oli inhottavaa, kun vanhemmat riitelivät. --- (MA55)

Puhun myös epävarmuuden tarinoista välitilana, välitilan tarinoina, sillä niissä ratkaisu jää avoimeksi. Tytöt ja pojat haluavat tarinoissaan päästä ratkaisuun, sillä he kokevat riitatilanteen (välitilan) sietämättömänä, kuten Matti toteaa: --- *Äidin ja isän riitely tuntuu sietämättömältä --- (MI64)*. Marjatta Kallialan (1999, 116) tutkimuksessa tulee esille miten lasten leikeissä parisuhde voi merkitä totaalista onnettomuutta tai täydellistä onnea. Tällaisissa leikeissä tilanne näyttää olevan joko-tai eikä jotain siltä väliltä kuten tyttöjen ja poikien tarinoissa tuodaan mieluummin selkeä ratkaisu kuin että tilanne jää epävarmaksi. Seuraavassa pojan tarinassa näkyy halu saada ratkaisu tilanteeseen.

*Matista ei tunnu ollenkaan kivalle
kun äiti ja isä riitelevät jostakin typerästä asiasta.
Matin mielessä pyörii sellaisia asioita
että hän on itse syyllinen äitinsä ja isänsä riitaan.
Mutta niin ei ole
lapsi ei ole ollenkaan syyllistynyt asiaan.
Äiti ja isä olivat riidelleet raha-asioista
jossa äiti oli kamala tuhlari isän mielestä
ja riita ylti kamalään esineiden heittämiseen ja huutamiseen.
Matti lukitsi itsensä omaan huoneeseensa,
ja ei voinut tehdä muuta kuin kuunnella äidin ja isä riitelyä.
Tunnin jälkeen he lopettivat riitansa
ja eivät puhuneet toistensa kanssaan.
Matti tuli huoneesta ulos itkien äitinsä luo
isä lähti ryyppäämään kapakkaan rauhoittaakseen mielensä.
Matti ja äiti juttelivat
he päättivät erota
ja muuttaisivat jonnekin kauas pois omastaan talosta.
Matti näki vielä isänsä joka toinen viikonloppu.
(MI616)*

Riitatilanteiden kokemiseen sietämättömäksi näyttäisi vaikuttavan ensinnäkin riitojen jatkuminen ja toisaalta riidan kovuus eli jatkuvat ja/tai ankarat riidat tuntuvat pahimmilta. Jatkossa käyn aineistoa teemoittain läpi ja pohjana on edellä esittämäni jako sovinto-, ero- ja epävarmuuden tarinoihin.

6.3 ”Isä ja äiti riitelevät taas”

Edellä puhuin siitä, miten riitatilanne on välitila, josta pyritään pääsemään ratkaisuun, kuitenkin riitatilanteen voidaan katsoa muodostavan tässä tutkimuksessa tietynlaiset reunaehdot, puhutaan reunaehtokontekstista (ks. Jokinen ym. 1993, 34-36). Tarinoissa riitely on olennainen osa, koska kehyskertomuksessa lähdetään liikkeelle asetelmasta, jossa vanhemmat riitelevät ja ovat vihaisia.

Lähtiessä liikkeelle kehyskertomuksesta ulkoisen todellisuuden (riitatilanne) voi nähdä olevan sama kaikilla kirjoittajilla, mutta sisäisen, psyykkisen todellisuuden (riitelyn aiheet, tuntemukset jne.) erilaisen. Kuitenkin riitatilanne voidaan merkityksellistää eri tavoin ja merkityssysteemit rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. (Jokinen ym. 1993, 20-25). Edellä tuli esille sovinto-, ero- ja epävarmuuden tarinat, joista on luettavissa, miten riitatilanteissa päädytään erilaisiin loppuratkaisuihin.

Isä ja äiti riitelevät taas.

*Matti menee omaan huoneeseen pelaamaan
ja ajattelee taas ne riitelee.*

Hän alkaa miettiä mistä ne taas riitelee.

Äidin kiivas puhe kantautuu ylös asti.

Kaikki alkoi kun isä nolasi äidin jossain kutsuilla.

*Matti päättää lähteä kavereiden kanssa kaupungille
niin kuin hän tekee aina kun kotona riidellään.*

*Kaverit eivät tiedä Matin ongelmista
mutta tietävät että jokin on vialla.*

*Matista tuntuu kuin perhe olisi hajoamassa
ja hän tietää että vanhemmat aikovat erota
mutta hän ei voi asialle mitään.*

*kun hän menee alakertaan
he ilmoittavat että aikovat erota
mutta milloin, sitä he eivät sano.*

*Matti lähtee kaupungille
ja on joutua tappeluun kun harmistuessaan ei katso eteensä.
Kun hän tulee kotiin
isä sanoo hankkineensa uuden talon noin 100 km päästä meistä.
Loppu (MI617)*

Jatkossa syvennyn tarkastelussani Maijan ja Matin riitelystä. Edellisessä tarinassa Matti miettii, mistä äiti ja isä riitelevät, mikä on riidan syy. Maijan ja Matin vanhempien riitelyn taustalla on mitä tavallisimpia riitaa aiheuttavia asioita kuten kotityöt, raha-asiat, (työ)väsymys, stressi, työttömyys, alkoholi, toinen nainen/mies, rakkauden loppuminen. Mutta aina ei näytä olevan erityistä syytä, vanhemmat vain riitelevät ja Maija ja Matti miettivät, mistä riitely mahtaa johtua. Toki tällaisen ”vain riitelyn” taustalla voi olla juuri edellä mainittuja asioita, mutta Maija ja Matti eivät aina ole tietoisia riidan perimmäisestä syystä. Vanhemmat eivät ehkä puhu heidän kanssaan riidoista ja niiden syistä. Tarkastelen seuraavaksi määrällisesti tarinoita, joissa on ”vain riitelyä” (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Tarinat, joissa ”vain riitelyä”.

	Tytöt	Pojat
Sovintotarinat:	12 (52%)	4 (21%)
Erotarinat:	7 (70%)	3 (37%)
Epävarmuuden tarinat:	8 (80%)	4 (40%)

Edellisten lukemien pohjalta voi nähdä, että poikien tarinoissa riidan taustalla oleva syy tulee useammin näkyville. Toisaalta sekä tytöillä että pojilla sovintotarinoissa syy tulee useammin näkyville kuin ero- ja epävarmuuden tarinoissa. Voisikin kysyä, miksi riidan syy tytöillä jää useimmin piiloon. Tarinoissaan tytöt tuovat pelon tunteen voimakkaammin esille (ks. Pahan tyttäret 1994, sukupuolitettu pelko). Voisikin kysyä, onko tyttöjen pelon tunteella vaikutusta. Kun riitatilanne tai sen seuraukset pelottavat, on ehkä vaikeampi pohtia syitä tai käsitellä tilannetta. Tyttöjen tarinoissa nousevaan pelkoon palaan myöhemmin kohdassa Maijaa pelottaa.

6.4 Riita-asentoja

Käytän käsitteitä riita-asento ja riita-asetelma. Näillä käsitteillä en viittaa mihinkään teoriaan, vaan asento ja asetelma on ainoastaan ajatusmalli, jolla hahmotan riitelyä ja riitatilanteita.

Millaista on Maijan ja Matin äidin ja isän riitely eli millaisiin asentoihin äiti ja isä asetetaan riitatilanteessa? Kaikissa tarinoissa ei tule näkyville, millaista riitely on, vanhemmat vain riitelevät eikä selkeää riita-asentoa tule näkyville. Tarinoissa äiti ja isä riitelevät yleisimmin huutamalla ja ärjymällä toisilleen (ks. Leskinen ym 1982, 43-47), he saattavat myös rikkoa tavaroita, käydä käsiksi ja lyödä.

Fyysinen väkivalta tulee näkyville kuudessa tarinassa. Tytöt kirjoittivat viisi fyysistä väkivaltaa sisältävää tarinaa, joista kaksi on erotarinoita, kaksi epävarmuuden tarinoita ja yksi sovintotarina. Voisikin sanoa, että sovintotarinoissa ei käydä käsiksi. Pojan kirjoittama fyysistä väkivaltaa sisältävä erotarina on seuraavanlainen:

*Matilla ei mene hyvin koulu.
hän riitelee koulukavereitten kanssa
hän saa 4 kokeista
eikä hän pääse luokaltaan.
Eräänä päivänä kun Matti tuli kotiin
niin kaikki paikat oli hujan hajan
äitillä oli musta silmä
ja isä oli lähtenyt
Matti oli melkein kuin stressi-Erkki
ja sen jälkeen hän näytti minkä hän oli saanut opelta
”Matti siirretään tarkkailuluokkaan”
äiti rupesi itkemään
Seuraavana päivänä kun Matti tuli kotiin koulusta
ovelle oli jätetty lappu
siinä luki ”Mene asumaan Hilda-tädin luo”
LOPPU (on lähellä) (MI614)*

Tyttöjen kirjoittamissa tarinoissa ilmenee useammin fyysistä väkivaltaa verraten poikien kirjoittamiin tarinoihin. Voisi kysyä, ovatko tytöt aggressiivisempia kuin pojat. Poikien on todettu käyttävän enemmän fyysistä väkivaltaa, joten olisikin voinut olettaa poikien tarinoissa ilmenevän enemmän fyysistä väkivaltaa. Toisaalta voi pohtia, kuinka moni on nähnyt vanhempien lyövän tai käyvän käsiksi. Aineistoni tarinoissa Matti lähtee useammin kotoa riitatilanteessa ja näin hän ei pääse näkemään riitatilanteita kokonaisuudessaan ja vastaavasti Maija on useammin kotona vanhempien riidellessä. Tähän palaan myöhemmin kohdassa Turvapaikkana oma huone.

Tarinoissa tulee näkyville, miten Maija ja Matti ovat koko ajan tietoisia vanhempiensa riitelystä. He ajattelevat ja pohtivat riitelyä mennessään kouluun, omassa huoneessaan, kavereiden luona. Vanhemmat eivät välttämättä sitä huomaa eivätkä ole siitä tietoisia. Vanhemmilla voi olla myös käsitys, että lapset eivät näe tai ymmärrä tapahtuneita, mutta Maija on toista mieltä (erotarina):

Eräänä aamuna kun Maija tuli koulusta kotiin.

Hän kuuli huutoa keittiöstä.

Maija ryntäsi keittiöön ja huomasi vanhempansa jotka vain huusivat.

Maijan huomattuaan he äkkiä lopettivat.

*Maija ei tiedä mitä keittiössä oikein tapahtui
mutta äidille oli ilmestynyt iso mustelma kylkeen.*

*Äiti sanoi kolhaisseensa sen johonkin
mutta Maija ei usko ei Maija sentään tyhmä ole. (MA64)*

Lapsi voi elää perheväkivaltatilanteessa, joka ei varsinaisesti kohdistu häneen itseensä, kuten vanhempien riitely. Lapsista 40 % on nähnyt väkivaltaisia tapahtumia (ks. Usko, toivo... 1998, 33). Toisaalta äidit eivät aina tienneet, olivatko lapset nähneet väkivaltatilanteita. Vaikka lapsi ei näkisikään väkivaltaa, hän kuitenkin aistii kodin jännittyneen ilmapiirin. Tutkimusten mukaan parisuhteessa miehen naista kohtaan käyttämä väkivalta on riski lapsille, sillä lasten riski joutua fyysisen väkivallan kohteeksi kasvaa huomattavasti. Eli jokainen miehen väkivaltainen uusi teko naista kohtaan lisää 12 prosentilla lasten riskiä joutua väkivallan kohteeksi. (Leskinen 1982, 41; Perttu ym. 1999, 27-28; Paavilainen 1999, 105, 112-113.) Joidenkin tutkimusten mukaan väkivallan näkeminen voi olla lapselle haitallisempi kuin häneen suoraan kohdistuva väkivalta (Lapseen kohdistuva..., 2-3; Peltoniemi 1984, 69-70; Perttu ym. 1999, 27) tai se on ainakin nähtävä vähintään yhtä traumatisoivana kuin väkivallan kohteeksi joutuminen (Forsberg 2000, 14).

6.5 Riita-asetelmia

Miten Maijan ja Matin äiti ja isä riitelevät eli millainen asetelma on äidin ja isän riidellessä? Tarinoissa isä käy käsiksi äitiin seurauksin, että äidillä on musta silmä, mustelma kyljessä, kun vastaavasti äiti läpsii tai lyö naamalle (ks. Nykyri 1998). Tarinoissa ei ole määrällisesti eroa äidin ja isän käyttämän fyysisen väkivallan osalta. Maijaan ja Mattiin (lapsiin) kohdistuva fyysinen väkivalta tulee esille vain yhdessä tarinassa (ks. Leskinen ym. 1982, 46-47), kun *kerran Maijan isä suuttui niin paljon että löi Maijaa (MA518)*.

Sariolan (1990) tutkimuksen mukaan lievää väkivaltaa ainakin joskus oli kokenut yli 70 % lapsista ennen 14 vuoden ikää ja vakavaa väkivaltaa joka kymmenes lapsi. Sukupuolittain tarkasteltuna ei juuri ilmene eroja. Äidin ja isän välillä ilmennyt suuria eroja sen kummemmin lievän kuin vakavan väkivallan välillä (vrt. Paavilainen 1999, 105). Tyttöihin kohdistui poikia yleisemmin sekä lievä että symbolinen väkivalta, kun taas vakava väkivalta kohdistui yhtä yleisesti tyttöihin ja poikiin. (Sariola 1990, 42, 45, 52-54, 107.)

Yhdessä pojan kirjoittamassa erotarinassa asetelmana on, että isä lyö äitiä. Tyttöjen kirjoittamissa tarinoissa ei tule näkyviin eroa äidin tai isän osalta fyysisen väkivallan käytössä tarinatyypeittäin tarkasteltuna. Seuraavassa tarinatyypeittäin yhteenvetoa tekijä-uhri -asetelmana tyttöjen tarinoissa:

Erotarinat	isä-äiti äiti-isä
Epävarmuuden tarinat	isä-äiti ja äiti-isä isä-Maija
Sovintotarinat	äiti-isä (epäselvä)

Tämän jakson loppuksi tarkastelen ensinnäkin, kuka aloittaa riitelyn, kuka suuttuu ja hermostuu eli millaisia asetelmia syntyy riidan alkaessa. Toiseksi tarkastelen, miten asetelma etenee riidan alkutilanteesta loppuratkaisuun. Vaikka riidan syy tulisikin näkyville, niin alkutilanne voi jäädä epäselväksi. En ota asetelmiin mukaan tilanteita, joissa syy ei tule selkeästi näkyville kuten ”vain riitelyä” -tilanteet. Tällöin asetelma on epäselvä, se jää avoimeksi, vanhemmat vain riitelevät.

Epävarmuuden tarinoissa, joissa ratkaisu jää epävarmaksi, näyttää myös riita-asetelma jäävän epävarmaksi. Vastaavasti sovinto- ja erotarinoissa asetelmat tulevat näkyvämmiksi, joten otan tarkasteluuni sovinto- ja erotarinat.

Sovintotarinoiden asetelmia riidan alkaessa:

Pojat:

Isällä toinen nainen - Äiti suuttuu/hermostuu

Isä juopottelee - Äiti suuttuu/hermostuu

Isä pudottaa (särkee) ruukun - Äiti suuttuu/hermostuu

Äiti haluaa uuden takin - Isä hermostuu

Tytöt:

Äiti ei laita ruokaa - Isä suuttuu

Maija kysyy neuvoa - Isä ja äiti eri mieltä asiasta

Erotarinoiden asetelmia riidan alkaessa:

Pojat:

Äidillä toinen mies - Isä suuttuu/hermostuu

Isä menee baariin - Äiti suuttuu

Isä nolasi äidin kutsuilla - Äiti suuttuu

Tytöt:

Äiti haluaa aloittaa opiskelun - Isä suuttuu/hermostuu

Isä rikkoo ruukun - Äiti suuttuu

Poikien kirjoittamien tarinoiden asetelmissa tulee selkeimmin esille petetyksi tuleminen (toinen mies/nainen) ja isän juopottelu (alkoholi), mutta myös äidin vaatehankinnat (raha?). Tyttöjen tarinoissa nousee näkyville äidin omiin valintoihin ja ruuanlaittoon (naisten töihin, naisen asemaan) liittyvät seikat. Seuraavassa otan tarkasteluun samat asetelmat ottaen mukaan myös tarinan loppuratkaisun.

Sovintotarinoiden asetelmia riidan alusta loppuratkaisuun:

Pojat:

Isällä toinen nainen - Äiti suuttuu/hermostuu - Isä ratkaisee asian
 Isä juopottelee - Äiti suuttuu/hermostuu - Tilanne vain ratkeaa
 Isä pudottaa (särkee) ruukun - Äiti suuttuu/hermostuu - Matti ratkaisee asian
 Äiti haluaa uuden takin - Isä hermostuu - Isä ja äiti ratkaisevat asian (pause)

Tytöt:

Äiti ei laita ruokaa - Isä suuttuu - Maija ratkaisee asian
 Maija kysyy neuvoa - Isä ja äiti eri mieltä asiasta - Maija ratkaisee asian

Erotarinoiden asetelmia riidan alusta loppuratkaisuun:

Pojat:

Äidillä toinen mies - Isä suuttuu/hermostuu - Isä ottaa eron
 Isä menee baariin - Äiti suuttuu - Äiti ottaa eron
 Isä nolasi äidin kutsuilla - Äiti suuttuu - Eroavat yhdessä

Tytöt:

Äiti haluaa aloittaa opiskelun - Isä suuttuu/hermostuu - Isä ottaa eron
 Isä rikkoo ruukun - Äiti suuttuu - Isä ottaa eron

Millaisia asetelmat ovat tarkastellessa riidan alusta riidan loppuratkaisuun. Sovintotarinoiden asetelmia tarkastellessa näkyy, miten sekä vanhemmat että Maija ja Matti vaikuttavat tilanteiden ratkaisuun. Erityisesti tyttöjen sovintotarinoiden asetelmissa tulee esille Maijan vaikutus loppuratkaisuun. Palaan Maijan ja Matin toimijuuteen jaksossa Maijan ja Matin toimijuus riitatilanteessa. Erotarinoiden asetelmat etenevät lähinnä kaavalla: Henkilö yksi (aikuinen) aiheuttaa ongelman, josta toinen henkilö (aikuinen) suuttuu ja ratkaisee asian ottamalla eron.

Edellä on tullut esille, että tyttöjen tarinoissa riidan syyt jäävät usein näkymättömiksi. Tarinoissa fyysinen väkivalta on usein piilotettua ja se tapahtuu kotona neljän seinän sisällä, tällöin puhun piilotetusta väkivallasta (vrt. Hautamäki 1997, 21 piilevä väkivalta). Maija ja Matti eivät aina näe, mitä todella tapahtuu, mutta seuraukset näkyvät. Yhdessä (sovinto)tarinassa jää epäselväksi, mitä todella on tapahtunut.

--- Yhtäkkiä kuului kova paukaus,
 Miia (koira) alkoi haukkua
 ja hyppäsi pediltä lattialle
 ja siitä ovelle Maija kannoillaan.
 He katsoivat mikä oli saanut aikaan niin ison paukauksen.
 Maijan isä makasi maassa,
 Miia meni nuolemaan hänen kasvoja.
 Maija juoksi äkkiä isänsä luo
 ja pelkäsi pahinta,
 mutta hänen isä nousi istumaan ja sanoi että:
 Rakastaa edelleen Maijan äitiä.
 Sen jälkeen hänen äitinsä tuli Maijan, hänen isän ja Miian luo.
 He olivat taas entisellään
 ja kumpikin oli kunnossa. (MA58)

6.6 Ratkaisuna ero

Tarkastelen seuraavassa (avio)eroa, sillä osa tarinoista päättyy eroon (ks. analyysistä kohta Syvemmin analyysiin). Kehyskertomuksessa ei viitata eroon millään tavalla, mutta tytöt ja pojat tarinoissaan kuitenkin tuovat sen yhtenä vaihtoehtona esille.

Riitta Jallinoja (2000) puhuu avioerosta katastrofina, vaikka se voi olla myös helpottava ratkaisu (ks. myös Wallerstein & Blakeslee 1991, 38-39). Vanhempien eroaminen on mielipiteitä jakava kysymys. Vanhan vihkikaavan mukaan luvataan rakastaa niin kauan ”kunnes kuolema erottaa”, puhutaan elämän kestävästä avioliitosta. Avioeroista käydyssä keskustelussa on myös todettu, että ihmiset eroavat nykyisin liian heppoisin perustein tai toiset eivät eroa, vaikka pitäisikin (ks. Öberg 1979, 111). Matti J. Kuronen toteaa (Javanainen 2000):

”Suurinpiirtein kahdeksan eroa kymmenestä on turhaa. Epämukavasta tilanteesta syntyvä kasvun mahdollisuus jätetään käyttämättä. Mutta toisaalta on niitä, joiden pitäisi kaiken järjen ja moraalin kannalta erota, ei poliisikaan saa eroon. Mutta on niitäkin eroja, jotka ovat hyväksi jopa molemmille osapuolille. Usein eron hyvät puolet pilkahtavat esiin vasta vuosien jälkeen ja harvoin ilman pohjakosketukselta tuntuvaa surua.”

Nyky-yhteiskunnassa perheen koossapysyminen nauttii arvostusta, joka ylittää kaiken muun, esimerkiksi (avio)liiton purkautumista väkivallan takia ei hyväksytä kovin helposti. Vaikka postmodernissa kulttuurissa voisi kuvitella parisuhteen tai ainakin avioliiton arvostuksen vähentyneen. Kuitenkin modernisoitumista on tapahtunut varsin vähän. (Notko 2000, 11-12; vrt. Ahponen 1997.) Samaan viittasi Marita Husso luennolla kertoessaan Heli Turtiaisen pro gradu -tutkielman pohjalta, miten perinteistä ihmisten ajattelu pohjimmiltaan kuitenkin on: turvallisuus, avioon ennen lapsia, saman kanssa loppuelämän. Husso totesikin, että kun hän alkoi tehdä tutkimustaan hän yllättyi, miten perinteisiä ihmisten toimintatavat pohjimmiltaan ovat tässäkin asiassa. (Husso 2000.)

Tilastojen mukaan avioerojen määrä on lisääntynyt viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Tähän menessä vuonna 1975 avioituneista on eronnut 30 prosenttia, ja vastaavasti vuonna 1996 avioituneista ennustetaan joka toisen päätyvän eroon. Avioerojen lisääntymisen taustalla voi nähdä myös vuoden 1988 avioliittolakimuutoksen ja sen vaikutuksen kokonaiseronneisuuslukuihin. (Ritala-Koskinen 2001, 15; ks. O'Brien ym. 1996, 87.)

Tyttöjen ja poikien tarinoita yhdessä tarkastellen erotarinoiden osuus on 22,5 prosenttia, mikä on samansuuntainen avioerotilastojen kanssa. Taustatietojen pohjalta pojista kolmella (8%) on omakohtainen kokemus vanhempien erosta ja kaikki näistä pojista kirjoittivat erotarinan. Tytöistä omakohtainen erokokemus oli seitsemällä (16%) ja kaksi kirjoitti erotarinan, kaksi sovintotarinan ja kolme epävarmuuden tarinan. Näiden lukujen osalta kuitenkin on huomioitava, että kaikki eronneista perheistä eivät tule esille, jos taustatiedoissa mainitaan: *Minun perheeseeni kuuluu äiti, isä ja pikkusisko (MA65)*, sillä tytöt ja pojat voivat puhua isästä ja äidistä, vaikka asuisivatkin uusperheessä (ks. Ritala-Koskinen 2001, 144) kuten seuraavasta lainauksesta on luettavissa.

Perheeseeni kuuluu äiti, isä, kaksi siskoani, veljeni sekä lemmikki.

Isäni asuu eri paikkakunnalla ---

Äiti, isäpuoleni ja siskoni asumme kotona täällä Keski-Suomessa. ---

(MA62)

Kun vanhemmat eroavat, tulee usein eteen kysymys, kumman luona lapset asuvat. Maija ja Mattikin miettivät, miten mahdollinen ero vaikuttaa heidän asumiseensa. Huoltajuuksasioissa ei aina päästä sovintoon (ks. Smart & Neale 1999, 17), joten Maijan ja Matin huoli ei ole aiheeton.

*Jos he ottavat eron
he alkavat riidellä Matin holhouksesta. (MI66)*

Erotilanteessa Maija jää äidin kanssa kolmessa tarinassa (30%), isän kanssa kahdessa (20%) ja kolmessa tarinassa hän asuu molempien luona (30%). Kahdessa tarinassa (20%) jää epäselväksi kumman kanssa Maija jää asumaan. Matti jää asumaan äidin kanssa kuudessa tarinassa (75%), mutta kahdessa tapauksessa äiti ei onnistu yksinhuoltajuudessa, joten Matti joutuu orpokotiin ja tädin luokse. Kahdessa tarinassa (25%) Matti asuu isänsä kanssa eron jälkeen. Tyttöjen tarinoissa nousee erilaisia vaihtoehtoja asumiselle eron jälkeen. Poikien tarinoissa tulee joko tai asetelma eli Matti jää joko äidin tai isän luokse asumaan ja useimmin äidin luokse.

Matti kertoo yhdessä tarinassa ikävöivänsä isäänsä asuessaan äidin kanssa kahdestaan. Yhdessä tarinassa sekä Maijalla että Matilla on mahdollisuus valita kumman luona haluaa asua.

*Parin päivän päästä Matin äiti kertoi,
että ottaa eron.
Hän kysyi, että kumman luona Matti haluaisi asua.
Matti tietenkin sanoi,
että hän haluaa asua äitinsä luona.
Siitä asti Matti on saanut elää rauhassa. (MI62)*

7 KOTONA JA KODITTOMANA

Tässä kappaleessa pyrin vastaamaan kysymykseen, miten tytöt ja pojat kirjoittavat tilakokemuksista. Tähän kysymykseen vastaan seuraavien kysymysten kautta. Millaisiin konkreettisiin tiloihin tytöt ja pojat asettavat äidin ja isän entä Maijan ja Matin? Millaisia Maijan ja Matin tilakokemukset ovat äidin ja isän riidellessä? Tila metaforisena käsitteenä nousi esille sen kysymyksen kautta, miten ja millaisena Maija ja Matti kokevat äidin ja isän riitelyn. Eli se aiheuttaa pelkoa ja kodittomuutta. Ennen kuin menen aineistooni luon lyhyen katsauksen tilaan.

7.1 Katsaus tilaan, paikkaan ja kotiin

Hille Koskela (1994) tarkastelee tilaa humanistisen maantieteen näkökulmasta. Koskelan mukaan tilaa voidaan jäsentää kolmen ulottuvuuden kautta. Tila voidaan jakaa fyysisten ja sosiaalisten painotusten mukaan absoluuttiseen, relatiiviseen ja relationaaliseen tilaan. Absoluuttinen tila on fyysinen. *Absoluuttinen* tila on mitattava ominaisuus, joka voidaan ilmaista ”metreinä”. Se on riippumaton ihmismielestä ja toiminnasta. Kaupungissa absoluuttisen tilan muodostaa rakennukset ja infrastruktuuri. *Relatiivinen* tila on kulttuurisesti määrittynyt ja se on suhteellinen ja asiayhteydestä riippuva. Relatiivista tilaa voidaan kuvata kustannuksin tai ajassa. Esimerkiksi: Villa Saliniin on täältä noin 15 minuutin kävely. *Relationaalinen* tila on ensisijaisesti sosiaalinen ja se on myös suhteellinen. Relationaalisen tilakäsityksen pohjalta voidaan nähdä tilallisen ja sosiaalisen perimmäinen yhteys eli molemmat ovat toistensa kautta määrittyneitä. (Koskela1994, 24-25.)

Tilan käsitteestä syvällisempään tulkintaan päästään, kun tilan käsittettä täydennetään paikan käsitteellä. Humanistisen maantieteen mukaan paikan käsite on nimenomaan kokemuksellisuudesta lähtevä. Paikan käsitteeseen on sisäänrakennettu kokija kuten maiseman käsitteeseen liittyy näkijä. Paikka on eletty ja sillä on subjektiivinen ja intersubjektiivinen ulottuvuus. Subjektiiviseen ulottuvuuteen liittyy paikkaan kuuluminen ja siitä vieraantuminen, intersubjektiiviseen ulottuvuuteen vastaavasti yhteisöllisyys, alueidentiteetti ja kollektiivinen tietoisuus. Paikan käsite tuo tilakäsitykseen mukaan kokemuksellisuuden, inhimilliset merkitykset sekä subjektiivisuuden ja intersubjektiivisuuden. Paikan käsitteen avulla tilan käsite

laajenee. (Koskela 1994, 25-26.) Tutkimukseni näkökulmasta nimenomaan paikan käsite on merkittävä.

Eeva Jokisen (1996, 38-39) mukaan tila voi olla konkreettinen paikka kuten koti, keittiö, hiekkalaatikko, työpaikka, sairaalahuone, sairaalan käytävä, polku, pyörätie. Toisaalta tila voi olla vertauskuvallinen tapa hahmottaa subjektiutta, yksi subjektiuden ulottuvuus. Jokisen mukaan voi tehdä erottelun myös sen mukaan tutkitaanko tilaa sosiaalisena, etäisyyksinä, miljöinä ja polkuina vai metaforisena tilana, joka jäsentää ajattelua. Jokinen käyttää paikka-termiä kuvaamaan tilaa, joka on sidottu johonkin ja jolla on jokin tunnepohjainen arvo. Jokinen toteaaakin, että näin ollen koti on sekä paikka mutta se on myös tila. Tarkastelen seuraavassa lähemmin kotia ja kodittomuutta, sillä kehyskertomus on sijoitettu Maijan ja Matin kotiin.

Riitta Granfeltin (1998) mukaan koti on tunnelatautunut käsite, eletty ja koettu tila, ja näin ollen asunto ei aina muodostu asujalleen kodiksi. Granfelt jäsentää tutkimuksessaan kotia tilana kolmen tason kautta. Ensimmäisellä tasolla koti on elämyksellinen ja ruumiillinen kokemus tilasta. Jotta tila voi toimia kotina, se on otettava emotionaalisessa merkityksessä omaksi. Kokemuksellisesti kodiksi voi muodostua asunnosta jokin tietty osa kuten jokin tietty huone, nurkkaus, sairaalassa sänky ja sen vieressä oleva yöpöytä.

Toisella tasolla tarkastellen koti on suhde, joka muodostuu ihmisen ja hänen rakastamansa toiminnan tai sitä symboloivan spatiaalisen tilan välille. Tällä tasolla tarkastellen koti voi olla puutarhurin ja puutarhan, urheilijan ja urheilukentän, pianistin ja pianon, hevoshullun ja ratsastustallin välinen suhde. Kolmannella tasolla tarkastellen koti on sisäinen koti, jota voidaan kuvata eheyden, elävyyden ja psyykkisen autonomian kokemukseksi, jolloin on mahdollisuus sisäisten mielikuvien tuottamiseen ja minuuden rajojen loukkausten puolustamiseen. Sisäinen koti on ikään kuin ihmisen sisällä oleva huone ja maailma, jonka voi rakentaa juuri sellaiseksi kuin haluaa. Sisäisen kodin keskeisenä elementtinä on hiljaisuus, jonka voi ymmärtää hetkittäin koettavana perustilana ja eheytenä. (Granfelt 1998, 103-106.)

Kuten kodista myös kodittomuudesta voidaan puhua kolmen tason kautta. Ensimmäisellä tasolla tarkastellen kodittomuuden äärimmäinen muoto on, ettei ole missään omaa tilaa, ei edes pientä nurkkausta, jonka tuntisi omakseen tai johon tuntisi kuuluvansa. Toisella tasolla tarkastellen kodittomuutta voi olla yksinäisyyden

ja ulkopuolisuuden tunne perheessä ja muussa yhteisössä. Yksinäisyyden kokemus koetaan suhteessa muihin ihmisiin eli se on laadullinen. Jokinen (1996, 39) toteaaakin Winnicottiin viitaten, että olla todella yksin vaatii tajun siitä, että joku on läsnä. Kolmannella tasolla kodittomuus on sisäistä kodittomuutta, jolloin sisäinen autonomia, lämpö ja turvallisuus katoavat ja elämä on tyhjää ja tarkoituksetonta ja siltä puuttuu merkitys. Tällöin voidaan puhua identiteetin tilapäisestä kadoksissa olosta ja toisaalta toivottomuuden sävyttämästä luovuttamisesta. (Granfelt 1998, 104-106.)

Jokinen (1996) ja Granfelt (1998) viittaavat D.W. Winnicottiin ja luenkin Winnicottia heidän tutkimustensa kautta. Winnicottin mukaan luovimmillaan ihminen on leikkiessään. Leikkimisen ihanuuden perustana on leikkijöiden välinen vuorovaikutus, jonka leikkijä kokee turvalliseksi ja jossa on suorastaan taikaa. Winnicott tarkastelee samanaikaisesti yksilöllisiä ja sosiaalisia kokemuksia käyttäen tilaan liittyviä, spatiaalisia metaforia. Winnicott puhuu kiinnipitävästä ympäristöstä, millä hän tarkoittaa tilaa, joka alkaa äidin ja vauvan välillä ja laajenee niin sanotuksi transitionaaliseksi alueeksi, lapsen leikin, luovuuden ja fantasian alueeksi. (Granfelt 1998, 104-105; Jokinen 1996, 39-40.)

Edellä tarkastellut kodin ja kodittomuuden tasot ovat ”sukupuolettomia” ja tutkimukseni kannalta onkin oleellista tuoda sukupuoli tarkasteluun mukaan. Kaisa Kurikan (1998) mukaan kysymykset sukupuolesta ja vallasta liittyvät aina tilaan ja voidaan puhua myös sukupuolittuneesta tilasta. Koti on naisille paradoksaalinen tila, sillä toisaalta heidät on suljettu kotiin ja toisaalta he ovat pystyneet vaikuttamaan siellä (Kurikka 1998, 9-10). Jopa siinä määrin, että äitien toimintatavat vaikuttavat vielä aikuisiin lapsiinkin (ks. Nykyri 1998, 134). Väkivallan näkökulmasta voidaan todeta, että naisen paikka on yksityinen, sillä suurin osa naisiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu yksityisellä alueella. Naiseen kohdistuvista vakavimmista rikoksista yhä enenevässä määrin näyttäisi olevan kumppanin tekemiä (Husso 1994, 130; Hearn 1998, 5).

7.2 Turvapaikkana oma huone

Tarinoissa oma huone nousi voimakkaasti esille, joten pysähdyn tarkastelemaan oman huoneen merkitystä Maijalle ja Matille. Tutkimusten mukaan lapset pakenevat vanhempien yhteenottoja omaan huoneeseen ja sänkyyn, peiton alle (Leskinen 1982, 43; Forsberg 2000, 13; Näkökulmia perheeseen 1994, 71). Voisi ajatella, että Maijalle ja Matille oma huone muodostuu todelliseksi kodiksi, kiinnipitäväksi ympäristöksi, kun vanhemmat riitelevät eivätkä he uskalla olla samoissa tiloissa vanhempiensa kanssa. Usein Maija ja Matti myös sulkee ja lukitsee huoneensa oven ja näin sulkee itsensä omaan turvalliseen kotiinsa. Seuraavasta tarinasta voi lukea useasta kohdin, miten Maija pakenee vanhempien riitelyä omaan huoneeseen.

*Maija kurkisti huoneensa ovelta alakertaan.
Häntä pelotti, mitä seuraavaksi tapahtuu.
Maija pelkää, että hänen äiti ja isä eroaisivat ja perhe hajaantuu.
Maija kuuli, kun isä sanoi äidille,
että hän ei pese kuin omat vaatteensa kunnolla
ja että hänen uudet tennissukkansa ovat aivan keltaiset,
koska äiti oli pessyt sukat Maijan keltaisen puseron kanssa.
Maija läimäytti oman huoneensa oven kiinni,
koska hän ei voinut kuunnella äidin ja isän riitelemistä enempää.
Maija otti Matematiikan kirjan esiin ja yritti laskea kotitehtäviään,
mutta siitä ei tullut mitään,
koska hänellä soi korvissaan se, mitä isä oli sanonut äidille.
Se kaikki hirvitti Maijaa.
Pim pom... ovikello soi.
Maija juoksi alakertaan avaamaan ovea ja siellä oli naapuri,
joka antoi mulle kirjekuoren, joka oli äidille.
Maija vei kirjeen äidille
hän huomasi, että isä istui sohvan nurkassa lehti tiukasti hänen kasvojen edessä.
Maija kipitti takaisin huoneeseensa ja kuuli isän huutoa alhaalta.
Maija tiesi sen että vanhemmat eivät halua riidellä Maijan kuullen
ja ei Maija halunnut kuunnellakaan.
Maija meni sängylleen ja yritti olla muistamatta isää ja äitiä.
Noin 10 minuutin päästä Maija nukahti
ja näki unta hauskaista lomasta,
jossa koko perhe oli sovussa ja otti aurinkoa hiekkarannalla. (MA3)*

Luin tarinatyypeittäin tarkastellen tyttöjen ja poikien mainintoja omasta huoneestaan. Tein mielenkiintoisen havainnon. Sovintotarinoissa sekä tytöt (10/23=43%) että pojat (5/19=26%) mainitsevat Maijan/Matin oman huoneen. Vastaavasti erotarinoissa ainoastaan pojat (3/8=38%) mainitsevat sen ja epävarmuuden tarinoissa ainoastaan tytöt (5/10=50%). Kysynkin, mikseivät tytöt erotarinoissa mainitse omaa huonettaan ja mikseivät pojat mainitse epävarmuuden tarinoissa omaa huonettaan. Lähestyn noita kysymyksiä uusien kysymysten kautta. Mistä tytöt puhuvat erotarinoissa, jos he eivät puhu omasta huoneestaan ja mistä pojat puhuvat epävarmuuden tarinoissa, jos he eivät puhu omasta huoneestaan?

Tarinoissa kotona olemisen ja riitelemisen lisäksi lähteminen ja meneminen ovat keskeisellä sijalla, koti on ”lähtevien laivojen satama” (ks. Granfelt 1998, 103). Epävarmuuden tarinoissa Matti haluaa lähteä pois kotoa. Matti karkaa, menee kavereiden luo, ulos, mummolaan, ostoksille, kouluun. Voikin ajatella, että Matilla on kodin ulkopuolella omaa tilaa, jossa ei tarvitse kuunnella riitelyä ja jonne voi vetäytyä turvaan kuten omaan huoneeseen.

*Matti mieltii, mitä riitelystä seuraa.
Hänestä tuntuu pahalta,
koska hän mieltii, että vanhemmat ottavat eron.
Vanhemmat vain riitelevät
ja Matti haluaa päästä sitä karkuun.
Hän menee aina ulos
kun vanhemmat alkavat riidellä.
Vähän ajan päästä vanhemmat ottavat varmaan eron, Matti ajattelee.
Hän toivoisi että vanhemmat eivät riitelisi.
Jos he ottavat eron
he alkavat riidellä Matin holhouksesta.
Vanhemmat eivät huomioi Mattia kun he riitelevät.
Silloin Matti hermostuu ja menee ulos.
Jos ero tulee niin Matin on vaikea päästä siitä yli. (MI66)*

Erotarinoissa Maija ei mainitse omaa huonettaan. Maija pohtii, sitä että joutuu kulkemaan kahden paikan välillä, äidin ja isän luona. Oma huone ei tällaisessa tilanteessa ehkä pääse muodostumaan niin tärkeäksi kuin jos asuisi yhdessä paikassa.

---Nyt en uskalla melkein mennä kotiin,
 Koska minusta tuntuu että he riitelee koko ajan
 ja että isä ei enää tykkää äidistä
 eikä äiti isästä.
 Mutta minä en halua että he eroaa
 koska se olisi tylsää
 joutuisin menemään välillä isän luo ja välillä äidin luo
 ja ramppaamaan sitä väliä.
 Joten yritän koko ajan estää heitä riitelemästä.

Mutta sekään ei auttanut
 ja parin viikon päästä he erosivat
 ja kävi niin kuin minä en olisi halunnut käyvän
 koska joudun ramppaamaan sitä väliä
 Ei siitä sitten muuta. (MA514)

Maija puhuu kavereistaan, mutta kaverisuhteet eivät tuo sellaista turvaa, mitä Maija kaipaisi. Hyvän ihmissuhteen voi ajatella tuovan turvaa kuten oma huone turvapaikkana (ks. Aapola 1992, 83). Maijalta näyttää erotarinoissa turva(paikka) puuttuvan.

7.3 Pelkoja ja kodittomuutta

Vanhempien riidellessä lapsi voi kokea ahdistusta, turvattomuuden tunnetta ja pelkoa hylätyksi tulemisesta (ks. myös Öberg 1979, 96, 111). Väkivallan fyysisten vaikutusten, kuten murtumat, mustelmat ja muut vauriot, lisäksi lapsi kokee henkisiä kärsimyksiä. Yleisimmin psyykkisistä vaikutuksista tuodan esille ahdistuneisuus, pelko ja masentuneisuus, ja lisäksi arkuus, eristyvyys, yksinäisyys ja nöyryytys. (Lapseen kohdistuva..., 2-3; Leskinen ym. 1982, 46-47; Peltoniemi 1984, 69-70; Perttu ym. 1999, 27.) Kalliopuskan (1984, 21) mukaan lapsi saattaa pelätä omien vanhempiansa menettämistä. Äidin ja isän menetys voi tapahtua myös eronneiden vanhempien avioiduttua uudestaan.

Kiilin (1998) tutkimuksen mukaan viisivuotiaille aiheuttavat pelkoa vanhempien katoamisen pelkääminen ja seitsemänvuotiaat pelkäävät vanhempien menettämistä heidän poissaolonsa tai riitelynsä vuoksi. Yhtenä asiana kotona viihtymättömyyteen vaikuttaa riitely. Turvallisimmaksi paikaksi viisi- ja seitsemänvuotiaat mainitsivat kodin, mutta sen turvallisuutta uhkaaviksi tekijöiksi koettiin isän ja äidin suuttumus tai vanhempien keskinäiset riidat. Samassa tutkimuksessa mukana olleet 5-luokkalaiset ilmoittavat pelkäävänsä mm. kiusaamista, tappelua ja yksinolemista ja 7-luokkalaiset mm. läheisen kuolemaa ja hakkaamista. Kiili kuitenkin huomauttaa, että näiden tietojen pohjalta ei tiedetä, miten nuoret itse kokevat kiusaamisen tai yksinoleamisen. Tutkimuksessa nousi esille myös suuri ero ruumiillisen kurittamisen käytöstä rankaisukeinona nuorempien (5-7 -vuotiaat) ja vanhempien (5- ja 7 -luokkalaiset) välillä. Nuorempia kuritetaan enemmän ruumiillisesti ja Kiili olettaa lasten iällä ja koolla olevan vaikutusta tähän. Yllättävänä tutkimuksessa tuli esille, miten vanhemmasta ikäluokasta (5- ja 7-luokkalaiset) 25 % kokee elämänsä muuta kuin onnelliseksi, vaikka perusasiat ovat kunnossa. (Kiili 1998, 53-54, 62, 85-87, 93.)

Kiilin (1998) tutkimuksen pohjalta voidaan päätellä, että vanhempien viha ja suuttumus koetaan pelottavana asiana. Se on yksi monista asioista, joita lapset ja nuoret pelkäävät. Tutkimuksessa sukupuolieroa ei tuoda näkyville.

7.3.1 Maijaa pelottaa

Omassa aineistossani tyttöjen ja poikien tarinoissa kuvaukset riitatilanteista tai mahdollisesta erosta ovat kielteisiä (liite 4). Tarkastellen erikseen tyttöjen ja poikien tuntemuksia, niin Maija kokee voimakkaasti pelkoa (pelottaa/hirvittää) (ks. Leskinen 1982, 41; Dufva 2001, 35-39, 52-53.) Pelko paikantuu Maijaan ja on näin sukupuolittunutta (ks. Pahan tyttäret 1994). Maijan pelkomainintoja löytyi kaikkiaan 19. Jatkossa kysynkin mitä ja miksi Maija pelkää eli syvennyn lähemmin tarkastelemaan Maijan pelon kokemuksia (ks. tarkemmin aineiston analysoinnista).

Maija makaa sängyssä ja itkee.

Hän itkee, koska isä ja äiti riitelevät.

He huutavat ja keittiössä on kamala meteli.

Sisaruksetkaan eivät ole kotona.

*Hän toivoo, että riita loppuisi ja kaikki olisi hyvin,
niin kuin mitään ei olisi tapahtunut.*

Maija kerää voimiaan ja menee keittiöön.
 Hän yrittää itkuisena mennä väliin sanomaan, ”lopettakaa!”
 Hän pääsee ovelle,
 mutta isä huutaa Maijalle ”ulos!”
 Maijaa pelottaa.
 Riita on kova.
 Hän itkee keittiön oven takana.
 Samassa toinen sisarista tulee kotiin.
 Kuulen, kun isä huutaa: ”Nyt on asiat huonosti, vie Maija pois!”
 Sisar nostaa Maijan syliinsä ja vie omaan huoneeseensa.
 Sisar ottaa syliin ja rauhoittelee ”Kyllä asiat järjestyy”...
 Maija ei enää itke yhtä paljon, mutta Maijaa pelottaa.
 Jos äiti ja isä eroavat.
 Maija itkee taas ja nukahtaa.
 Hän nukkuu.
 Kun Maija herää hän on omassa huoneessaan.
 Riitaa ei enää kuulu.
 Maija nousee ylös, mutta häntä pelottaa.
 Hän ei mene vielä keittiöön.
 Hän ei uskalla, jos vanhemmat huutavat hänelle.
 Pian isä tulee pyytämään Maijaa syömään.
 Maija menee.
 Äiti nukkuu
 ja isä on kokkina.
 Jospa kaikki sittenkin järjestyy, hän ajattelee
 ja alkaa syömään. (MA617)

Suurimmaksi pelon aiheiksi Maijalla nousee pelko vanhempien erosta tai perheen
 hajaantumisesta (7 tarinassa) ja vanhempien huutaminen ja riitely (6 tarinassa).
 Maija pelkää myös, että kotona sattuu jotakin hänen olessaan koulussa tai äidille
 sattuu jotakin (ks. Leskinen 1982, 41).

Maija on 12-vuotias tyttö ja käy 6-luokkaa.
 Yhtenä aamuna Maija heräsi, kun äiti ja isä huutivat ja riehuivat
 Maijaa pelotti että äitille sattuisi jotain
 kohta piti lähteä kouluun
 onneksi ei enää kuulunut huutoa
 Maija lähti kouluun ja laittoi perässä oven kiinni

*sen jälkeen taas kuului hirveää huutoa
 nyt Maijaa pelotti että jotain sattuu kun hän on koulussa
 Kun Maija pääsi koulusta kotia niin taas kun hän oli ovellasiellä kuului hirveää
 karjuntaa
 Maija ajatteli että kun hän aukaisee oven niin tulisi hiljaista
 mutta ei huuto vain jatkui
 Maijaa pelotti ihan kamalasti
 nyttien ei oltu käyty ostamassa ruokaa
 eikä kukaan auttanut läksyissä--- (MA5)*

7.3.2 Yksinäinen Maija ja Matti

Wallerstein ja Blakeslee (1991, 38-39) toteavat avioerotilanteesta lasten kannalta: ”Lapset tuntevat itsensä loputtoman yksinäisiksi. Minua hämmästyttää, miten vähän he saavat tukea tänä aikana, jopa isovanhemmiltaankin. Avioero on akuutti, tuskallinen, kauan mielessä säilyvä kokemus, josta lasten täytyy usein selviytyä tuntien olevansa ypyksin maailmassa. Kaikki tuki, jopa omat vanhemmatkin tuntuvat kaikkoavan. Heillä ei ole ehkä ketään, jonka kanssa puhua, jonka puoleen kääntyä.”

Tarinoista voi lukea yksinäisyyttä (kodittomuutta, ks. Granfelt 1998, 104-106), sekä sosiaalista että fyysistä yksinäisyyttä. Vanhempien riitojen myötä Maija ja Matti joutuvat etäälle läheisistä ihmissuhteistaan kuten vanhemmistaan ja kavereistaan, Maija ja Matti ovat fyysisesti ja sosiaalisesti yksin. Läheisyyttä voi kuitenkin tuoda lemmikkieläin, kuten seuraavassa Miia-koira:

*Kaksi ystävästä Maija sekä hänen koira olivat Maijan sängyllä.
 Maija luki ja Miia nukkui Maijan vieressä (MA58)*

Kuitenkin tarinoissa korostuu Maijan ja Mattin emotionaalinen yksinäisyys eli hän kaipaa tunnetasolla yhteisyyttä toisten ihmisten kanssa. Emotionaalinen yksinäisyys ilmentää puutosta ja se on näin sävyllään negatiivista. (ks. Vapaus yksinäisyyteen 1984, 10-12.)

Joskus tuntuu että he eivät välitä minusta tai minun tunteista (MA62)

Miettikää vähän miltä minusta tuntuu (MI511)

*Kuka huolehtii hänestä
ja välittääkö kukaan enää hänestä? (MA613)*

Maija ja Matti kokevat, että vanhemmat eivät välitä heistä ja tulee tunne, ettei ole ketään, joka välittää. Tällöin yksikin hyvä ihmissuhde voi olla merkitsevä. Matti toteaa, että *onneksi sentään joku välittää minusta (MI1)*. Tässä tapauksessa tuo ihminen on mummo.

Yksinäisyys liittyy myös hylätyksi tulemisen pelkoon (ks. Kalliopuska 1984, 21). Kun tarkastelen Maijan ja Matin tuntemuksia eri tyyppisissä tarinoissa (liite 5), niin huomioni kiinnittyy siihen, miten Maijan ja Matin yksinäisyys ja hylätyksi tulemisen kokemukset tulevat esille juuri ero- ja epävarmuuden tarinoissa. Ja toisaalta tulee esille, miten Maija Matti kokevat, etteivät uskalla puhua muille.

Matin ja Maijan kohdalla on kysymys elämän muutoskriisistä. Kriisitilanteisiin liittyy usein ihmissuhdemenedyksiä. Ihminen saattaa jäädä yksin esimerkiksi perheen sisäisen kuolemantapauksen vuoksi, avioerossa, asuin- ja työpaikan vaihdon yhteydessä. Matti toteaa erotilanteesta: *Sit kun ne lopulta eroo, musta tulee kai hylkiö (MI51)*. Kun ihminen joutuu irtautumaan tutusta sosiaalisesta ympäristöstään ja kontakteistaan, niin tulee tarve saada uusia kontakteja. (Olkkonen 1984, 106-107.) Matin kokemus on verrattavissa vanhempien menettämiseen ja Maija ja Matti hakeutuvat kavereiden seuraan.

*---Matin oli hankala olla kotona.
Onneksi kaverit piristivät häntä.
Matista tuntui pahalta pahalta
kun äiti ja isä riitelivät
ja ajatteli että kohta he eroavat
ja en näe sitten isääni tai äitiäni niin usein kuin nyt.
Matti toivoi että äiti ja isä lakkaisivat riitelemästä
ja pystyisivät elämään tavallista perhe-elämää. (MI613)*

---luulen että kaikki tämä johtaa silkkään eroon
 olen hiukan masentunut
 mikään ei oikein kiinnosta
 miksi muilla menee niin hyvin kotona
 ja minulla kaikki on niin huonosti.
 Onneksi minulla on edes hyviä kavereita joille voin puhua.
 Ja joihin voin luottaa. (MA53)

Maijalle ja Matille kaverit voivat olla turvana. He hakeutuvat kavereiden seuraan, vaikka ei puhuisikaan heille asioistaan. Erityisesti tytöille läheiset ystävät ovat merkitseviä (Aapola 1992, 85-87; Puuronen 1997, 181-182; Thorne 1993, 131-132). Myöhemmin Maija voi eristäytyä myös kavereistaan tuntiessaan perheensä epäonnistuneen (ks. Olkkonen 1984, 108).

--- -Maija pakenee tilannetta ja keksii muuta tekemistä,
 hän menee kavereitten luo kylään.
 Hän ei ole koskaanertonut kenellekkään perheriidoista, ei!
 Mitä muut ajattelisivat?
 Ton perhe on ihan hukassa!
 Ton äiti ja isä riitelevät koko ajan!
 Ei Maija ei tahtonut mennä enää kavereiden luo.
 -Mitä jos joku pilkkaa? Ei ole mukavaa!
 -Maija tahtoo pois, pois!
 Maija ei tiedä kauanko on ollut pois kotoa,
 jokohan he ovat eronneet?
 Maijan on käytävä katsomassa. --- (MA613)

Toisaalta vanhempien riitely voi sitoa Maijan kotiin, jolloin hän ei halua tavata kavereitaan eikä puhua heille kotitilanteestaan. Ystävyysuhteiden näkökulmasta tarkastellen yksinäisyys on joskus tarpeen, kun tyttö haluaa pohtia omia asioitaan tai on vihainen ja surullinen eli yksinäisyys voi olla vapaaehtoista (Aapola 1992, 96-97; ks. myös Olkkonen 1984, 107). Maija ja Matti joutuvat valitsemaan yksinäisyyden vanhempien riitelyn ja kotitilanteen epävarmuuden vuoksi. Näin Maijan ja Matin yksinäisyyttä ei voi pitää täysin vapaaehtoisena, vaikka he valitsevat yksinäisyyden.

*Vanhemmat yrittävät pitää Maijan kaukana
ettei hän joutuisi kärsimään.
Mutta Maija ei tahdo
Maija ei välitä käydä harrastuksissa
ei jaksa keskittyä koulussa.
Maija tahtoisi olla kotona
ja pitää huolen ettei mitään tapahdu.
Maijaa pelottaa
ja hän ei tahdo olla ystäviensä kanssa.
Sitten eräänä päivänä se sitten tapahtui.
Äiti muutti toiseen asuntoon.
Maija asui vuoden molempien luona.
Maijalla kesti kauan sopeutua tilanteeseen,
mutta nyt hän on jo sopeutunut.
Äiti ja isä tulevat ihan hyvin toimeen
ja Maija elää ihan normaalia elämää,
mutta katkerat muistot kaivavat mieltä yhä. (MA64)*

7.4 Äidin ja isän tiloja

Maijan ja Matin äidin ja isän tilana on lähinnä koti. Äiti ja isä riitelevät kotona usein Maijan ja Matin lähtiessä kouluun ja palatessa sieltä. Riitely kotona voi alkaa myös vanhempien palattua töistä.

Pohdin miksi tarinoissa ei ole kuvattu ”tavallista” elämää, jossa aamulla vanhemmat lähtevät töihin ja lapset kouluun ja iltapäivällä sitten palataan kotiin. Vanhemmat vain ovat kotona ja riitelevät. Tarinoissa riitatilanne on niin kokonaisvaltainen tilanne, että se vie kaiken tilan. Toisaalta on huomioitava, että riitatilanne on keskeinen kehyskertomuksessa, jossa vanhemmat ovat kotona ja riitelevät eli vanhempien riitely on tutkimuksen reunaehtona.

Maijan ja Matin äiti ja isä riitelevät kodin yhteisissä tiloissa kuten olohuoneessa ja keittiössä. Yllättävää oli, että vanhemmat eivät mene Matin ja Maijan luokse heidän huoneeseensa, vaan Matti ja Maija menevät vanhempiensa luokse.

Tarinoissa sekä isä että äiti lähtevät kotoa pois, mutta isä lähtee useammin kuin äiti. Näin isän paikaksi näyttäytyy julkinen ja äidin paikaksi yksityinen. Kun isä lähtee kotoa pois, hän menee baariin, kun taas äiti menee jonnekin, mutta kukaan ei tiedä mihin. Äidin tila kodin ulkopuolella on piilotettu. Tarinoissa toiminta vaikuttaa varsin perinteiseltä, mutta niistä on luettavissa myös pyrkimystä pois perinteisistä toimintatavoista kuten naisten töistä kotitöiden jakamiseen.

*Ei ole kivaa kun isi ja äiti riitelee koko ajan
ne varmaan eroo pian
minun pitää aina äänestää mitä ruokaa tehdään
kun isi ja äiti eivät pääse sopuun asioista.
Meidän koti on kuin sikolätti
kun äiti ei suostu siivoamaan
ja isi vain syö ja töllää telkkua ja käy baarissa.
Isi ja äiti ovat toisilleen velkaakin vaikka niillä pitäisi olla yhteiset rahat.
Isä ei koskaan kiitä äitiä eikä suutele tätä
he nukkuvat eri sängyissä ja eri huoneissa
minusta se tuntuu pahalta kun ne riitelee jatkuvasti.
Kerran ne jopa tappeli kumpi mut saa jos ne eroo.
Sit kun ne lopulta eroo
musta tulee kai hylkiö
se olis kamalaa kun ois huonot vaatteet ja ei ruokaa
Äiti menee joka päivä jonnekin eikä kerro minne eikä kukaan saa tulla mukaan
isä on ihan raivona (MI51)*

8 MAIJAN JA MATIN TOIMIJUUS RIITATILANTEESSA

Näkökulmia perheeseen -kirjassa (1994) on lasten kirjoituksia. Tytön kirjoituksessa ”Raotin peiton reunaa” vanhemmat riitelevät ja isä lyö äitiä. Tyttöä pelottaakin vanhempien riitely. Tilanne etenee, siten että äiti jää kotiin itkemään ja isä lähtee ulos (kodista) ja käskee äitiä sanomaan: ”*Sinähän törmäsit oveen, eikö niin?*” Tyttö makaa sängyssään vanhan tilkkutäkin alla itkien, mutta sitten itku loppuu ja hän vain kuuntelee hiljaa. Tyttö ajattelee, että toisaalta minun pitäisi olla tottunut tähän. Tyttö haluaisi lohduttaa äitiä, mutta hän kuitenkin menee ja sanoo äidilleen: ”*Nyt nämä 'oveen törmäilyt' saavat loppua. Nyt puet päällesi ja lähdetään yhdessä hakemaan apua.*” Tyttö vaatii äitiä lähtemään ja mikäli tämä ei lähde, hän aikoo mennä yksin hakemaan apua. (Näkökulmia perheeseen 1994, 71-72.) Tässä tilanteessa tyttö asettuu perheen aikuisimman ja kypsimmän rooliin (ks. Leskinen 1982, 51; Öberg 1979, 111), voi sanoa normin aikuinen-lapsi -asetelmana rikkoutuneen. Käytännössä tilanne voi olla se, että lapsen tai lasten takia äiti ei lähde hakemaan apua (ks. Javanainen 2000, 26).

Peltosen (1984, 145) mukaan lasten rooli väkivaltatilanteessa on joko aktiivinen tai passiivinen. Lapsi voi ottaa sovittelijan roolin, koska yleensä hän rakastaa molempia vanhempiaan tai lapsi voi reagoida vetäytymällä syrjään (ks. Leskinen 1982, 40 ja Öberg 1979, 111).

*Minä kärsin,
mutta kuitenkin rakastan molempia (vanhempia) (MA62)*

Lapsen vapaus olla lapsi voi rajoittua pelon ja vastuun myötä ja hänellä voi ilmetä keskittymiskyvyn puutetta. Lapsista on puhuttu väkivallan ”kohteena” ja ”todistajana”. Lapsen ottamia asemia on hahmotettu väkivaltatilanteessa, jolloin on puhuttu ”välittäjistä” ja ”vetäytyjistä” väliinmeno-vetäytyminen ulottuvuuksilla tarkastellen. Välittäjillä on taipumus mennä aikuisten riitelyn väliin ja näin pyrkimys saada se loppumaan. Vetäytyjät vastaavasti pakenevat vanhempien riitelyä omaan huoneeseen, pihalle, peiton alle. (Leskinen 1982, 42-44; Forsberg 2000, 13.) Omassa aineistossani on sekä välittäjiä että vetäytyjiä.

Luin tyttöjen ja poikien tarinoita tarkastellen, millaista on Maijan ja Matin toimijuus? Tähän pyrin vastaamaan seuraavien kysymysten kautta. Miten Maija ja Matti asettuvat toimijoina eli toimivatko Maija ja Matti lopettaakseen riitelyn (taulukot 5 ja 6). Toiminnaksi katson myös toiminnan yrittämisen. Vai jäävätkö he sivustaseurailijaksi? Miten Maija ja Matti toimivat riitatilanteissa?

TAULUKKO 5. Matin toiminta tarinatyypeittäin.

Matti	Toimii	Ei toimi	Yhteensä
Erotarinat	0 (0%)	10 (100%)	10 (100%)
Sovintotarinat	11 (58%)	8 (42%)	19 (100%)
Epävarmuuden tarinat	1 (12,5%)	7 (87,5%)	8 (100%)

TAULUKKO 6. Maijan toiminta tarinatyypeittäin.

Maija	Toimii	Ei toimi	Yhteensä
Erotarinat	3 (30%)	7 (70%)	10 (100%)
Sovintotarinat	17 (74%)	6 (26%)	23(100%)
Epävarmuuden tarinat	3 (30%)	7 (70%)	10 (100%)

Edellisestä voi nähdä, miten erotarinoissa Matti ei toimi, vaan hän vetäytyy tilanteesta, jää sivustaseurailijaksi kuten seuraavan tarinan lopusta käy ilmi.

*Matti ei kestä kun äippä ja isä riitelevät,
Mattikin alkaa suuttua.
Sitten Matti menee omaan huoneeseensa ja sulkee oven,
että isän ja äidin melu ei kuuluisi.
Mutta sekään ei auta
joten Matti rupeaa kuuntelemaan korvalappustereoita
Mutta melu kuuluu vielä musiikin päälle.*

*Hän ajattelee mennä väliin
mutta Matti toteaa ettei kannata mennä väliin.
Matista tuntuu tosi kurjalta.
Sitte jatkuu päivästä toiseen kunnes tulee ero. (MI611)*

Matti on sivustaseurailijana myös epävarmuuden tarinoissa. Sovintotarinoissa Matti osaltaan toimii aktiivisemmin vanhempien riidanratkaisijana, myös Maija vaikuttaa vanhempiinsa aktiivisesti juuri sovintotarinoissa. Erotarinoissa ja epävarmuuden tarinoissa Maija jättää usein toimimatta. Matti jää useammin kuin Maija sivustaseurailijaksi, ja tähän osaltaan saattaa vaikuttaa se, että Matti lähtee useammin kotoa vanhempien riidellessä (ks. kohta Turvapaikkana oma huone). Voisikin kysyä, vaikuttaako lapsen toiminta siihen, eroavatko vanhemmat. Tarinoissa tulee voimakkaasti esille, miten Maijan ja Matin toiminta vaikuttaa vanhempien ratkaisuun sopia riitansa ja jatkaa yhdessä. Tai ainakin lapsilla on halu vaikuttaa, että tulisi sovinto.

Asentoja tarkastellessa tuli esille, että fyysistä väkivaltaa ilmenee eniten ero- ja epävarmuuden tarinoissa (ks. kohta Riita-asentoja). Sovintotarinoissa ei ilmennyt fyysistä väkivaltaa kuin yhdessä tarinassa. Näyttäisi siltä, että kun fyysistä väkivaltaa ei ilmene, lapset uskaltavat rohkeammin puuttua tilanteeseen.

Tarinoista voi lukea, miten vanhempien riitely tai väkivalta kotona vaikuttaa Maijaan. Maija saattaa paeta kotona olevaa tilannetta, mutta vanhempien riitely voi myös sitoa hänet kotiin (ks. Leskinen 1982, 41): *Maija tahtoisi olla kotona ja pitää huolen ettei mitään tapahdu (MA64).*

Miten Maija ja Matti toimivat riitatilanteissa? Tarinoista on luettavissa, että tyttöjen toiminnassa näkyy aktiivinen asioiden käsittely päiväkirjojen, unien, rukoilemisen kautta. Tyttöillä on toive, että asiat tulisivat entiselleen ja pyrkimys pitää perhe koossa. (ks. Pohjonen 1994, 74-75; ks. Heinämaa & Näre 1994, 5-14 ja Hearn 1998, 8-10.) Tarinatyypeittäin ei ole eroa toimijuudessa. Useimmissa tarinoissa Maija ja Matti menevät puhumaan tai huutamaan vanhemmilleen. Neuvottelutilanteita voi myös syntyä:

*---Parin tunnin päästä Maija meni olohuoneeseen
siellä äiti ja isä istuivat katsomassa TV:tä.
Yhtäkkiä alkoi kauhea huuto.
Silloin Maija huusi: Hiljaa!*

*Silloin äidin ja isän katse kääntyi kohti Maijaa.
 Silloin Maija rupesi puhumaan
 voisitteko lopettaa tuon
 tuota samaa huutoa on ollut jo ainakin 3 viikkoa.
 En kestä enää
 en jaksa olla enää kavereiden kanssa.
 Ettekö voi sopia ja päästä yhteisiin tuloksiin.
 Muutan kohta jos tämä jatkuu.
 Silloin äiti ja isä sanoivat hyvittäämme sinulle tämän.
 Sen jälkeen Maija huokaisi.
 Isä ja äiti sopivat riidat.
 Ja Maijasta tuli onnellinen.
 Eivätkä he ole sen jälkeen riidelleet niin rajusti eikä huutaneet.
 (MA614)*

Karkaaminen on myös Matin ja Maijan käyttämä toimintatapa. Karkaamalla voi vaikuttaa vanhempiin, että he huomaavat lapsensa. Maijalla ja Matilla on usein taustalla on kokemus, että heistä ei välitetä tai heitä ei huomioida riitatilanteessa. Muita toimintatapoja rahan antaminen vanhemmille rahavaikeuksien korjaamiseksi ja sopimuksen tekeminen vanhempien kanssa.

*---Vihdoin hän keksi ratkaisun!
 Maija sanoi isälle ja äidille näin:
 -"Olen kyllästynyt kuuntelemaan teidän riitoja.
 Ja kun te aina aloitatte riidan niin pienestä asiasta.
 Tästä lähtien aina kun te riitelette,
 minä saan uuden vaatteen."
 Niin isä, äiti ja Maija tekivät sopimuksen
 ja riidat vähenivät.--- (MA68)*

9 LÄPIKIRJOITETTUA TARINAA

Nyt on yhteenvetojen aika. Lopuksi käyn läpi tuloksia ja pyrin liittämään tutkimustuloksia laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Päätän tutkimukseni eettiseen pohdintaan.

9.1 Tarinaa tarinoista

9.1.1 Samanlaisia erilaisia tarinoita

Tytöt ja pojat kirjoittavat samanlaisia tarinoita: sovintotarinoita, erotarinoita ja epävarmuuden tarinoita. Tarinoiden sisällöissä tyttöjen ja poikien osalta tulee eroja näkyville. Kiinnostavaa onkin miten tytöt ja pojat kirjoittavat eli millaisia erot ovat. Käyn seuraavaksi tarinatyypeittäin läpi luomalla tutkimustulosten pohjalta yhteenvetoa, millaisia ovat sovinto-, ero- ja epävarmuuden tarinat.

Sovintotarinat onnen tarinoita, niissä loppuratkaisu on onnellinen. Maija ja Matti ajattelevat, että loppu hyvin kaikki hyvin. Riidan syy tulee usein näkyville ja Maijan ja Matin on helpompi pohtia riidan syytä, kun kaikki päättyy hyvin. Asetelmia riidan alkamisesta aina sovintoratkaisuun tulee näkyville. Sovintotarinoissa fyysistä väkivaltaa ilmenee vähiten, mutta Maija näkee sitä enemmän kuin Matti. Maija ja Matti toimivat aktiivisesti vanhempien riidan lopettamiseksi.

Erotarinat ovat kurjuuden tarinoita, mutta toisaalta myös rauha maassa -tarinoita. Ero harmittaa, mutta toisaalta se tuo ratkaisun, ettei Maijan ja Matin tarvitse kuunnella vanhempien jatkuvaa riitelyä. Riidan syy jää usein piilotetuksi, vanhemmat vain riitelevät. Kuitenkin selkeitä asetelmia riidan alkamisesta eroratkaisuun tulee näkyville. Erotarinoissa fyysistä väkivaltaa ilmenee eniten ja sitä näkevät sekä Maija että Matti. Matti ei toimi vanhempien riitelyn lopettamiseksi ja Maijakin jää usein sivustaseurailijaksi.

Epävarmuuden tarinat ovat välitilan tarinoita, koska niistä puuttuu varsinainen loppuratkaisu. Epävarmassa tilanteessa Maija ja Matti yrittävät kestää vaikean tilanteen. Maija toivoo myös, että perhe joskus on onnellisesti yhdessä. Riidan syy jää usein piilotetuksi, vanhemmat vain riitelevät ja samoin asetelmat jäävät epäselviksi. Epävarmuuden tarinoissa fyysistä väkivaltaa ilmenee ja Maija näkee sitä Mattia enemmän. Maija ja Matti jäävät usein sivustaseurailijaksi.

9.1.2 Lapsen yksinäisyys

Maijan ja Matin kokemukset riita- ja mahdollisessa erotilanteessa ovat kielteisiä, puhun sietämättömästä välitilasta. Mikä on aivan luonnollista, sillä kukapa nauttii toisten riitelystä. Toisaalta tarinoissa tulee halu säilyttää perhe yhdessä. Kuitenkin vanhempien jatkuva riitely voi olla raastavaa eikä sen haluta jatkuvan. Vanhempien eron jälkeen Maijan ja Matin toteamus saattaa olla, että vihdoinkin rauha maassa. Kaikkein eniten epävarmuutta näyttää sisältyvän siihen vaiheeseen, jolloin on epävarmaa eroavatko vanhemmat. Tarinoissa tuli näkyville halu päästä ratkaisuun.

Tytöt ja pojat tuovat voimakkaasti tarinoissaan esille yksinäisyyden ja kodittomuuden tunteen vanhempien riidellessä. Oma huone nousee merkittäväällä tavalla esille ja sitä voisikin pitää Maijan ja Matin todellisena kotina, johon voi vetäytyä piiloon. Omassa huoneessa on omia rakkaita tavaroita ja oma sänky, mikä myös koetaan turvapaikaksi riitatilanteessa. Voikin ajatella, että lapsi tarvitsee jonkin oman nurkkauksen tai huoneen, joka tuntuu ihan omalta ja johon voi tarvittaessa mennä kuin kotiin.

Tarinat heijastavat sitä, miten Maija ja Matti jäävät riitatilanteissa ulkopuolelle, heitä ei yksinkertaisesti huomata, ei ainakaan riittävästi. Lasten kanssa olisi syytä keskustella perheessä vallitsevasta tilanteesta, sillä lapsi voi tuntea olevansa itse syyllinen vanhempiensa riitelyyn tai eroamiseen. Toisaalta avioeroprosessi on rankka vanhemmillekin eivätkä he välttämättä jaksaa ottaa lasta huomioon tai eivät huomaa asian merkitystä. Jallinoja (2000, 167-168) huomasi, että lapset jäävät avioerosta kertovien tarinoiden taustahahmoiksi. Joskus lapsista voi tulla pelinappuloita eroprosessissa, mikä on lapsen kannalta varmastikin pahempi kuin yksinäisyyden tunne.

Lähes kaikissa tarinoissa aikuiset päättävät avioerosta ja kenen luona lapset asuvat. Maija ja Matti kokevat jäävänsä sivullisiksi ja yksin erotilanteessa. Kahdessa erotarinassa tuli näkyville, miten lapselta saatetaan kysyä, kumman vanhemman luona hän haluaa asua. Toisaalta tuollainen kysymys tuntuu kohtuuttomalta lapsen itsensä ratkaistavaksi ja kun lapsi yleensä rakastaa molempia vanhempiaan. Lapsen kanssa on hyvä keskustella asiasta, mutta lopullisen päätöksen tekeminen koko perheen kesken on kaikkien kannalta paras ratkaisu. Näin lapsi tunne itseään syrjäytetyksi ja yksinäiseksi. Lasten tukeminen erotilanteessa on tarpeen, sillä välttämättä kaveritkaan eivät tuo turvaa. Aikuinen, joka tukee lasta, voi tällaisen turvan tuoda.

Viime aikoina on mediassa puhuttu kokemasta yksinäisyydestä ja turvattomuudesta, kun vanhemmilla ei ole aikaa lapsilleen. Lapset joutuvat kokemaan kaikkea jo pieninä ja heidän odotetaan kasvavan nopeammin isoiksi. Lapsi saattaa kokea turvattomuutta ja yksinäisyyttä eivätkä aikuiset ehdi sitä huomaamaan.

9.1.3 Lapset toimijoina

Tutkimuksessani määrittelin vihan laajasti. Tarinoissa riitely on yleisimmin huutamista, mutta äiti ja isä käyvät myös käsiksi ja käyttävät henkistä väkivaltaa. Fyysistä väkivaltaa tulee enemmän esille tyttöjen tarinoissa, mutta se ei näytä olevan sukupuolittunutta, sekä äiti että isä voivat käydä käsiksi. Pojan tarinan väkivaltatilanteessa asetelma on kuten yleisemmin on, että isä on lyönyt äitiä.

Riitatilanteet Maija ja Matti kokevat sietämättömänä ja ratkaisuun pyritään pääsemään. Maija ja Matti pyrkivät vaikuttamaan vanhempiensa riidan lopettamiseen lähinnä puhumalla ja huutamalla. Maija ja Matti toimivat aktiivisimmin vanhempien riidan lopettamiseksi sovintotarinoissa. Ero- ja epävarmuuden tarinoissa he jäivät sivustaseurailijaksi. Erotarinoissa Matti vetäytyy täysin syrjään todeten ettei kannata puuttua vanhempien riitoihin.

Toimijuudessa on kysymys tilanteellisesta tekemisestä ja tilanteisiin liittyvästä vaikuttamisesta, jolloin pätevyyttä toimijana ei mitata kognitiivisella kypsyydellä (Lehtinen 2000, 201). Maijan ja Mattin toimijuudessa tulee näkyville tilanteellinen tiedostaminen. Kun tilanne vaikuttaa sellaiselta, että ei kannata mennä vanhempien väliin, niin jäädään sivustaseurailijaksi. Vastaavasti toisessa tilanteessa vaikutetaan vanhempien riitelystä sen lopettamiseksi huutamalla tai karkaamalla. Asetelmia tarkastellessa tuli näkyville, että sovintotarinoissa sekä vanhemmat että Maija ja Matti vaikuttavat riidan ratkaisuun, kun erotarinoissa asian ratkaisulta näyttäisi olevan aikuisilla. Tulosten pohjalta voi todeta, että lapsilla on halu vaikuttaa vanhempiinsa (ks. kohta Kohti lasten toimijuuden näkökulmaa). Toisaalta on myös nähtävissä, että kotona ja perhepiirissä uskalletaan näyttää tunteita

Kuvaavatko tarinat yleisesti sitä, miten yhteiskunnassa on suhtauduttu lapsiin. Aikuiset ovat puhuneet lasten puolesta ja ovat ajatelleet tietävänsä heidän tarpeensa ja toiveensa. Lapset voivat toimia yhteiskunnallisina asiantuntijoina esimerkiksi nuorisoparlamentin kautta (Ollikainen 2000, A9). Uuden lapsuustutkimuksen myötä

on alettu korostaa lasten aktiivista subjektiutta ja lapset nähdään yhtä pätevinä tiedonkantajina kuin aikuisetkin (esim. Alanen 1994, 18-19; Lehtinen 2000).

Tyttöjen ja poikien kirjoittamat tarinat tuovat tietoa lasten elämästä heiltä itseltään eikä aikuisten kautta. Ei voi ajatella, että aikuiset ymmärtävät lasten kokemuksia eli miltä lapsista todella tuntuu. Aikuinen heijastaa lasten kokemukset omien kokemustensa kautta ja näitä kokemuksia aikuisilla todellakin on paljon enemmän kuin lapsilla. Jos halutaan kertoa lasten elämästä, on nähtävä lapset asiantuntijoina kertomaan omasta elämästään.

Voinko kuitenkin olla varma, että tyttöjen ja poikien läpikirjoitettu tarinassa, joka on omaa tulkintaani, tulee näkyville tyttöjen ja poikien aidot kokemukset. Vai ovatko ne kuitenkin aikuisen tulkintaa lapsen maailmasta. Olenko nähnyt maailmaa lasten silmin kuten Barrie Thorne (1993, 163) kehoittaa aikuisia tekemään? Lasten kokemusten esille tuomiseen olen pyrkinyt antamalla tyttöjen ja poikien äänen kuulua lainausten kautta. (ks. Lehtinen 2000, 48-51.) Tarinan kirjoittaneet tytöt ja pojat ovat kaiken aikaa olleet läsnä ja ovat läsnä myös tätä lukiessa.

9.1.4 Paluu sukupuoleen

Sukupuolen näkökulmasta pyrin analysoinnin aikana välttämään Maijan ja Matin tarkastelua toisilleen vastakkaisina sukupuolina. Eroja nousi esille kuten Maijan pelko ja Matin lähteminen kotoa riitatilanteissa.

Maijan pelko kuvaa sitä, miten pelko on sukupuolittunutta, tytöt tuovat sen esille tarinoissaan. Maijaa pelottaa vanhempien riitely ja vanhempien eroaminen. Tyttöjen tarinoissa fyysinen väkivalta tulee voimakkaammin esille, mikä osaltaan voi selittää pelkoa. Toisaalta tytöt jäävät riitatilanteessa useammin kotiin ja näin näkemään ja kokemaan riitatilanteita, vaikka he myös suuntaavat kavereiden luo.

Kodin voi nähdä sukupuolittuneena tilana, sillä usein vanhempien riitely sitoo Maijan kotiin, kun vastaavasti Matti lähtee ulos pakoon riitelyä. Vaikutelma sukupuolittuneesta tilasta tuli esille myös äidistä ja isästä kerrottaessa. Tyttöjen tarinoista nousi äidin omiin valintoihin ja ruuanlaittoon liittyviä asioita. Voisikin kysyä, pohtivatko tytöt enemmän naisen mahdollisuutta tehdä valintoja kotiin jäämisen tai oman uran suhteen. Toisaalta pohtivatko tytöt kotitöiden jakoa

enemmän kuin pojat, sillä poikien tarinoissa riidan syntyessä asetelma oli, että isä lähtee juopottelemaan (ja äiti on kotona lasten kanssa).

Äidin tila kodin ulkopuolella jää piilotetuksi. Onko niin että äidin tilaa kodin ulkopuolella ei osata ilmaista konkreettisesti, kun perinteisen ajattelutavan mukaan äidin paikka on kotona. (ks. Näre & Lähteenmaa 1992, 332.) Toisaalta tämä selitys äitien kotona olemisesta voidaan kyseenalaistaa, sillä esimerkiksi alle seitsemän vuotiaiden lasten äitien työssäkäyntiaste on korkea (Julkunen 1994, 185). Tosin asenteiden muutokset vievät aikansa.

Tyttöjen tarinoissa tulee näkyviin useita mahdollisuuksia ja erilaisia toimintatapoja, voidaan puhua sekä-että -asetelmista. Kun vastaavasti poikien asetelmat on lähinnä joko-tai asetelmia. (ks. Näre & Lähteenmaa 1992, 329.) Tämä tuli esimerkiksi tyttöjen erotarinoissa erilaisina vaihtoehtoina siitä kenen luokse jää asumaan, kun pojilla tuli selkeästi joko isän tai äidin luokse. Väkivaltatilanteissa tytöt eivät nojaudu ainoastaan mies lyö naista -asetelmaan, vaan tuovat esille nainen lyö miestä -asetelman (ks. Näre & Lähteenmaa 1992, 332).

Altruistisessa individualismissa on kysymys yksilöllisyydestä, joka on vastuurationaliteetin läpäisemää siten, että oman elämän hallintaan pyritään ympäristöä vahingoittamatta ja jopa edistämällä sen hyvinvointia (Näre & Lähteenmaa 1992, 330). Tyttöjen tarinoissa tulee esille, miten Maija haluaa vanhempien riidellessä jäädä kotiin seuraamaan, ettei tapahdu mitään ikävää. Hän myös haluaa saada tilanteeseen sellaisen ratkaisun, että kaikkien olisi hyvä olla. Poikien tarinoissa ei tällaista vastuurationaalisuutta ilmene, vaan Matti haluaa paeta tilannetta, suuntautuu pois kotoa. Kuitenkin myös pojat tuovat tarinoissaan esille halun tilanteen ratkaisuun.

Tyttöjen ja poikien tarinoiden näkökulmasta jako biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen ei vaikuta oikein hyväksyttävältä. Ehkäpä tässä kohdin onkin helppo hyväksyä Judith Butlerin (1990, 7) sukupuolesta esittämät ajatukset, joiden mukaan ei ole tarpeen erottaa biologista (sex) ja sosiaalista (gender) sukupuolta, ja sukupuoli on tekemistä eikä olemista (Pulkkinen 2000, 43). Tarinoissa ei ollut nähtävissä tietyyntyyppistä tyttöä tai tietyyntyyppistä poikaa, vaan tarinoista nousi erilaisia tyttöjä ja erilaisia poikia. Yhteneväisyyksiäkin löytyi kuten pelon paikantuminen Maijaan ja näin pelko on nähtävä sukupuolittuneena.

Puhunkin mieluummin sukupuolijärjestyksistä kuin sukupuolijärjestelmästä, mutta en aseta miehiä ja naisia tai tyttöjä ja poikia hierarkiseen järjestykseen. Edellä esitetyn mukaan nimenomaan tilalliset järjestykset (Jokinen 1997, 13) nousevat näkyville (isän julkinen ja äidin yksityinen tila). Voisi jopa kysyä, onko äiti väärässä paikassa, kun ei ole kotona. Äidin poissaoloa kotoa voisi verrata likatahraan, joka sekoittaa järjestyksen. Hierarkista eroa tulee näkyville sukupolvien välillä (lapset-vanhemmat), kun Maija ja Matti jäävät sivullisiksi riitatilanteissa. Toisaalta tämä ei kuitenkaan päde kaikilta osin, kun tarkastellaan Maijan ja Matin toimijuuden näkökulmasta. Maija ja Matti pystyvät vaikuttamaan tilanteiden ratkaisuihin.

9.2 Loppukirjoitus

Eettisen päiväkirjani aloitin mielessäni pohtiessani tutkimusaihetta. Päiväkirja sai tuolloin alkunsa, vaikken sitä juuri silloin tiedostanutkaan. Kirjoittaessani tutkimusraporttia olen samalla kirjoittanut eettistä päiväkirjaani pohtiessani esimerkiksi mitä voin tutkia, keitä voin tutkia, millä menetelmällä, tutkimusluvan hankkimista. Nyt olen viimeisillä sivuilla siinä työssä tämän tutkimuksen osalta, mutta en todellakaan vähemmän tärkeillä sivuilla. Nyt on aika jälleen arvioida, mitä olen kirjoittanut ja miten olen kirjoittanut. Jälleen on kohdistettava katse omaan tutkijaposition suhteessa tarinan kirjoittaneisiin lapsiin (ks. Lehtinen 2000, 50-51).

Tutkijana olen ottanut vallan kirjoittaa tyttöjen ja poikien tarinoiden läpi kirjoitettua tarinaa. Minun on kysyttävä, olenko käyttänyt tarinoita oikein tai olenko tulkinnut niitä oikein. On syytä myös arvioida omaa roolia ja vaikutusta tutkimustuloksiin (ks. Vilkkonen 1997, 81). Kysyn, miten oma henkilökohtainen sukupuoliagendani (ks. Tarmo 1992, 285-286) on vaikuttanut tulkintaani ja tarkastelunäkökulmiini tutkimuksen kuluessa. Toisaalta voin todeta, että samaa tekstiä voidaan kuitenkin tulkita lukemattomilla eri tavoilla, joten yhtä ainoaa totuutta ei ole (Granfelt 1998, 43).

Tutkija valitsee myös tutkimustehtävälleen sopivimman tutkimusmenetelmän. Tämä valinta on tärkeä, sillä tutkimusmenetelmän valinta on pystyttävä perustelemaan. Eläytymismenetelmällä kerätyt tarinat antoivat vastauksen tutkimustehtävääni eli tutkimusmenetelmä oli sopiva tutkimukseni tarkoituksiin. Tutkimuksessani en käyttänyt eläytymismenetelmälle ominaista variointia (ks. Eskola 1997, 6-7), sillä se ei olisi tuonut oman tutkimukseni kannalta oleellista tietoa, sillä halusin ainoastaan tietää miten tytöt ja pojat kirjoittavat vanhempien vihasta.

Lisäksi pidän eläytymismenetelmää hyvänä valintana sekä tutkimuksessa mukana olleiden lasten kannalta että myös itseni kannalta. Lasten ei tarvitse kirjoittaa omista ”oikeista” kokemuksista (vai voinko olla varma, etteivät kirjoita?) ja minun tutkijana ei tarvitse ahdistua näistä lasten kokemuksista. Yhdessä tarinassa tuli selkeästi esille omat oikeat kokemukset, minkä tiedän taustatietojen pohjalta. Tämän tytön vanhemmilla oli avioeroprosessi käynnissä. Tällöin kirjoittaminen voi olla terapeutista. Näkemykseni mukaan tarinat ovat yksi versio todellisuudesta.

Olen hyödyntänyt tutkimuksessani useita tapoja analysoida aineistoa: tyypittelyä, taulukointia, ja tematisointia (ks. Eskola & Suoranta 1998, 131- 144). Samalla tuonut analyysin eri vaiheet tutkimusraportissa esille, jotta lukijan ei tarvitse pohtia, miten olen johonkin tulokseen päätenyt. Mielestäni tämä lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. Jälkeen päin on helppo todeta analyysitapojen runsauden olevan rikkaus (ks. Eskola & Suoranta 1998, 143), vaikka analyysi kokonaisuudessaan muodostuikin melkoisen työlääksi.

Tutkimuksen myötä on herännyt joitakin kysymyksiä kuten mikä olisi iän vaikutus kirjoitelmiin. Jatkotutkimusta ajatellen mielenkiintoinen olisikin verrata näitä tarinoita pienempien lasten tai vastaavasti yläaste- tai lukioikäisten tarinoihin. Tarinoista nousi esille yksinäisyys ja lisäksi tyttöjen tarinoista nousi pelko, joita voisi syvällisemmin tarkastella eri ikäisten tarinoissa. Isoksi kysymysmerkiksi jää myös, millaisia tarinat olisivat olleet, jos tytöt olisivat kirjoittaneet Matista ja pojat Maijasta. Tällainen sukupuolen vaihtaminen olisi osaltaan yksi mahdollisuus tehdä jatkotutkimus. Onko ”vaihdetulla” sukupuolella merkitystä, miten tytöt ja pojat kirjoittavat?

Nyt on aika päättää tyttöjen ja poikien tarinoiden läpikirjoitettu tarina. Se on eräs tulkinta, jonka lukijoilleni tarjoan. Tutkimukseni alussa tunsin olleeni vieraan talossa, nyt tunnen tulleeeni kotiin.

LÄHTEET:

- Aapola, Sinikka 1992. Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. Teoksessa *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 83-102.
- Aapola, Sinikka 1999. Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 763. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 9/99. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- Ahponen, Pirkkoliisa ja Marttinen, Heli 1997. Parisuhde riskiyhteiskunnassa. Teoksessa *Riskikirja. Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa*. Toim. Pirkkoliisa Ahponen. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 9. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän Yliopistopaino, 177-205.
- Alanen, Leena 1992. *Modern Childhood? Exploring the 'Child Question' in Sociology*. Institute of Educational Research. Publication series A. Research reports 50. University of Jyväskylä.
- Alanen, Leena 1994. Perhelapsuus ja lasten perheys - 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa *Näkökulmia perheeseen*. Toim. Jukka Antikainen, Marja-Leena Haataja ja Merja Korhonen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 136. Jyväskylä: Gummerus, 15-37.
- Butler, Judith 1990. *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. London: Routledge, Chapman & Hall, Inc.
- Dufva, Virpi 2001. Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 25. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Campbell, Anne 1993. *Men, women and aggression*. New York: BasicBooks.
- de Lauretis, Teresa 1987. *Technologies of Gender*. Bloomington: Indiana University Press.
- Eskola, Jari 1997. *Eläytymismenetelmäopas*. Tampereen yliopisto.
- Eskola, Jari ja Suoranta, Juha 1998. Tarinoita ja taulukoita tarinoista - esimerkki eläytymismenetelmäaineiston analysoinnista. Teoksessa Eskola, Jari: *Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä*. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisujen myynti, 125-145.
- Forsberg, Hannele 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24. Helsinki: Nykypaino Oy.

- Foucault, Michel 1980. Tarkkailla ja rangaista. Keuruu: Otava.
- Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo Oy.
- Haapasalo, Jaana 1999. Kالتoin kohtelun ylisukupolvisuus lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa Väkivallan kierre. Toim. Jaana Haapasalo. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5, 45-84.
- Hautamäki, Jari 1997. Perheväkivalta. Käännekohta miehen elämässä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hearn, Jeff 1998. The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Heinämaa, Sara ja Näre Sari 1994. Siinä paha missä viha. Teoksessa Teoksessa Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toim. Sara Heinämaa ja Sari Näre. Tampere: Tammer-Paino Oy, 5-14.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Honkatukia, Päivi 1998. Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Honkatukia, Päivi 1999. Tytöt ja sukupuolispesifi sosiaalinen kontrolli. Naistutkimus 1/99, 64-67.
- Husso, Marita 1994. Perheväkivalta ja pahoinpidely ruumis. Teoksessa Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toim. Sara Heinämaa ja Sari Näre. Tampere: Tammer-Paino Oy, 130-144.
- Husso, Marita ja Jokinen, Eeva 2000. Luento avioliitosta ja rakkaudesta 11.4.2000. Elämänpolitiikka tänään -luentosarja. Jyväskylän yliopisto.
- Härkönen, Ritva-Sini 1992. Lapsetkin ovat ihmisiä. Teoksessa Moniääninen laulu lapsuudesta. Toim. Marjatta Bardy yhdessä Sirkka Laukonsuon, Vappu Karjalaisen ja Maritta Sihdon kanssa. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 66. Valtion painatuskeskus. Helsinki, 200-203.
- Irigaray, Luce 1984. Sukupuoli, joka ei ole yksi. Teoksessa Kielletty hedelmä. (Alk. ”Ce sexe qui n'en est pas un”, katkelma samannimisestä teoksesta, by Les Éditions de Minuit, 1977). Toim. Kaija Anttonen, Liisa Korhonen, Eeva Peltonen, Ritva Savenko ja Maaret Wager. Helsinki Kansan Sivistystyön liitto, 41-51.
- Jallinoja, Riitta 2000. Perheen aika. Keuruu. Otava.

- Javanainen, Aki 2000. Erotettu aviomies selviää - jos korkki pysyy kiinni ja haulikko takakontissa. Keskisuomalainen 26.11.2000.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jokinen, Eeva 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tampere: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva 1997. Vihjeet. Teoksessa Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Toim. Eeva Jokinen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Jokinen, Kimmo 1996. Pojat koulussa. Teoksessa Toim. Tommi Hoikkala. Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa. Tampere: Tammer-Paino, 118-134.
- Julkunen, Raija 1994. Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Tampere: Vastapaino, 179-201.
- Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinssessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kalliopuska, Mirja 1984. Lapsuus ja nuoruus. Teoksessa Vapaus yksinäisyyteen. Toim. Mirja Kalliopuska ja Heli Tapio. Tampere: Tammer-Linkki Oy, 14-40.
- Kiili, Johanna 1998. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105. Jyväskylän yliopistopaino.
- Kirmanen, Tiina 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena - kokemuksia lasten pelkojen tutkimisesta. Teoksessa Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Toim. Ruoppila, Isto, Hujala, Eeva, Karila, Kirsti, Kinos, Jarmo, Niiranen, Pirkko ja Ojala, Mikko. Jyväskylä: Gummerus, 194-217.
- Koivunen, Anu 1996. Sorto. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy, 35-75.
- Koskela, Hille 1994. ”Tila on kuin tuhat lävistävää silmää” - ajatuksia tilakäsityksistä, kaupunkipeloista ja tilan kokemisesta. Naistutkimus 4/94.
- Kristeva, Julia 1993a. Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993. Suom. Pia Sivenius et al. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kristeva, Julia 1993b. Stabat mater. Teoksessa Kristeva 1993a. Suom. Helena Sinervo. (Alk. Hérétique de l’amour, Tel Quel 74: 1977), 137-162.

- Kristeva, Julia 1993c. Naisten aika. Teoksessa Kristeva 1993a. Suom. Kirsi Saarikangas. (Alk. Le temps femmes, Cahiers de recherche de S.T.D.43/44, 1979), 163-185.
- Kuivakangas, Johanna 1997. Äidin ja lapsen päällepuhuttu tarina. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kurikka, Kaisa 1998. Opaskartaksi antologiaan. Teoksessa Paikkoja ja tiloja suomalaisessa kirjallisuudessa. Toim. Kaisa Kurikka. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, N:o 37. Turku: Unipaps, 7-11.
- Käyhty, Aila 1999. Tytöt pitävät tappelevaa tyttöä huvittavana, väkivaltaista poikaa sankarina. Helsingin Sanomat 7.2.1999.
- Lagerspetz, Kirsti 1998. Naisen aggressio. Helsinki: Tammi.
- Lagerspetz, Kirsti 2000. Naisen aggressio. [Http://www.tsv.fi/ttapaht/987/lagers.htm](http://www.tsv.fi/ttapaht/987/lagers.htm). 12.3.2000.
- Lallukka, Kirsi 2000. Lapsuus- ja vanhuustutkimuksen yhteiskuntatieteellisiä rinnakkainkulkujia ja kohtaamisia? Gerontologia 14 (3), 166-177.
- Lapseen kohdistuva perheväkivalta ja sen vaikutukset lapsen kehitykseen. [Http://edtech.oulu.fi/sampo/97-98/appro/syntipuk/kehpsyko.htm](http://edtech.oulu.fi/sampo/97-98/appro/syntipuk/kehpsyko.htm). 12.3.2000.
- Lehtinen, Anja-Riitta 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. SoPhi 55. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino.
- Leskinen, Riitta 1982. ”Kuka kuulisi minua” - Perheväkivalta lapsen silmin. Ensi Kotien Liiton julkaisu 2. Helsinki.
- Leskinen, Riitta, Mäkinen, Tuija ja Peltoniemi, Teuvo 1982. Täällä ei tarvitse pelätä- tutkimus turvakodeista. Ensi Kotien Liiton julkaisu 1. Helsinki: Laatu-Offset Oy.
- Liljeström, Marianne 1996. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy, 11-138.
- Lipponen, Ulla 1992. Ruusu ja rikkaruoho. Rakkaus tyttöjen runovihkoperinteessä. Teoksessa Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 114-134.
- Metso, Tuija 1992. Yhdessä vai erikseen? Tytöt ja piilo-opetussuunnitelma. Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 270-283.
- Miettinen, Sari ja Väänänen, Soile 1998. Näkökulmia lapsuustutkimukseen. Teoksessa Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Toim. Leena Laurinen. Juva: WSOY, 67-81.

- Naukkarinen, Aimo 1996. Paradigmaerojen vähättelyyn liittyviä eettisiä ongelmia laadullisen tutkimuksen arvioinnissa sosiaalitieteissä. Teoksessa Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Toim. Aino Palmroth & Ismo Nurmi. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta. Julkaisusarja n:o 38. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy, 111-127.
- Notko, Marianne 2000. Väkiältä parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikön julkaisuja 11. Jyväskylän yliopistopaino.
- Nykyri, Tuija 1998. Naisen viha. SoPhi 24. Jyväskylän yliopisto. Saarijärvi: Gummerus.
- Näkökulmia perheeseen 1994. Toim. Jukka Antikainen, Marja-Leena Haataja ja Merja Korhonen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 136. Jyväskylä: Gummerus.
- Näre, Sari 1994. Jumalan vai äidin valta? Teoksessa Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Toim. Jorma Sipilä & Arto Tiihonen. Tampere: Gummerus, 133-160.
- Näre, Sari ja Lähteenmaa, Jaana 1992. Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa Teoksessa Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 329-337.
- O'Brien, Margaret, Alldred, Pam and Jones, Deborah 1996. Childrens Construction of Family and Kinship. Teoksessa Children in Families. Research and Policy. Edited by Julia Brannen and Margaret O'Brien. Falmer Press, 84-100.
- Oksala, Johanna 1999. Seksuaalisuuden filosofia. Naistutkimus 1/99, 71-72.
- Olkkonen, Mailis 1984. Yksinäisyys muutos- ja kriisitilanteissa. Teoksessa Vapaus yksinäisyyteen. Toim. Mirja Kalliopuska ja Heli Tapio. Tampere: Tammer-Linkki Oy, 105-125.
- Ollikainen, Marjo 2000. Pikku parlamentti hommasi Kempeleeseen suojatien ja skeittipaikan. Helsingin Sanomat 4.10.2000, A9.
- Paavilainen, Tuula 1999. Nuorten vankien lapsuuden väkivaltakokemukset ja heidän vanhempiensa parisuhdeongelmat. Teoksessa Väkivallan kierre. Toim. Jaana Haapasalo. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5, 101-126.
- Pahan tyttäret 1994. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toim. Sara Heinämaa ja Sari Näre. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Peltoniemi, Teuvo 1984. Perheväkivalta. Keuruu: Otava.
- Perttu, Sirkka, Mononen-Mikkilä, Päivi, Rauhala, Riikka ja Särkkälä, Päivi 1999. Päänavaus selviytymiseen. Väkiältä kokeneiden naisten käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

- Pietari, Terhi 1999. Lastensuojelun asiakasperheiden äitien kasvatuserätykset. Teoksessa Väkivallan kierre. Toim. Jaana Haapasalo. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5, 85-99.
- Pirkka 10/2000. Nuortenraati. Mikkeli: Helprint Quebecor Oy, 80-81.
- Pohjonen, Soile, 1994. Parisuhde rikoslainsäädännössä. Teoksessa Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Toim. Sara Heinämaa ja Sari Näre. Tampere: Tammer-Paino Oy, 66-78.
- Pulkkinen, Tuija 1989. Naiset ja rationaalisuus. Teoksessa Naisen tieto. Toim. Sara Heinämaa. Juva: WSOY, 33-43.
- Pulkkinen, Tuija 2000. Judith Butler - Sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa Feministejä-Aikamme ajattelijoita. Toim. Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström. Tampere: Tammer-Paino Oy, 43-60.
- Puuronen, Vesa 1997. Johdatus nuorisotutkimukseen. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 4. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Rantalaiho, Liisa 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Naisten hyvinvointivaltio. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 9-30.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos / Sosiaalityö. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Helsinki: Väestöliitto.
- Ronkainen, Suvi 1999. Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementtinä. Teoksessa Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Toim. Sari Näre. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino, 131-154.
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n Kirjapaino.
- Sariola, Heikki 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Kotona koettu väkivalta ja seksuaalikokemukset aikuisten kanssa. Tutkimus suomalaisista peruskoulun 9-luokkalaisista vuonna 1988. Lastensuojelun Keskusliitto. Julkaisu 85. Helsinki: Painopörssi Oy.
- Siimes, Martti 1992. Lääkärit opettelevat puhumaan lapsen kanssa vaikeista asioista. Teoksessa Moniääninen laulu lapsuudesta. Toim. Marjatta Bardy yhdessä Sirkka Laukonsuon, Vappu Karjalaisen ja Maritta Sihdon kanssa. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 66. Valtion painatuskeskus. Helsinki, 204-206.
- Sivenius, Pia 1984. Avautua solmuun. Naisnäkökulma ja miehinen diskurssi. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Sivenius, Pia 1993. Esipuhe. Teoksessa Kristeva 1993. Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993. Suom. Pia Sivenius et al. Tampere: Tammer-Paino Oy, 7-20.
- Smart, Carol and Neale, Bren 1999. Family Fragments ? Cambridge: Polity Press.

- Stanko, Elizabeth Anne 1993. Ordinary Fear: Women, Violence and Personal Safety. Teoksessa *Violence Against Women. The Bloody Footprints*. Eds. Pauline B. Bart and Eileen Geil Moran. Newbury Park, London, New Delhi: Sage, 155-164.
- Strandell, Harriet 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Gaudeamus.
- Tainio, Veli-Matti 1992. Uusi mies hämillään. Teoksessa *Moniääninen laulu lapsuudesta*. Toim. Marjatta Bardy yhdessä Sirkka Laukonsuon, Vappu Karjalaisen ja Maritta Sihdon kanssa. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 66. Valtion painatuskeskus. Helsinki, 90-95.
- Tarmo, Marjatta 1992. ”Tytöt ne mutisee mekkoonsa”. Opettajien käsityksiä tytöistä. Teoksessa *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 284-300.
- Thorne, Barrie 1993. *Gender Play. Girls and Boys in School*. Rutgers University Press.
- Usko, toivo hakkaus 1998. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Toim. Markku Heiskanen, ja Minna Piispa. Helsinki: Tilastokeskus.
- Vapaus yksinäisyyteen 1984. Toim. Mirja Kalliopuska ja Heli Tapio. Tampere: Tammer-Linkki Oy.
- Vilkko, Anni 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 663*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Väkivallan kierre 1999. Toim. Jaana Haapasalo. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5.
- Väliverronen, Esa 1999. Kirjoittajan valta. Teoksessa *Iso gee. Gradua ei jätetä*. Toim. Merja Kinnunen & Olli Löytty. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 141-149.
- Wallerstein, Judith S. ja Blakeslee, Sandra 1991. Avioeron jälkeen. Suom. Ritva Lassila. Keuruu: Otava.
- Wiberg, Matti 1991. Mitä etiikka yhteiskuntatieteilijöille kuuluu? Teoksessa *Tiede ja etiikka*. Toim. Paavo Löppönen, Pirjo H. Mäkelä & Keijo Paunio. Juva: WSOY, 202-226.
- Ziehe, Thomas 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. Raija Sironen ja Jussi Tuormaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Öberg, Bente ja Gunnar 1979. Elämä jatkuu eron jälkeen. Kirja avioerosta ja huolto-riidoista. Suom. Pirjo Leppänen. Keuruu: Otava.

Julkaisemattomat lähteet:

Etiikan iltapäiväseminaari 10.5.2000. Jyväskylän yliopisto.

Varto Juha 2000. Saako kaikkea tutkia?

Jokinen Eeva 2000. Alustus.

Kerro ensin lyhyesti millaisessa perheessä asut. Keitä siihen kuuluu?

Maija on 12-vuotias tyttö. Hän on kotona äidin ja isän kanssa. Äiti ja isä riitelevät ja ovat vihaisia. Kuvittele tilanne mielessäsi ja kirjoita tarina. Kerro mitä Maija ajattelee ja miltä hänestä tuntuu, mitä on tapahtunut ja mitä tapahtuu seuraavaksi.

Kerro ensin lyhyesti millaisessa perheessä asut. Keitä siihen kuuluu?

Matti on 12-vuotias poika. Hän on kotona äidin ja isän kanssa. Äiti ja isä riitelevät ja ovat vihaisia. Kuvittele tilanne mielessäsi ja kirjoita tarina. Kerro mitä Matti ajattelee ja miltä hänestä tuntuu, mitä on tapahtunut ja mitä sitten tapahtuu.

HYVÄT VANHEMMAT !

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikkaa. Opintoni ovat siinä vaiheessa, että teen pro gradu -tutkielmaani. Tutkielman tekemiseen tarvitsen lastenne apua. Olen kiinnostunut lasten ajatuksista ja näkemyksistä. Tutkielmassani tarkastelen lasten kirjoitelmia Maijasta tai Matista, jonka vanhemmat riitelevät.

Tutkimus on ehdottoman luottamuksellinen eikä siinä kysytä henkilötietoja tai nimiä. Taustatiedoiksi pyydän lapsia kertomaan, keitä perheeseen kuuluu, mutta nimiä ei tarvitse mainita. Oppilas ei kirjoita myöskään omaa nimeään kirjoitelmaan. Aineiston kokoon syyskuussa oppituntien aikaan. Oppilaiden nimet eivät tule tietoon missään vaiheessa. Näillä ehdoilla koulun rehtori on antanut suostumuksensa aineiston keräämiseen. Mikäli teillä on jotakin kysyttävää tutkielmaan liittyen, voitte ottaa yhteyttä puhelimitse 040-5367625.

Kiitos teille etukäteen ja hyvää syksyn jatkoa!

Äänekoskella 1.9.2000

Hanna-Reetta Ranta-Nilkku

--

Pyydän teitä palauttamaan lupanne lapsen osallistumiselle tutkimukseen 8.9.2000 mennessä

luokan opettajan kautta

Oppilaan nimi _____

saa osallistua tutkimukseen _____

ei saa osallistua tutkimukseen _____

Huoltajan allekirjoitus _____

HYVÄT VANHEMMAT !

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa yhteiskuntapolitiikkaa. Opintoni ovat siinä vaiheessa, että teen pro gradu -tutkielmaani. Tutkielman tekemiseen tarvitsen lastenne apua. Olen kiinnostunut lasten ajatuksista ja näkemyksistä. Tutkielmassani tarkastelen lasten kirjoitelmia Maijasta tai Matista, jonka vanhemmat riitelevät. Kirjoitelmat pohjautuvat kuvitteelliseen kehyskertomukseen eivätkä koske kenenkään perheen yksityisasiota.

Tutkimus on ehdottoman luottamuksellinen eikä siinä kysytä henkilötietoja tai nimiä. Taustatiedoiksi pyydän lapsia kertomaan, keitä perheeseen kuuluu, mutta nimiä ei mainita. Oppilas ei kirjoita myöskään omaa nimeään kirjoitelmaan. Aineiston kokoon syyskuussa oppituntien aikaan. Oppilaiden nimet eivät tule tietoon missään vaiheessa. Mikäli teillä on jotakin kysyttävää tutkielmaan liittyen, voitte ottaa yhteyttä puhelimitse 040-5367625.

Kiitos teille etukäteen ja hyvää syksyn jatkoa!

Äänekoskella 18.9.2000

Hanna-Reetta Ranta-Nilkku

--

Pyydän teitä palauttamaan lupanne lapsen osallistumiselle tutkimukseen 20.9.2000 mennessä

luokan opettajan kautta

Oppilaan nimi _____

saa osallistua tutkimukseen _____

ei saa osallistua tutkimukseen _____

Huoltajan allekirjoitus _____

Mainintoja miltä Maijasta ja Matista tuntui riitatilanteissa

Maijasta tuntui/tunsi:

pelkoa 10
 (todella) pahalta 8
 surullinen 6
 ei kivaa/kurjaa 4
 vihainen/suututtaa 3
 hirvitti 3
 syyllisyys 2
 inhottavaa 2
 masentunut
 tylsää
 pitkästynyt
 huono ihminen
 omituiselta
 yksinäisyys
 vaikeaa
 todella raskasta
 tyhjyys
 harmittaa
 hylätty/unohdettu
 kärsin
 onneton
 ei uskalla

Matista tuntui/tunsi:

kurjaa/ei kivaa/ei mukavaa 7
 pahalta 6
 suuttui/hermostui 4
 surulliselta 2
 minun syy 2
 hankala olla kotona 2
 hylkiö
 ihmeellistä
 nolotti
 rasittavaa
 yksin
 ärsytti
 vaikea päästä yli
 tyhmää

Tarinoissa esiintyneet maininnat riita- ja (uhkaavassa) erotilanteessa:

Maijasta tuntui/tunsi:	Ero- tarinat	Sovinto- tarinat	Epävarmuuden tarinat
pelkoa	2	4	5
(todella) pahalta	2	5	1
surullinen	3	2	2
ei kivaa/kurjaa	0	2	2
vihainen/suututtaa	2	1	0
syllisyys	2	0	1
inhottavaa	1	2	0
ei kestä	1	2	0
ei voi keskittyä	1	0	2
kamalaa	1	1	0
ei uskalla kertoa	1	1	0
hirvittää	0	0	1
masentunut	0	0	1
tylsää	1	0	0
pitkästynyt	0	1	0
huono ihminen (itse)	0	1	0
omituiselta	0	1	0
yksinäisyys	0	0	1
vaikeaa	0	0	1
todella raskasta	0	1	0
tyhjyys	0	0	1
harmittaa	1	0	0
hylätty/unohdettu	1	0	0
kärsin	0	0	1
onneton	0	0	1
miksi juuri minulle	1	0	0
kipeät muistot	1	0	0
järkytti	1	0	0
sekava olo	1	0	0
hermostunut	0	0	1
mikään ei kiinnosta	0	0	1

Matista tuntui/tunsi:	Ero- tarinat	Sovinto- tarinat	Epävarmuuden tarinat
kurjaa/ei mukavaa	2	5	1
pahalta	0	2	4
suuttui/hermostui	0	2	1
tyhmää	2	1	0
hylkiö/hylätty	2	0	1
surulliselta	0	1	1
minun syy	1	1	0
hankala olla kotona	0	1	1
sietämättömältä	0	1	1
ei uskalla kertoa	0	2	0
ihmeellistä	0	0	1
nolotti	0	1	0
ärsytti	0	1	0
vaikea päästä yli	0	0	1
harmistunut	1	0	0
ei kestä	1	0	0
sopimatonta	1	0	0
haikeat muistot	1	0	0
ilkeältä	0	1	0
rasittavaa	0	1	0